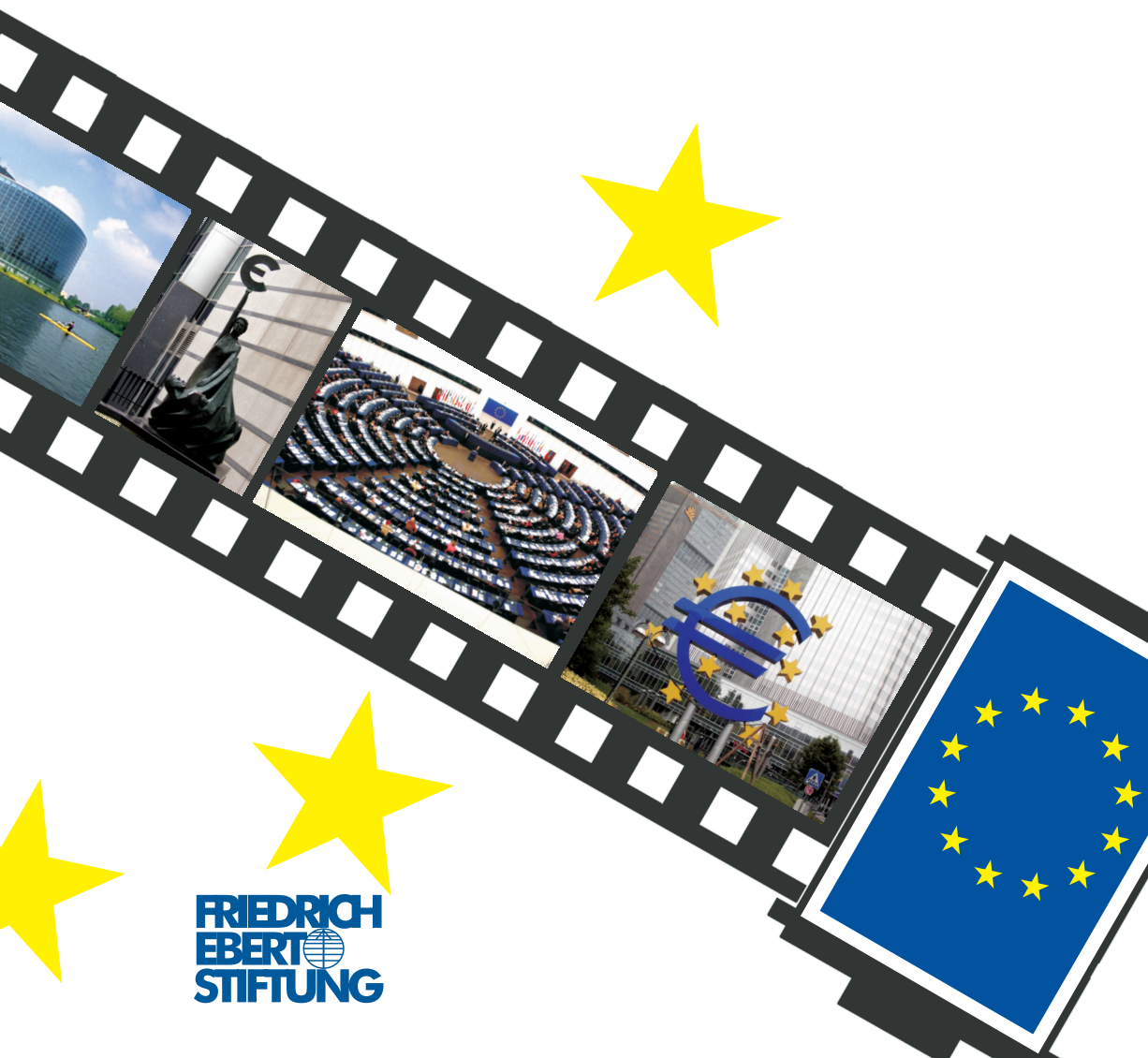

prof. dr Ilija J. Džombić

Evropske inicijative i institucije

Ilija J. Džombić
EVROPSKA UNIJA

Naziv publikacije: Evropske inicijative i institucije – II izdanje

Autor: prof. dr Ilija J. Džombić

Recenzenti: prof. dr Radovan Vukadinović

prof. dr Lidija Čehulić

Izdavač: Friedrich-Ebert-Stiftung

Za izdavača: dr. Paul Pasch

Lektura: Zinaida Lakić

Korice: Aleksandar Aničić

Štampa: Amosgraf, d.o.o. Sarajevo

Tiraž: 500 primjeraka

Sva prava pridržana od strane: Friedrich-Ebert-Stiftung BiH

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

o61.1EU

DŽOMBIĆ, Ilija

Evropska unija : prošlost, sadašnjost, budućnost / Ilija J. Džombić. -
Sarajevo :

Friedrich-Ebert-Stiftung, 2012. - 149 str. :

ilustr. ; 22 cm

Bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9958-884-16-0

COBISS.BH-ID 19744774

Sva prava zadržana. Nijedan dio knjige ne može biti reprodukovano, presnimavano ili prenošeno bilo kojim sredstvom: elektronskim, mehaničkim, za kopiranje, za snimanje, ili na bilo koji drugi način, bez prethodne saglasnosti autora.

Ilija J. Džombić

EVROPSKA UNIJA

– prošlost, sadašnjost, budućnost –

Sarajevo

2012

Mojoj najvažnijoj, osobi koja daje smisao mom životu

PREDGOVOR

Poštovani čitaoci,

Pred vama je drugo, dopunjeno i aktuelizovano izdanje knjige Evropske inicijative i institucije - *Evropska unija – prošlost, sadašnjost i budućnost*. Knjiga je pisana sa namjerom da čitaocima na jednom mjestu ponudi osnovne pojmove iz ekonomskog, političkog i pravnog života Evropske unije. Knjiga govori o projektu dobrovoljne integracije različitih naroda. Danas tu različitost čini 27 država, dobrovoljno učlanjenih u Evropsku uniju.

Integracija evropskog prostora predstavlja jedan od rijetkih procesa današnjice koji izaziva divljenje i svojih kritičara. Opredijeljenost da se ujedine različitosti i da se odbace važne komponente suvereniteta ne možemo pronaći ni kod jednog drugog regiona.

Ne ulazeći u ocjenu da li je proces evropske integracije spor ili brz, sa sigurnošću možemo tvrditi da je proces evropske integracije ostvario svoju misiju jer je prekinuo vjekovima dugu istoriju ratnih sukoba i strahova između evropskih zemalja, i zamijenio je mirom, slobodom kretanja i poštovanjem različitosti.

Vjerujem da ovaj materijal može biti od koristi i pomoći u radu svima onima čiji se poslovni angažman ukršta sa raznovrsnim elementima inostranosti (*menadžeri, biznismeni, diplomate, novinari i dr.*), onima koji se integracionim procesima bave iz naučnoistraživačkih pobuda (*specijalizanti, magistranti, doktoranti, istraživači i dr.*) ili žele razumjeti ideju evropskog ujedinjenja.

Knjiga nastaje u periodu kada sa jedne strane na prostoru u kojem živimo postoje brojne predrasude o odnosu Evropske unije i Bosne i Hercegovine, a sa druge strane Evropska unija i njene pojedine članice se suočavaju sa do sada najvećim problemima,

koji prijete da uruše povjerenje u ispravnost ideje evropskog ujedinjenja. Uprkos takvim činjenicama, uvjeren sam u ispravnost ideje evropskog ujedinjenja, vjerujući da će vrijeme koje dolazi potvrditi naša uvjerenja. Nadam se da moje uvjerenje dijele i drugi, a prije svega mlade generacije.

Prepuštajući ovaj materijal sudu javnosti, sve kritičke primjedbe i sugestije su dobrodošle i biće sa najvećom pažnjom i zahvalnošću uzete u obzir prilikom pripreme novog izdanja knjige.

Banja Luka, april 2012. godine

Prof. dr Ilija J. Džombić

Evropska unija razvila se iz sporazuma, učvrstila se u sporazumima, i postala politička unija kakvu danas znamo zahvaljujući sporazumu. Od Pariškog 1951. godine, Rimskog 1957. godine, preko Jedinствenog evropskog akta iz 1986. godine, pa sve do Lisabonskog iz 2009. godine, i naravno svih onih između, evropske nacije gradile su svoje politike na onome što ih spaja, što im je zajedničko, vodeći se pritom gorkim iskustvima i posljedicama Drugog svjetskog rata. Evolucija Evropske unije od ekonomskog sporazuma do ekonomsko-političkog globalnog entiteta mogla bi se zapravo sažeti u lucidnoj misli Samuela Becketa: „Pokušaj iznova. Nema veze, padni opet. Padni još bolje.“ Svaki „pad“ u pedesetogodišnjem razvoju Evropske unije, od ideje Jeana Monneta i Deklaracije Roberta Schumana do današnjih dana, a bilo ih je, završavao je promjenom prethodnog sporazuma i postavljanjem još ambicioznijeg cilja zajednice. Tako su kroz četiri međuvladine konferencije, od Jedinствenog evropskog akta (1986) do Lisabonskog sporazuma (2009), svakih šest godina evropski lideri raznih generacija, u tzv. međuvladinim konferencijama, rješavali pitanja sukoba nadležnosti, prijenosa nadležnosti, podjele nadležnosti. Kada su shvatili da zajednički ekonomski interes mora imati i zajednički okvir, uspostavili su Evropsku ekonomsku zajednicu. Potom su shvatili da jedinstveno tržište bolje funkcioniра s jedinstvenom valutom, pa su je i uveli. A onda je vrijeme pokazalo kako je način odlučivanja postao sve kompliciraniji, usporavao proces donošenja odluka i zbog toga činio institucije Evropske unije tromim i neefikasnim. Uslijedila je posljednja u nizu međuvladinih konferencija, koja je dovela do Lisabonskog sporazuma. I sve tako, korak po korak, od sporazuma do sporazuma, od konferencije do konferencije, došli su do današnje unije 27 nezavisnih, suverenih zemalja, koje su svoj

¹ Samuel Becket, "Worstward Ho", 1983, str.7

suverenitet u većoj ili manjoj mjeri prenijele na Evropsku komisiju, Evropsku centralnu banku, Zajedničku službu za vanjske poslove, Evropski parlament.

Šta je onda Evropska unija za Bosnu i Hercegovinu?

Više od vanjskopolitičkog cilja, strogih uvjeta standardizacije, preduvjeta za ovo ili za ono. Usudio bih se reći da je Evropska unija za današnju Bosnu i Hercegovinu jedna potpuno nova paradigma koja nam može pokazati da „padovi“ nisu nužno preduvjeti za sukob, nego da mogu biti i šanse. Naravno samo ukoliko se politike grade na onome što nam je zajedničko, a ne isključivo na onome što nas razlikuje. Ta nova evropska paradigma kroz proces proširenja pomogla je Balkanu da iziđe iz začaranog kruga nacionalističkog ekskluzivizma i regionalnu suradnju prigrli ne samo kao metaforu nego i kao novu historijsku šansu. Na toj su se šansi mijenjale vlade, brže ili sporije provodile reforme. Padalo se, ali se i dizalo. Taj proces još traje. Bosna i Hercegovina, nažalost, još nije naučila lekciju. Još nije zakoračila iz deklarativnog ka radnom konsenzusu o Evropskoj uniji. Naš put u Evropsku uniju počeo je negdje 1998. godine osnivanjem Konsultativne radne grupe za EU. Tokom 1999. godine ušli smo u Proces stabilizacije i pridruživanja, a 2005. godine počeli pregovore o potpisivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). Potpisali smo ga tri godine kasnije. Ratificiran je 2010. godine u svih 27 zemalja članica i još nije stupio na snagu!? Zbog toga što kršimo odredbe Privremenog sporazuma, koji je na snazi dok se ne stvore uvjeti za stupanje na snagu SSP-a. Dok smo se mi iscrpljivali na tome šta kome pripada i nismo rješavali pitanje ovlasti na način da osnažujemo institucije i pravimo sistem funkcionalnijim, region je koristio svoju šansu. Danas smo okruženi zemljama kandidatima za članstvo u Evropsko uniji i

jednom budućom članicom. Jedini smo koji još nismo predali aplikaciju za članstvo na cijelom Zapadnom Balkanu. Danas razgovaramo o temama koje smo trebali riješiti još prije pet godina. Ne postoje dva evropska puta u Bosni i Hercegovini, niti postoje oni koji su bolji ili lošiji na tom putu. Ako želimo u Evropsku uniju, onda moramo biti svjesni da to možemo samo zajedno, i da ako jedna karika u tom lancu ne štima onda ništa ne štima. Čekajući da se mi uozbiljimo, Evropska unija nam je prišla, okružila nas sa svih strana. Sada je red na nas da smjelo zakoračimo prema njoj koristeći upravo njena najbolja iskustva.

ZEMLJE ČLANICE EVROPSKE UNIJE

Austrija

Belgija

Bugarska

Češka

Danska

Estonija

Finska

Francuska

Grčka

Holandija

Irska

Italija

Kipar

Letonija

Litvanija

Luksemburg

Mađarska

Malta

Njemačka

Poljska

Portugal

Rumunija

Slovačka

Slovenija

Španija

Švedska

Velika Britanija

Sadržaj

I. IDEJA EVROPSKOG UJEDINJENJA	19
1. RAĐANJE EVROPSKE IDEJE	21
2. POČETNI OBLICI SARADNJE	25
2.1. Carinska unija Beneluksa	27
2.2. Evropska zajednica za ugalj i čelik (<i>European Coal and Steel Community – ECSC</i>)	27
2.3. Evropska ekonomska zajednica (<i>European Economic Community – EEC</i>) i Evropska zajednica za atomsku energiju.....	31
2.4. Evropska zajednica (<i>European Community – EC</i>)	34
2.5. Jedinstveni evropski akti	36
2.6. Četiri slobode na kojima su zasnovani principi prava Evropske unije	38
II. ŠTA JE EVROPSKA UNIJA	41
1. ŠTA JE EVROPSKA UNIJA	42
2. KAKO DEFINISATI EVROPSKU UNIJU	44
3. SIMBOLI EVROPSKE UNIJE	46
4. HRONOLOGIJA VAŽNIJIH DOGAĐAJA U EVROPSKOJ UNIJI.....	47
III. INSTITUCIONALNO UREĐENJE EVROPSKE UNIJE	57
1. INSTITUCIJE EVROPSKE UNIJE	59
1.1. Evropski parlament (<i>European Parliament</i>).....	59
1.1.1. Gdje Parlament zasjeda	62
1.1.2. Šta radi Parlament	62
1.1.3. Kako je organizovan rad Parlamenta	63
1.2. Savjet Evropske unije (<i>Council of the European Union</i>).....	64
1.2.1. Odgovornost Savjeta Evropske unije	65
1.2.2. Kako je organizovan rad Savjeta Evropske unije	67
1.2.2.1. Odbor stalnih predstavnika (<i>Committee of Permanent Representatives – COREPER</i>)	67
1.2.3. Predsjedništvo Savjeta Evropske unije	67
1.2.4. Generalni sekretarijat Savjeta Evropske unije	68

1.2.5. Donošenje odluka	68
1.3. Evropska komisija (<i>European Commission</i>)	69
1.3.1. Šta je Evropska komisija	70
1.3.2. Šta radi Evropska komisija	72
1.3.3. Kako je organizovan rad Evropske komisije	75
1.4. Evropski sud pravde (<i>European Court of Justice</i>)	77
1.4.1. Šta radi Evropski sud pravde	78
1.4.2. Kako je organizovan rad Evropskog suda pravde ..	80
1.5. Evropski revizorski sud (<i>European Court of Auditors</i>)	81
1.6. Evropski ekonomski i socijalni odbor (<i>European Economic and Social Committee</i>)	82
1.6.1. Ko su članovi Odbora	83
1.6.2. Odbor regija (<i>Comite of Regions</i>)	84
1.6.3. Kako je organizovan rad Odbora regija	85
1.7. Evropska investiciona banka (<i>European Investment Bank – EIB</i>)	85
1.7.1. Ciljevi Evropske investicione banke	86
1.7.2. Kako je organizovan rad Evropske investicione banke..	87
1.8. Evropski investicioni fond (<i>European Investment Found</i>).....	88
1.9. Evropska centralna banka (<i>European Central Bank – ECB</i>)	88
1.9.1. Kako je organizovan rad Evropske centralne banke.....	89
1.10. Evropski ombudsman (<i>European Ombudsman</i>)	91
1.11. Evropski supervizor za zaštitu podataka	91
1.12. Kancelarija za službene publikacije Evropskih zajednica..	92
1.13. Evropski centar za odabir osoblja	92
1.14. Evropska škola za javnu upravu	93
2. IZVORI PRAVA EVROPSKE UNIJE	93
2.1. Ugovor iz Matrihta	98
2.2. Ugovor iz Amsterdama	101
2.3. Ugovor iz Nice	101
2.4. Ugovor iz Lisabona	102
IV. KAKO POSTATI ČLAN EVROPSKE UNIJE	105
1. KAKO SE POSTAJE ČLAN EVROPSKE UNIJE	107

2. ŠTA OBUHVATAJU KRITERIJUMI IZ KOPENHAGENA ...	108
3. SPORAZUM O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU IZMEĐU BOSNE I HERCEGOVINE I EVROPSKE UNIJE	109
3.1. Šta je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju	111
3.1.1. Pitanje slobodne trgovine sa Evropskom unijom ...	113
3.2. Naredni koraci	113
3.3. Odnosi Bosne i Hercegovine i Evropske unije – ključni događaji	114
V. POLITIKE EVROPSKE UNIJE	117
1. ZAJEDNIČKA TRGOVINSKA POLITIKA EVROPSKE UNIJE...	119
2. ZAJEDNIČKA SPOLJNA I BEZBJEDNOSNA POLITIKA (COMMON FOREIGN AND SECURITY POLICY – CFSP)	120
3. EVROPSKA BEZBJEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA (EUROPEAN SECURITY AND DEFENCE POLICY)	122
4. ZAJEDNIČKA POLJOPRIVREDNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE (COMMON AGRICULTURAL POLICY)	124
5. ZAJEDNIČKA RIBARSKA POLITIKA (COMMON FISHERIES POLICY)	125
6. REGIONALNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE	125
7. POLITIKA ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE	127
8. CARINSKA POLITIKA	128
VI. EVROPSKA MONETARNA UNIJA	129
1. ŠTA JE EVROPSKA MONETARNA UNIJA	131
2. JEDINSTVENA VALUTA – EVRO	137
3. ZEMLJE ČLANICE EVROZONE	137
VII. POSLOVNI OBIČAJI U IZABRANIM EVROPSKIM ZEMLJAMA	139
1. FRANCUSKA	141
2. VELIKA BRITANIJA	141
3. NJEMAČKA	142
3.1. Kako poslovati sa Nijemcima	144
3.2. Protokol	145
3.3. O čemu razgovarati	145
3.4. Menadžment	145
4. AUSTRIJA	146

I

***IDEJA EVROPSKOG
UJEDINJENJA***

1. RAĐANJE EVROPSKE IDEJE

„I na kakvo je to stanje Evropa bila svedena? ... Preko širokih područja ogromna masa izmučenih, gladnih, zabrinutih i zbnjenih ljudskih bića koja drhte i zijevaju u ruine svojih gradova i domova, i napregnuto prate tamne horizonte, očekujući neku novu opasnost, tiraniju i teror... To je sve što imaju Evropljani, grupisani u tako mnogo drevnih država i nacija..., uporno se boreći jedni protiv drugih, i šireći pustoš na sve strane. Ipak, sve vrijeme, postoji rješenje... Treba ponovo stvoriti evropsku porodicu, bar koliko je to moguće, i strukturu u kojoj će ona moći da živi u miru, sigurnosti i slobodi. Moramo da izgradimo određeni vid ujedinjenih država Evrope.“¹

Winston Čerčil (Ciri, 19. septembar 1946. godine)

Ideju evropskog ujedinjenja ne možemo smatrati idejom novijeg datuma. Ne možemo isključivo tvrditi da ta ideja pripada drugoj polovini XX vijeka. Ideja povezivanja evropskih zemalja zasnovanih na političkim, strateškim, idejnim, državnim, regionalnim ili globalnim interesima postojala je i mnogo ranije.

Pokušaj ujedinjenja Evrope star je koliko i sama Evropa. Rimska imperija je svojevremeno obuhvatala cjelokupnu do tada poznatu evropsku teritoriju.

Carstvo Karla Velikog iz ranog perioda IX vijeka kontrolisalo je veći dio zapadne Evrope.

Početak XVIII vijeka poznat je po Napoleonovom carstvu, koje se prostiralo nad većim dijelom evropskog prostora.

¹ Richard Baldwin, Charles Wyplosz, *Ekonomija evropskih integracija*, 2010, Beograd: datastatus, str. 3.

U XIX vijeku, za vrijeme Drugog svjetskog rata (1939-1945), Adolf Hitler je nacističkom okupacijom jedno vrijeme kontrolisao veći dio evropskog prostora. Svi naponi su propali i bili bezuspješni jer su se zasnivali na prisilnom potčinjavanju drugih naroda, umjesto na razvoju međusobne saradnje.

Era političke moderne² predstavlja ideju povezivanja evropskih zemalja sa ciljem zajedničke odbrane od vojne agresije. Prvi najznačajniji predstavnik i zagovornik stvaranja zajednice evropskih država koje bi brinule o očuvanju evropskog mira bio je francuski vojvoda *Maksimilijan de Sali* (Maximillian de Sulli, 1560-1614). Njegova ideja se zasnivala na zajednici *hrišćanskih država* koje bi predvodila Francuska.

Značajan doprinos razvoju ideje evropskog ujedinjenja dao je i *Sen-Pjer* (Charles-Irénée Castel de Saint Pierre, 1658-1743), Francuz demokratskog opredjeljenja koji se snažno protivio apsolutizmu Luja XIV. Sent Pjer je tvorac ideje poznate kao *federativna zajednica nezavisnih evropskih država*. U svojoj ideji je otišao toliko daleko da je razvio projekat evropske republike, koji će stabilnost zajednice obezbijediti stvaranjem institucije kao što je savezni parlament.

Koliko su Francuzi davali značaj ovoj ideji govori i podatak da je pravnik francuskog porijekla *Šarl Monteskje* (Charles-Louis de Secondat Montesquieu, 1689-1755) štampao 1734. godine dokument čiji je sadržaj bio zasnovan na ideji ujedinjenja Evrope. Spis je nosio naslov *Razmišljanja o evropskoj univerzalnoj monarhiji*.

Dalje, kada govorimo o spisima koji govore o evropskom ujedinjenju, neophodno je pomenuti i spis *Žan-Žaka Rusoa* (Jean-

² Politička moderna počinje u XV vijeku. Drugo razdoblje političke moderne završava se u XIX vijeku.

Jacques Rousseau, 1712-1778) pod nazivom *O federaciji kao sredstvu koje kombinuje korist malih republika sa velikim državama*.

Francuski filozof, socijal-utopista *Sen-Simon* (Claude Henry de Rouvroy Saint-Simon, 1760-1825) predstavio je ideju ujedinjenja Evrope na osnovu sporazuma između Francuske i Engleske. U svojoj ideji predstavljao je koncept stvaranja zajedničkog parlamenta. Dalje, karakteristika njegove ideje je monarhistički oblik vladavine, gdje se ne bi ukinule evropske nacije. Ulogu vrhovnog organa imao bi dvodomni *evropski parlament*, čije odluke bi priznavali nacionalni parlamenti i nacionalne vlade. Karakteristika ove ideje je što bi u donji dom parlamenta bili birani predstavnici iz naučnog i poslovnog svijeta, što bi upravo značilo da bi upravljanje Evropom bilo povjereno stručnim ljudima. Za Sen-Simonovu doktrinu možemo reći da je nagovijestila načela evropskog ujedinjenja XX vijeka.

Zagovornik ideje evropskog ujedinjenja bio je i francuski književnik *Viktor Igo* (Victor Hugo, 1802-1885), koji je 1872. godine napisao: *Naš kontinent će biti država jednog naroda. Neće biti granica, ni carine, ni zabrana, biće samo slobodnog kretanja roba i ljudi*. Njegovo vizionarstvo je poznato i po isticanju potrebe stvaranja jedinstvenog evropskog novca.

Da u razvoju ideje evropskog ujedinjenja nisu prednjačili samo Francuzi svjedoči i spis njemačkog filozofa *Imanuela Kanta* (Immanuel Kant, 1724-1804) poznat pod naslovom *Ka vječnom miru*, u kojem je izložen koncept *federalno organizovane ujedinjene Evrope*. Takva Evropa treba da se temelji na principima građanskog ustava, koji u svakoj državi treba da je republikanski, i međunarodnom pravu, koje treba da se zasniva na federalizmu slobodnih država.

Isto tako, potrebno je pomenuti i italijanskog političara *Đuzepea Macinija* (Giuseppe Mazzini, 1805-1872), koji je bio

osnivač pokreta *Mlada Evropa*. Njegova ideja ujedinjenja Evrope zasnivala se na bratstvu i solidarnosti evropskih naroda.

Poslije Prvog svjetskog rata, početkom XX vijeka, dolazi do stvaranja *Panevropskog pokreta*, u kojem je duboke tragove ostavio austrijski grof *Kalergi* (*Richard Nikolaus Graf Coudenhove-Kalergi*, 1894-1972), koji je autor knjige *Panevropa*, objavljene 1923. godine u Beču. Panevropski manifest je objavljen 1924. godine. Panevropski pokret svoj prvi kongres održava 1926. godine u Beču. Kongres je odobrio Panevropski manifest i objavio smjernice Evropske konfederacije. Panevropski pokret se zasnivao na savezu evropskih država, ravnopravnosti nacionalnih država, sklapanju saveza sa Rusijom, stvaranju carinske unije, stvaranju jedinstvenog privrednog prostora, čvrstim garancijama za nacionalne države, zaštiti nacionalnih manjina i saradnji Evrope sa drugim državama članicama Lige naroda.

Rađanje fašizma i Drugi svjetski rat za određeno vrijeme su *zaustavili* razvoj ideje ujedinjene Evrope. Po završetku Drugog svjetskog rata ideja *ujedinjene Evrope* sve više dobija na značaju. Ugledni javni političari, privrednici i naučnici sve više počinju javno da se zalažu za evropsko ujedinjenje i evropsko jedinstvo. Među prvim državnim predstavnicima koji se javno deklarišu za jedinstvenu Evropu bio je britanski premijer *Vinston Čerčil* (*Winston Churchill*, 1874-1965), koji je naglašavao: *Ako Evropa želi da se spasi od bijede i propasti, mora da gradi novo povjerenje u evropsku porodicu naroda... Dajmo Evropi političku strukturu u kojoj Evropa može da živi u miru, sigurnosti i slobodi... Moramo stvoriti savez evropskih država, a prvi korak na tom putu je stvaranje Evropskog savjeta. Ako sve evropske države ne budu opredijeljene da pristupe Uniji, mi moramo da krenemo sa poslom, i da one evropske države koje to hoće i mogu povežemo i ujedinimo...*

Odmah poslije završetka Drugog svjetskog rata nastaju brojni evropski pokreti, što je rezultiralo njihovim okupljanjem u Hagu od 7. do 10. maja 1948. godine. Na Evropskom kongresu u Hagu okupili su se delegati iz 19 evropskih zemalja. Kongresom je predsjedavao britanski premijer Winston Čerčil. Neki od najvažnijih zaključaka Kongresa su:

- naglašena je potreba stvaranja ekonomskog i političkog ujedinjenja Evrope sa ciljem obezbjeđenja bezbjednosnog i socijalnog napretka;
- izražena je spremnost evropskih država da prenesu dio vlastitog suvereniteta na nadnacionalni nivo, kojim bi se osiguralo zajedničko ekonomsko i političko djelovanje;
- naglašena je potreba razvoja demokratskog sistema upravljanja, kao i potreba stvaranja evropske skupštine;
- naglašena je potreba daljeg razvoja zaštite ljudskih prava, i u tu svrhu stvaranja Suda pravde.

2. POČETNI OBLICI SARADNJE

Postratni prijedlozi³ stvaranja jedinstvene evropske nadnacionalne organizacije sadržavali su političke i ekonomske motive.

Politički motivi su zasnovani na vjerovanju da stvaranje evropske nadnacionalne organizacije može eliminisati opasnost od novih ratova između evropskih zemalja. Oni koji su podržavali ideju evropskog ujedinjenja, a jedan od njih je bio i francuski državnik *Žan Mone* (Jean Monnet, 1888-1979)⁴, vjerovali su da *ako*

³ Period poslije Drugog svjetskog rata (1939-1945).

⁴ **Moneovi principi:** ekonomska integracija treba da prethodi političkom objedinjavanju; garant uspješne integracije je princip nadnacionalnosti; u toku integracionih procesa potrebno je rješavati jednostavnije zadatke, o kojima

bi se evropske države odrekle svoje dominantne uloge u spoljnim poslovima, govorile bi jednim glasom, a odjeli upravljanja bi bili kao kod Sjedinjenih Američkih Država.

Ekonomski motivi zasnovani su na ideji horizontalne tržišne integracije, koja bi obezbijedila preduslove veće proizvodnje, što će rezultovati većom konkurentskom snagom i boljim životnim standardom. Ekonomska integracija će proizvesti veću ekonomsku snagu evropskih zemalja, biće baza političke i vojne moći, a sve to će otkloniti mogućnosti stvaranja potencijalnih konflikata i sukoba.

Užas, strah i razaranje pokrenuli su tokom prve polovine četrdesetih godina XX vijeka pitanje: „Kako Evropa može da spriječi nastanak nekog novog svjetskog rata u periodu koji dolazi?“ Kao odgovor na ovo pitanje, pojavila su se tri rješenja:⁵

- *Okriviti Njemačku.* Vođen ovim uvjerenjem, tzv. Morgentov plan iz 1944. godine zastupao je tezu da je budući rat u Evropi moguće izbjeći tako što Njemačku treba pretvoriti u *primarno poljoprivrednu i pastirsku zemlju*. Isto razmišljanje je bilo pokretač evropskih sporazuma poslije Prvog svjetskog rata. Taj rat je bio stavljen na teret Njemačke, a pobjednici su bili nagrađeni teritorijama i novčanim reparacijama.
- *Okriviti kapitalizam,* a kao rješenje prihvatiti komunizam.
- *Okriviti nacionalizam.* Rješenje koje je proizlazilo iz ove škole mišljenja bilo je tješnja integracija evropskih naroda. Na kraju, ovo rješenje je prihvaćeno.

postoji saglasnost, i na toj osnovi treba da se zasnivaju pretpostavke za rješavanje složenijih zadataka.

⁵ Richard Baldwin, Charles Wyplosz, *Ekonomija evropskih integracija*, 2010, Beograd: Datastatus, op. cit., str. 7.

2.1. Carinska unija Beneluksa

Prva nadnacionalna organizacija koja je stvorena bila je Carinska unija Beneluksa (*Belgija, Holandija, Luksemburg*). Unija je imala za cilj da stvori slobodnu trgovinsku zonu unutar tri zemlje. Takođe je utvrđena jedinstvena carinska tarifa na robu koja je dolazila izvan Unije.

Unija je stvorena 1948. godine. Stvaranju Unije prethodilo je prihvatanje zajedničkog mišljenja da su pojedinačne nacionalne ekonomije suviše male da bi bile konkurentne na svjetskom tržištu. Zanimljivo je naglasiti da su Belgija i Luksemburg stvorili ekonomsku uniju još 1921. godine. Isto tako, i za vrijeme Drugog svjetskog rata te dvije zemlje su se usaglašavale oko principa carinske unije.

Lideri tih zemalja bili su *strasne* pristalice ideje o evropskoj kooperaciji.

2.2. Evropska zajednica za ugalj i čelik (*European Coal and Steel Community – ECSC*)

Rezultat Drugog svjetskog rata, vođenog na prostoru Evrope, jest razorena evropska privreda i ideološka podijeljenost. Značajan doprinos oporavku evropske privrede i ujedinjenju zapadnoevropskih država dao je *Maršalov plan*⁶, koji su prihvatile zemlje zapadne Evrope. Istočnoevropske zemlje i Sovjetski savez

⁶ Plan je objelodanjen 1947. godine. Ime je dobio po državnom sekretaru Sjedinjenih Američkih Država (George Marshall). U periodu 1948-1951. godina u obnovu nekoliko evropskih država uloženo je približno 1,5 odsto dohotka Sjedinjenih Američkih Država. Jedan od uslova korišćenja sredstava je bila i obaveza ujedinjenja država korisnica, što je uzrokovalo 1948. godine osnivanje Organizacije za evropsku ekonomsku saradnju, koja je imala za cilj da usmjerava američku finansijsku pomoć i koordinira nacionalne ekonomske politikea zapadnoevropskih država.

su odbili prijedlog pomoći od Sjedinjenih Američkih Država kroz Maršalov plan.

Privredno udruživanje pratilo je i uspostavljanje vojnostrateških dogovora u Evropi. Velika Britanija i Francuska su 1947. godine uspostavile Ugovor o zajedničkoj odbrani, koji je predstavljao jezgro osnivanja Zapadnoevropske unije⁷ (1948) u Briselu. Ubrzo poslije toga uslijedilo je i stvaranje Sjevernoatlantskog saveza⁸ (1949). Interes u stvaranju Sjevernoatlantskog saveza imale su i Sjedinjene Američke Države, koje su u cilju dostizanja čvršće stabilnosti Zapadne Evrope u Savez uključile i Saveznu Republiku Njemačku (1955).

Maja 1949. godine dolazi do stvaranja Savjeta Evrope⁹, što je rezultat Haške konferencije¹⁰ iz 1948. godine. Glavni organi Savjeta Evrope su Komitet ministara i Konsultativna skupština, koja je kasnije prerasla u Parlamentarnu skupštinu. Organi Savjeta Evrope imali su za cilj razvoj saradnje na polju politike između država članica, razvijajući parlamentarnu demokratiju i zaštitu ljudskih prava i sloboda.

Najveći, revolucionarni korak u stvaranju nadnacionalne ekonomske evropske integracije, desio se 1950. godine stvaranjem

⁷ *Western European Union* – WEU. Sporazum koji su u Briselu 17. marta 1948. godine potpisali Velika Britanija, Francuska, Belgija, Luksemburg i Holandija. Cilj Sporazuma je bio da promoviše zajedništvo u slučaju vojne agresije na zemlje potpisnice Sporazuma.

⁸ *North Atlantic Treaty Organisation* – NATO.

⁹ Države osnivači Savjeta Evrope su Holandija, Belgija, Luksemburg, Velika Britanija, Francuska, Irska, Danska, Italija, Švedska i Norveška. Od 1951. godine članice su i Grčka, Turska, Island i SR Njemačka. Od 1956. godine članica je Austrija, a od 1961. godine i Kipar. Od 1963. godine članica je Švajcarska, a od 1965. godine Malta. Od 1976. godine članice su Portugal, Španija i Lihtenštajn.

¹⁰ Na konferenciji održanoj u Hagu 1948. godine okupili su se najuticajniji federalistički pokreti zapadnoevropskih zemalja koji su se zalagali za realizaciju ideje ujedinjenja zapadne Evrope. Konferencijom je predsjedavao britanski premijer Vinston Čerčil. Na konferenciji je usvojena rezolucija „Poruka Evropljanima“ u kojoj su sadržani principi ujedinjenja zapadne Evrope.

Evropske zajednice za uglj i čelik. Francuski ministar inostranih poslova *Robert Šuman* (Robert Schuman) pod snažnim uticajem *Žana Monea*¹¹ predstavio je ideju stvaranja zajednice za uglj i čelik od Njemačke i Francuske. Objelodanjujući ideju, Mone je pozvao i ostale evropske zemlje da se pridruže Njemačkoj i Francuskoj u stvaranju Evropske zajednice za uglj i čelik.

U prvim godinama postratnog perioda mnogi Evropljani su osjećali da se njemačka industrija ubrzano razvija, te da mora biti kontrolisana. Stvaranjem Evropske zajednice za uglj i čelik obezbijedio bi se kontrolni mehanizam jer su uglj i čelik veoma važni za razvoj moderne industrije, posebno imajući u vidu vojnu industriju.

Stavljanje u prvi plan ekonomskih pitanja proizvelo je razvoj odnosa i međusobne saradnje u industrijskom sektoru. Međusobni odnosi su se zasnivali na obostranim interesima, ukazujući na to da postoji mogućnost otklanjanja konflikata između država zapadne Evrope na način koji neće dovesti u pitanje njihovu buduću saradnju.

Plan koji je predstavio *Robert Šuman* (*Šumanov plan*) predvidio je stvaranje nadnacionalne agencije koja će kontrolisati proizvodnju, ali i kretanje cijena u industriji uglja i čelika. Ubrzo po stvaranju Evropske zajednice za uglj i čelik Zajednici su se pridružili Holandija, Belgija, Luksemburg i Italija.

Velika Britanija je odbila da postane članica Evropske zajednice za uglj i čelik zbog straha od gubljenja kontrole nad razvojem sopstvene industrije.

¹¹ **Moneovi principi:** ekonomska integracija treba da prethodi političkom objedinjavanju; garant uspješne integracije je princip nadnacionalnosti; u toku integracionih procesa potrebno je rješavati jednostavnije zadatke, o kojima postoji saglasnost, i na toj osnovi treba da se zasnivaju pretpostavke za rješavanje složenijih zadataka.

Slika 1. *Detalj sa potpisivanja Šumanove deklaracije (18. april 1951. godine)*

Ugovor kojim je stvorena Evropska zajednica za uglj i čelik (*European Coal and Steel Community – ECSC*) potpisan je 18. aprila 1951. godine u Parizu, a na snagu je stupio naredne godine (23. jula 1952). Ugovor je zaključen sa rokom važenja od 50 godina.

Šta je Ugovor ponudio?

Ugovor o stvaranju Evropske zajednice za uglj i čelik predviđao je ukidanje tarifnih kvota unutar zajedničkog tržišta za uglj, čelik, koks i gvožđe, uspostavljanje jedinstvene tarife na uvoz uglja i čelika iz zemalja izvan zajednice, te kontrolu proizvodnje i prodaje navedenih proizvoda. U skladu sa Ugovorom o osnivanju, utvrđeni su sljedeći ciljevi:

- unapređenje razmjene između država potpisnica Ugovora;
- zajednička saradnja i briga o redovnom snabdijevanju zajedničkog tržišta;
- obezbjeđenje pristupa izvorima proizvodnje za sve korisnike;

- razvoj proizvodne infrastrukture;
- unapređenje uslova rada za zaposlene u sektoru proizvodnje uglja i čelika;
- racionalna upotreba raspoloživih resursa;
- utvrđivanje najnižih cijena, uz uvažavanje količine proizvedenih proizvoda.

Da li je Ugovor predviđao formiranje nadnacionalnih tijela?

Ugovorom o stvaranju Evropske zajednice za uglj i čelik predviđeno je stvaranje *Visoke vlasti*, kao najvažnije institucije i nosioca odlučivanja u Zajednici, *Savjeta ministara*, u cilju očuvanja interesa zajednice, a koji je okupljao predstavnike vlada država članica, *Zajedničke skupštine*, koja ima savjetodavnu ulogu i zadatak obavljanja demokratske kontrole vlasti, te *Sud pravde*, koji će rješavati eventualno nastale sporove i poštovanje odredbi ugovora.

Koji su elementi funkcionisanja i djelovanja Evropske zajednice za uglj i čelik?

Upravljanje resursima Zajednice bilo je zasnovano na:

- stvaranju zajedničkog tržišta i carinske unije;
- primjeni principa nediskriminacije;
- sankcionisanju antikonkurentskog djelovanja preduzeća, što obezbjeđuje slobodnu konkurenciju i primjenu tržišnih zakona.

2.3. Evropska ekonomska zajednica (*European Economic Community* – EEC) i Evropska zajednica za atomsku energiju

Karakteristika *Evropske konferencije u Mesini* (1-3. jun 1955) jeste da su se ministri inostranih poslova šest zemlja potpisnica Zajednice za uglj i čelik saglasili oko stvaranja zajedničkog tržišta

i tržišta za atomsku energiju. Već u septembru 1955. godine predstavljen je izvještaj Komiteta, kojim je predsjedavao belgijski ministar inostranih poslova *Pol Anri Spak* (Paul Henri Spaak), koji je istovremeno imenovan za predsjedavajućeg ekspertskeg tima zaduženog da pripremi izvještaj o pitanjima koja su bila predmet rasprave konferencije u Mesini. Već 1956. godine sa predstavljanjem drugog izvještaja predloženo je osnivanje evropske ekonomske zajednice i evropske zajednice za atomsku energiju. U maju te iste godine (1956) Spakov izvještaj (*integriranje nacionalnih tržišta u zajedničko tržište, sa ciljem obezbjeđenja većeg ekonomskog rasta i povećanja životnog standarda u zemljama članicama*) prihvaćen je na sastanku šestorice u Veneciji. Poslije prihvatanja izvještaja, uslijedili su pregovori koji su okončani 25. marta 1957. godine potpisivanjem osnivačkog ugovora o Evropskoj ekonomskoj zajednici i Evropskoj zajednici za atomsku energiju. Ugovori su potpisani u Rimu¹² i zaključeni su na neodređeno vrijeme. Na snagu su stupili 1. januara 1958. godine.

Stvaranje Evropske ekonomske zajednice za cilj je imalo postepeno uklanjanje svih obaveza i kvota na uvoz roba u trgovini između zemalja potpisnica Sporazuma. Države potpisnice Sporazuma usaglasile su se oko implementacije zajedničke politike koja se odnosi na transport, poljoprivredu, socijalno osiguranje i slobodno kretanje ljudi i roba unutar granica šest zemalja potpisnica Sporazuma. Planirano je postepeno formiranje zajedničkog tržišta. Predviđen je vremenski period od dvanaest godina u kome se ostvaruju slobode kretanja ljudi, roba, usluga i kapitala. Proces stvaranja Carinske unije je završen 1. jula 1968. godine.

¹² Ugovor su potpisali Francuska, SR Njemačka, Italija, Holandija, Belgija i Luksemburg.

Cilj osnivanja Evropske ekonomske zajednice je bio unapređenje privrednog ambijenta i privrednog razvoja država članica. U tu svrhu je trebalo da posluži formiranje zajedničkog tržišta. Ekonomski razvoj država članica poslužiće za razvoj političke saradnje između država članica. Bitna karakteristika Rimskog ugovora iz 1957. godine je realizacija zajedničke poljoprivredne politike koja je započela 1962. godine. Postavljeni su temelji i za uvođenje zajedničke saobraćajne i drugih politika u privrednim oblastima koje su od značaja za Zajednicu.

Ciljevi Rimskog ugovora o osnivanju Evropske ekonomske zajednice su:

- postepeno stvaranje carinske unije – ukidanje carina i svih mjera kvantitativnih ograničenja prilikom uvoza ili izvoza roba u saradnji između država potpisnica Ugovora;
- uspostavljanje zajedničkih politika – poljoprivredne, trgovinske, transportne politike;
- uspostavljanje slobode kretanja ljudi, roba, usluga i kapitala na prostoru zemalja ugovornica Evropske ekonomske zajednice;
- stvaranje Evropske investicione banke i Evropskog socijalnog fonda.

Stvaranje Evropske zajednice za atomsku energiju imalo je za cilj razvoj zapadnoevropske nuklearne industrije, uz istovremenu mogućnost kontrolisanog razvoja. Zajednica je stvorila uslove razmjene informacija, formiranja patentnog sistema i osnivanja nadnacionalnih institucija u oblasti proizvodnje i snabdijevanja atomske energije.

U razgovorima koji su prethodili stvaranju ugovora o osnivanju Evropske ekonomske zajednice (1957) i ostale evropske države su bile pozvane da se priključe Evropskoj ekonomskoj zajednici.

Velika Britanija nije potpisala Sporazum o osnivanju Evropske ekonomske zajednice zbog straha od gubljenja kontrole nad nacionalnom politikom, koja bi trebalo da se integriše u zajedničku evropsku politiku. Umjesto takvog sporazuma, predložila je stvaranje slobodne trgovinske zone.

Ubrzo poslije ratifikacije Sporazuma o osnivanju Evropske ekonomske zajednice Velika Britanija, Norveška, Švedska, Danska, Austrija i Portugal uspostavili su Asocijaciju za slobodnu evropsku trgovinu (*European Free Trade Association – EFTA*). Predmet Ugovora o uspostavljanje slobodne trgovinske razmjene su bili samo industrijski proizvodi između zemalja koje su pristupile Asocijaciji. Predmet Ugovora nisu bili poljoprivredni proizvodi, niti je postojala zajednička spoljna tarifa. Zemlje potpisnice ugovora imale su mogućnost da se povuku u bilo koje vrijeme.

Velika Britanija je svoj stav o Evropskoj ekonomskoj zajednici promijenila već 1961. godine, kada je počela pregovore sa Evropskom ekonomskom zajednicom oko članstva. Kako je najveći protivnik članstva Velike Britanije u Evropskoj ekonomskoj zajednici u to vrijeme bila Francuska i njen predsjednik *Šarl De Gol* (Charles de Gaulle), januara 1963, kao i 1967. godine, Francuska je stavila veto na ulazak Velike Britanije u Evropsku ekonomsku zajednicu.

2.4. Evropska zajednica (*European Community – EC*)

Tri zajednice koje su formirane u razdoblju od šest godina formalno-pravno su bile odvojene organizacije. Zajednički organi su bili *Evropski parlament* (sjedište u Strazburu) i *Sud pravde* (sjedište u Luksemburgu). Komisije Evropske zajednice za uglj i čelik i Evropske ekonomske zajednice svoja zasjedanja imale su u Briselu, a *Visoka vlast* Evropske zajednice za uglj i čelik zasjedala je u Luksemburgu. Kako su održavali redovne kontakte, na

evropske zajednice se gledalo kao na jednu zajednicu, što je na kraju rezultiralo njihovom fuzijom.

Evropska zajednica za uglj i čelik, Evropska zajednica za atomsku energiju i Evropska ekonomska zajednica su 1967. godine izvršile integraciju u jednu zajednicu, poznatiju kao Evropska zajednica. Zajednice su i dalje zadržale odvojen pravni subjektivitet. Cilj spajanja se ogledao u boljoj koordinaciji izvršenja postavljenih zadataka, smanjivanju troškova i većoj efikasnosti funkcionisanja, pojednostavljenju administrativnih procedura i uspostavljanju zajedničkih službi, i to:

- Zajednička informativna služba;
- Zajednička pravna služba;
- Statistička kancelarija;
- Kancelarija za zvanične publikacije.

Najvažnije odrednice Ugovora o stvaranju Evropske ekonomske zajednice postepeno su implementirane. Carinska opterećenja u trgovinskoj razmjeni između zemalja članica zajednice su eliminisana 1968. godine. U tom periodu jedino nije napravljen iskorak u proširenju zajednice. Odlaskom *De Gola* sa mjesta predsjednika Francuske i dolaskom *Žorža Pompidua* (Georges Pompidou) na njegovo mjesto stvorili su se uslovi i za otpočinjanje pregovora o proširenju zajednice. Na insistiranje novog francuskog predsjednika *Pompidua* održan je sastanak zemalja članica u Hagu u decembru 1969. godine. Najvažnije odrednice sastanka su početak pregovora o finansijskim aranžmanima, stvaranje okvira za saradnju na polju spoljne politike zemalja članica i početak pregovora oko pristupanja Velike Britanije, Danske, Norveške i Irske zajednici.

Pregovori oko članstva novih zemalja u Zajednici trajali su do 1972. godine, kada je odlučeno da zemlje koje su aplicirale za članstvo u Zajednicu mogu da postanu njen dio. Od 1. januara

1973. godine ravnopravne države članice Zajednice postale su Velika Britanija, Irska i Danska. Četvrta zemlja kandidat – Norveška, na nacionalnom referendumu se izjasnila da ne želi postati dio Evropske zajednice.

2.5. Jedinstveni evropski akti

Uprkos činjenici da Evropska zajednica djeluje više od dvadeset godina, očekivanja koja su postavljena pred Zajednicu do početka 80-ih godina XX vijeka nisu u potpunosti ispunjena. Horizontalnim širenjem Evropske zajednice na manje ekonomski razvijene zemlje (Grčka, Portugal, Španija) nastali su novi problemi. Značajno oslanjanje ovih ekonomija na poljoprivrednu proizvodnju značilo je da se znatan dio sredstava Evropske zajednice mora usmjeriti na pomoć poljoprivrednoj proizvodnji novoprimljenih zemalja. To je kod Irske izazvalo strah da će zbog novoprimljenih država dobiti manji dio novčanih sredstava.

Zbog takvih i sličnih razloga, koji su otežavali rad i ispunjenje misije Evropske zajednice, 1985. godine Evropski savjet sastavljen od šefova država Evropske zajednice donio je odluku o odlučnijim mjerama za nastavak vertikalne, ali i horizontalne integracije Zajednice. Rezultati su ubrzo uslijedili (1986) potpisivanjem Jedinstvenih evropskih akata, koji su trebali da dograde postojeće ugovore Evropske zajednice.

Postojalo je više uzroka za kreiranje novog ugovora o evropskim integracijama. Ti uzroci su se reflektovali u većem stepenu razvoja političke i ekonomske saradnje. Prva inicijativa je objelodanjena 1981. godine od ministara inostranih poslova Njemačke (Genšer) i Italije (Kolombo). Inicijativa je nazvana *Evropski akt*. Akt je naglašavao potrebu povezivanja aktivnosti Evropske političke saradnje i Evropskih zajednica.

Druga inicijativa, koja je došla iz Evropskog parlamenta, potekla je od *Altiera Spinelija* (Spinelli) i predstavljena je prednacrtom ugovora 14. septembra 1984. godine. Glavna karakteristika inicijative je uspostavljanje Evropske unije sa znatno većim ovlašćenjima od tadašnje Zajednice.

Na sastanku Evropskog savjeta u Fontenblou u Francuskoj 1984. godine donesena je odluka da se osnuje Komitet predstavnika šefova država ili vlada koji će biti zadužen da pripremi prijedloge za unapređenje funkcionisanja Evropske zajednice. Izvještaj je dostavljen Evropskom savjetu na sastanku održanom u Briselu marta 1985. godine, koji se zalagao za stvaranje unutrašnjeg tržišta. Stupanjem *Žaka Delora* (Jacques Delors) na čelo Evropske komisije ideja stvaranja unutrašnjeg tržišta je dobila još snažniju podršku. Već u junu 1985. godine Evropski savjet na sastanku održanom u Milanu daje podršku programu Evropske komisije za realizaciju unutrašnjeg tržišta (*Bijela knjiga o unutrašnjem tržištu*) i pokretanju procedure izmjene Ugovora o osnivanju Evropske ekonomske zajednice. Odluka nije donesena jednoglasno, a protiv ovakve odluke su bile Velika Britanija, Danska i Grčka. Na konferenciji održanoj u Luksemburgu pripremana su dva zasebna nacrtu ugovora u skladu sa prijedlogom Evropskog savjeta, da bi se kasnije usvojila formula donošenja Jedinstvenog evropskog akta. Ministri država članica ugovor su potpisali 28. februara 1986. godine.

Ugovorom je objelodanjena ideja spoljnopolitičke saradnje država članica, koja je do tada bila neformalna. Dalje, ugovorom je pružena pravna osnova za rad šefova država ili vlada zemalja članica u okviru Evropskog savjeta.

Kada su u pitanju institucionalni odnosi, povećan je broj slučajeva kada Savjet odlučuje kvalifikovanom većinom. Konsultovanje Evropskog parlamenta je osnaženo uvođenjem

procedure kooperacije. Osnovan je Prvostepeni sud zajednice, čiji je zadatak bio da rastereti Sud pravde. Institucije su dobile nove nadležnosti u oblasti životne sredine, naučnih istraživanja i monetarne saradnje. Uvedeno je načelo ekonomske i socijalne kohezije u namjeri da se podstaknu akcije za smanjivanje razlika među regionima u Evropi.

Jedinstveni evropski akti su precizirali vremensku distancu za realizaciju unutrašnjeg tržišta. Dat je rok najkasnije do 31. decembra 1992. godine.

2.6. Četiri slobode na kojima su zasnovani principi prava Evropske unije

Slobode na kojima su zasnovani principi prava Evropske unije su:

1. *Sloboda kretanja roba*, sastavljena od dva elementa:
 - uklanjanje carina i taksi ekvivalentnog efekta u trgovini između država članica (*unutrašnji element carinske unije*);
 - uklanjanje kvantitativnih ograničenja, to jest kontingenata za uvoz robe iz jedne u drugu zemlju članicu, kao i svih mjera ekvivalentnog efekta.
2. *Sloboda kretanja kapitala* definisana je odredbama većih mjera opreza. Ova mjera je dosta spora.
3. *Sloboda kretanja ljudi* definisana je odredbama kojima se preciziraju slobode kretanja radnika i pravo na uspostavljanje vlastite djelatnosti u drugoj državi.
4. *Sloboda kretanja usluga* definisana je odredbama slobodnog kretanja izvršilaca ili korisnika usluga iz jedne u drugu državu članicu Zajednice zbog izvršenja ili uživanja usluge.

II

ŠTA JE EVROPSKA UNIJA

1. ŠTA JE EVROPSKA UNIJA

Kada pogledamo kartu svijeta, vidimo kontinente razdvojene državnim granicama. Putujući iz jedne u drugu državu, ili na drugi kontinent, primorani smo da na graničnim prelazima pokazujemo pasoš – *putnu ispravu*. Takvo putovanje nas asocira da smo u tranzitu, a naša psiha nas vodi u strah, strah od tuđe države, sve dok se ne vratimo u svoju državu, državu sa kojom se identifikujemo, i koju smatramo svojom državom. Straha, prethodno pomenutog, u Evropskoj uniji nema. Građani Evropske unije ne pokazuju prilikom prelaska na drugu teritoriju putnu ispravu. Štaviše, mnogi i ne primijete da su prešli na teritoriju druge države. Evropska unija je rezultat rasprave izgradnje trajnog mira u regiji. Nastala je kao posljedica straha od unutrašnjih i vanjskih prijetnji evropskoj sigurnosti.

Evropska unija je međuvladina i nadnacionalna unija (*zajednica*) dvadeset sedam evropskih demokratskih država.¹ Unija je pod sadašnjim imenom oformljena Ugovorom o Evropskoj uniji (*poznatim pod imenom Mاستrihtski ugovor*) 1992. godine.²

Proces integracione evropske saradnje započeo je 1951. godine uspostavljanjem Evropske zajednice za uglj i čelik. Začetnici evropskog integracionog procesa bili su Francuska, Njemačka, Italija, Holandija, Belgija i Luksemburg.

Političke aktivnosti Evropske unije se ispoljavaju u mnogim sferama, od politike zdravstva i ekonomske politike do inostranih poslova i odbrane. U zavisnosti od razvijenosti svake zemlje pojedinačno, organizacija Evropske unije se razlikuje u različitim oblastima.

¹ Francuska, SR Njemačka, Italija, Holandija, Belgija, Luksemburg, Velika Britanija, Danska, Republika Irska, Grčka, Španija, Portugal, Finska, Austrija, Švedska, Estonija, Kipar, Letonija, Litvanija, Mađarska, Malta, Poljska, Slovačka, Slovenija, Češka, Bugarska i Rumunija.

² Francuska, SR Njemačka, Italija, Holandija, Belgija, Luksemburg, Velika Britanija, Danska, Republika Irska, Grčka, Španija i Portugal.

Evropsku uniju čine tri stuba:

- Prvi stub su Evropska zajednica za uglj i čelik, Evropska ekonomska zajednica i Evropska zajednica za atomsku energiju;
- Drugi stub je zajednička spoljna i bezbjednosna politika;
- Treći stub čine policijska i pravosudna saradnja.

2. KAKO DEFINISATI EVROPSKU UNIJU

Evropska unija je definisana kao:

- *federacija* u monetarnim odnosima, poljoprivredi, trgovini i zaštiti životne sredine;
- *konfederacija* u socijalnoj i ekonomskoj politici, zaštiti potrošača, unutrašnjoj politici;
- *međunarodna organizacija* u spoljnoj politici.

Glavna oblast na kojoj počiva Evropska unija je jedinstveno tržište koje se bazira na carinskoj uniji, jedinstvenoj valuti, zajedničkoj agrikulturnoj politici i zajedničkoj politici u sferi ribarstva.

Dana 29. oktobra 2004. godine predsjednici i premijeri evropskih država donijeli su prvi ustav Evropske unije, koji trenutno čeka ratifikaciju pojedinačno svake zemlje potpisnice. Ovaj dokumenat ima za cilj da unaprijedi efikasnost funkcionisanja Evropske unije. Po svojoj definiciji predstavlja akt međunarodnog prava, i kao takav podliježe ratifikaciji svake države članice.

Zemlje u kojima se Ugovor ratifikuje u parlamentu su: Austrija, Belgija, Grčka, Estonija, Italija, Kipar, Letonija, Litvanija, Mađarska, Malta, Njemačka, Slovačka, Slovenija, Finska i Švedska. Na referendumu odlučuju sljedeće zemlje: Velika Britanija,

Danska, Irska, Luksemburg, Portugal, Poljska, Francuska, Holandija, Češka i Španija.

Od 1. januara 2007. godine Evropska unija ima 27 država članica. Ukupna površina Evropske unije je 4.325.675 km². Da je jedinstvena zemlja, bila bi sedma po redu država u svijetu po površini. Broj građana Evropske unije (*pod uslovima Mastihtskog sporazuma*) u 27 zemalja je oko 496 miliona (januar 2007). Po broju stanovnika Evropska unija bi da je jedinstvena država bila treća po redu, odmah poslije Kine i Indije.

Ceremonija potpisivanja odluke o priključenju novih članica u Atini, 2004.

U periodu od 1952. do 1958. šest osnivačkih zemalja Evropskih zajednica bile su: Belgija, Zapadna Njemačka, Italija, Luksemburg, Francuska i Holandija. Devetnaest budućih zemalja pridružilo im se u *talasima proširenja* koji su dati u sljedećoj tabeli:

Tabela 1. *Faze proširenja*

Faza	Godina	Države koje su pristupile Evropskoj zajednici
I	1973.	Danska, Republika Irska, Velika Britanija
II	1981.	Grčka
III	1986.	Portugal i Španija

IV	1995.	Austrija, Finska, Švedska
V	2004.	Estonija, Kipar, Letonija, Litvanija, Mađarska, Malta, Poljska, Slovačka, Slovenija, Češka
VI	2007.	Bugarska, Rumunija

Zvanične zemlje kandidati za članstvo su Hrvatska, Makedonija i Srbija, a od 17. decembra 2010. godine i Crna Gora ima status kandidata. Turska je takođe kandidat, za koji se ne zna tačan datum prijema, i država oko koje se vode raznovrsne polemike unutar Evropske unije o tome da li bi trebala da bude primljena u članstvo. Mnoge države, kao što su Norveška, Švajcarska i Island, ne žele da uđu u Evropsku uniju, ali s njom imaju specijalne sporazume.

3. SIMBOLI EVROPSKE UNIJE

Simboli Evropske unije su: himna, zastava i Dan Evrope.

Evropska himna je Oda radosti. Dirigent *Herbert von Karajan* adaptirao je *Betovenovu* Devetu simfoniju na zahtjev Savjeta Evrope, koji ju je 1972. godine proglasio svečanom pjesmom, a od 1986. godine je himna Evropske unije.

Zastava plave podloge kao simbola neba sa dvanaest žutih zvjezdica predstavlja jedinstvo naroda Evrope. Usvojena je 1986. godine.

Dan Evrope je 9. maj. Na taj dan 1950. godine *Robert Šuman* je objelodanio ideju stvaranje Evropske zajednice za uglj i čelik. Takođe, na taj dan 1945. godine objavljen je kraj Drugog svjetskog rata. Na samitu lidera Evropske unije u Milanu 1985. godine odlučeno je da se ovaj dan slavi kao Dan Evrope.

4. NEDOSTACI I PREDNOSTI INTEGRACIJE EVROPSKE UNIJE

Svaki proces, pa tako i proces evropske integracije, nosi sa sobom određene prednosti, ali i nedostatke. Od nas zavisi da li proces koji prihvatamo donosi više ili manje prednosti, odnosno nedostataka.

Kao nedostatke evropske integracije možemo smatrati:

- gubljenje suvereniteta i državne samostalnosti;
- postepen gubitak nacionalnog identiteta, koji se manifestuje kroz smanjenje ovlašćenja nacionalnih vlada, a što je posljedica harmonizacije zakona, propisa i standarda;
- izražen nadnacionalizam kroz stvaranje institucija sa sjedištem u Briselu;
- prelijevanje finansijskih sredstava iz država koje su razvijene i finansijski stabilne u države koje su manje razvijene.

Kao prednosti evropske integracije možemo smatrati:

- obezbjeđenje trajnog mira i stabilnosti regiona. Integracioni proces umanjuje mogućnost nastajanja ratova na zajedničkoj teritoriji;
- stvaranje jedinstvenog tržišta od nekoliko stotina miliona stanovnika sa jedinstvenim pravilima i standardima;
- jedinstveno tržište utiče na jačanje konkurentske sposobnosti Evropskih komisija, što dalje utiče na jačanje konkurentnosti ekonomije Evropske unije u odnosu na ostatak svijeta;
- finansijska solidarnost, koja se izražava kroz težnju razvijenih zemalja da održe ekonomsku i finansijsku stabilnost manje razvijenih ekonomija (*primjer Grčke*).

Uticaj unije na život stanovnika evropskog kontinenta, kao i stanovnika van evropskog prostora, u stalnom je porastu. Sa druge strane, bez obzira na takav uticaj, još uvijek postoje nedoumice kada je u pitanju budući rad Evropske unije. Prve poteškoće se javljaju kada želimo opisati i objasniti karakter Evropske unije.

Evropska unija je prerasla standarde međunarodne organizacije, ali još uvijek nije ispunila ni dostigla nivo *evropske države* ili *sjedinjenih evropskih država*. Dilema se javlja kod pitanja šta je danas Evropska unija, i gdje se ona nalazi. Da li je to *međunarodna organizacija* ili *evropska država*.

5. HRONOLOGIJA VAŽNIJIH DOGAĐAJA U EVROPSKOJ UNIJI

Tabela 2. Hronologija važnijih događaja

Datum	Događaj
7–11. maj 1948.	Održan Evropski kongres u Hagu. Više od hiljadu delegata iz preko 20 evropskih zemalja diskutovalo je o novom obliku saradnje u Evropi. Dogovorili su se da formiraju <i>Evropsku skupštinu</i> .
27–28. januar 1949.	Kao rezultat Kongresa u Hagu, osnovan Savjet Evrope. Određeno je da sjedište Savjeta bude u Strazburu. Iste godine počela je izrada Evropske konvencije za ljudska prava, koja je potpisana u Rimu 1950. godine, a stupila je na snagu 1953. godine. Tokom vremena, skoro sve evropske zemlje postale su članovi Savjeta Evrope.

- 9. maj 1950.** Robert Šuman, francuski ministar inostranih poslova, održao govor koji se bazirao na idejama Žana Monea. Predložio je da Francuska i Savezna Republika Njemačka udruže svoje izvore uglja i čelika u novu organizaciju u koju se mogu uključiti ostale evropske zemlje. Od tada se taj datum smatra rođendanom Evropske unije, a 9. maj se svake godine slavi kao *Dan Evrope*.
- 18. april 1951.** U Parizu je šest zemalja (*Belgija, Francuska, Savezna Republika Njemačka, Italija, Luksemburg i Holandija*) potpisalo Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za uglj i čelik, koji je stupio na snagu 1952. godine, sa rokom važenja od 50 godina.
- 1–2. jun 1955.** Na sastanku u Mesini ministri inostranih poslova šest zemalja odlučili su da evropske integracije prošire na ekonomska pitanja.
- 25. mart 1957.** U Rimu šest zemalja potpisalo ugovore o osnivanje Evropske ekonomske zajednice i Evropske zajednice za atomsku energiju, koji su stupili na snagu 1. januara 1958. godine.
- 5. januar 1960.** Na inicijativu Velike Britanije, na konvenciji u Stokholmu osnovana Evropska asocijacija slobodne trgovine – *European Free Trade Association* (EFTA), koja je uključila nekoliko evropskih zemalja koje nisu bile u Evropskoj ekonomskoj zajednici.
- 30. jul 1962.** Predstavljena zajednička poljoprivredna politika – *Common Agricultural Policy* (CAP).
-

-
- 14. januar 1963.** Na pres-konferenciji general Šarl de Gol objavio da će Francuska staviti veto na uključenje Velike Britanije u Evropsku zajednicu.
- 20. jul 1963.** Potpisan sporazum između Evropske ekonomske zajednice i 18 afričkih zemalja.
- 8. april 1965.** Potpisan ugovor kojim se određuje izvršno tijelo za tri osnovane zajednice i formira se jedinstven Savjet i Komisija. Ovaj ugovor stupio je na snagu 1. jula 1967. godine. Poznato kao stvaranje Evropske zajednice.
- 29. januar 1966.** Usvojen Luksemburški dogovor, kojim je, s obzirom na političku krizu, Francuska ponovo pristala da učestvuje na sastancima Savjeta, u zamjenu za jednoglasnost pravila kada se radi o vitalnim državnim interesima.
- 1. jul 1968.** Kompletno ukinute carinske dažbine, 18 mjeseci prije roka, na industrijsku robu i uvedena zajednička spoljna tarifa.
- 1–2. decembar 1969.** Na samitu u Hagu politički lideri Evropske zajednice odlučili su da krenu dalje ka evropskim integracijama.
- 22. april 1970.** U Luksemburgu potpisan ugovor kojim se Evropskoj zajednici dozvoljava da bude više finansirana iz *sopstvenih izvora* i dat je veći značaj Evropskom parlamentu.
- 22. januar 1972.** U Briselu su ugovore o pristupanju Evropskoj zajednici potpisali Danska, Irska, Norveška i Ujedinjeno Kraljevstvo.
-

- 24. april 1972.** Šest država članica Evropske ekonomske zajednice odlučuje da valutni kursevi među njihovim valutama ne mogu fluktuirati više od 2,25 odsto. Ovaj sistem poznat je kao *monetarna zmija*.
- 1. januar 1973.** Danska, Irska i Velika Britanija pridružile su se Evropskoj zajednici, tako da se broj država članica povećao na devet. Norveška se, u skladu sa referendumom na kome se većina građana Norveške izjasnila protiv članstva, nije pridružila Evropskoj ekonomskoj zajednici.
- 9–10. decembar 1974.** Na sjednici u Parizu politički lideri devet zemalja odlučili su da se sastaju tri puta godišnje u Evropskom savjetu. Takođe su dali pristanak za direktne izbore za Evropski parlament i odlučili su da osnuju Evropski fond za regionalni razvoj.
- 28. februar 1975.** Potpisana Konvencija između Evropske ekonomske zajednice i 46 afričkih zemalja, Kariba i Pacifičkih država.
- 22. jul 1975.** Potpisan Ugovor kojim se daje veći značaj Evropskom parlamentu i osnovan Evropski revizorski sud. Ugovor je stupio na snagu 1. juna 1977. godine.
- 6–7. jul 1978.** Na samitu u Bremenu, Francuska i Savezna Republika Njemačka predložile su monetarnu saradnju osnivanjem Evropskog monetarnog sistema, koji će preuzeti mjesto *monetarne zmije*. Evropski monetarni sistem je počeo sa radom 13. marta 1979. godine.
- 28. maj 1979.** Evropska komisija je potpisala sa Grčkom Ugovor o pridruživanju.
-

-
- 7-10. jun 1979.** Održani prvi direktni izbori za Evropski parlament (410 mjesta).
- 1. januar 1981.** Grčka se pridružila Evropskoj zajednici, tako da se broj članova Zajednice povećao na 10.
- 28. februar 1984.** Usvojen program *Esprit*, sa ciljem davanja podrške istraživanju i razvoju na polju informatičke djelatnosti.
- 14-17. jun 1984.** Žak Delor postao predsjednik Evropske komisije (1985-1995).
- 12. jun 1984.** Evropska komisija potpisala sa Španijom i Portugalom Ugovor o pridruživanju.
- 2-4. decembar 1984.** Na sastanku Evropskog savjeta u Luksemburgu lideri 10 država članica složili su se da izmijene Ugovor iz Rima i da lansiraju Evropske integracije putem *Jedinstvenog evropskog akta*. Ovo je utrlo put kreiranju jedinstvenog tržišta koje je uspostavljeno 1993. godine.
- 1. januar 1986.** Španija i Portugal postali članice Evropske ekonomske zajednice, čime se broj država članica povećao na 12.
- 17-28. februar 1986.** U Luksemburgu potpisan Jedinstveni evropski akt, koji je stupio na snagu 1. jula te iste godine.
- 15. jun 1987.** Počeo program *Erasmus*, koji je pripremljen kako bi pomogao mladima Evrope da studiraju u inostranstvu u drugim evropskim zemljama.
- 15-18. jun 1989.** Održani treći direktni izbori za Evropski parlament.
-

- 9. novembar 1989.** Pao Berlinski zid.
- 9. decembar 1989.** Evropski savjet u Strazburu odlučio da sazove međudržavnu konferenciju u vezi sa daljim nastavkom ekonomske, monetarne i političke unije.
- 10. jun 1990.** Potpisan dogovor u Šengenu, čiji je cilj da ukloni granice među državama članicama Evropske zajednice.
- 3. oktobar 1990.** Ujedinila se Njemačka.
- 14. decembar 1990.** U Rimu počela Interparlamentarna konferencija o Evropskoj monetarnoj i političkoj uniji.
- 9-10. decembar 1991.** Evropski savjet u Mاستrihtu usvojio ugovor o Evropskoj uniji. On leži na osnovama zajedničke spoljne i bezbjednosne politike, bliže saradnje u oblasti pravde i unutrašnjih poslova i u kreiranju ekonomske i monetarne unije, uključujući jedinstvenu valutu.
- 7. februar 1992.** Potpisan Ugovor u Mاستrihtu, koji je stupio na snagu 1. novembra 1993. godine.
- 1. januar 1993.** Formirano jedinstveno tržište.
- 9-12. jun 1994.** Održani četvrti direktni izbori za Evropski parlament.
- 24-25. jun 1994.** Na sastanku Evropskog savjeta na Krfu Evropska unije potpisala ugovor o pristupanju sa Finskom, Norveškom i Švedskom.
-

-
- 1. januar 1995.** Austrija, Finska i Švedska pridružile su se Evropskoj uniji, tako da se ukupan broj država članica povećao na 15.
- 23. januar 1995.** Nova Evropska komisija stupila je na dužnost (1995-1999) na čelu sa predsjednikom Žakom Santerom (Jacques Santer).
- 27-28. novembar 1995.** Evro-mediteranska ministarska konferencija u Barseloni objavila partnerstvo između Evropske unije i zemalja južne obale Mediterana.
- 16-17. jun 1997.** Evropski savjet u Amsterdamu dao pristanak da se Ugovoru o Evropskoj uniji da nova snaga i odgovornost.
- 2. oktobar 1997.** Potpisan Amsterdamski ugovor, koji je stupio na snagu 1. maja 1999. godine.
- 30. mart 1998.** Počeo proces pristupanja novih država kandidata. Kipar, Malta i 10 zemalja centralne i istočne Evrope biće uključene u ovaj proces.
- 3. maj 1998.** Evropski savjet u Briselu odlučio da 11 država članica Evropske unije (*Austrija, Belgija, Finska, Francuska, Njemačka, Irska, Italija, Luksemburg, Holandija, Španija i Portugal*) moraju da zadovolje uslove za prihvatanje jedinstvene valute evro 1. januara 1999. godine. Grčka će se pridružiti kasnije.
- 31. decembar 1998.** Utvrđen fiksni i neopoziv kurs među valutama koje treba da zamijeni evro.
- 1. januar 1999.** Počela treća faza Evropske monetarne unije: valute 11 zemalja zamijenjene evrom. Jedinstvena valuta lansirana je na tržištu
-

- novca. Od tada pa nadalje, Evropska centralna banka odgovorna je za monetarnu politiku Evropske unije, koja je definisana i primijenjena u evro.
- 24-25. mart 1999.** Evropski savjet u Berlinu odlučio da objavi budžet za 2000-2006. godinu, u okviru *Agende 2000*.
- 3-4. jun 1999.** Evropski savjet u Kelnu odlučio da zatraži od Konvencije da sastavi nacrt poglavlja evropskih osnovnih prava. Članovi Konvencije su predstavnici lidera država ili vlada Evropske unije i predsjednik Evropske komisije. Havijer Solana (Javier Solana) postavljen je za visokog predstavnika zajedničke spoljne i bezbjednosne politike Evropske unije.
- 8-13. jun 1999.** Održani peti direktni izbori za Evropski parlament.
- 15-16. oktobar 1999.** Na sastanku Evropskog savjeta u Tampereu odlučeno da Evropska unija postane zona slobode, sigurnosti i pravde.
- 10-11. decembar 1999.** Na sastanku Evropskog savjeta u Helsinkiju, posvećenom proširenju Evropske unije, Turska je i zvanično prepoznata kao država kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, i dogovoreno je da se nastavi sa daljim pregovorima sa ostalih 12 država kandidata za članstvo u Uniji.
- 23-24. mart 2000.** Na sastanku Evropskog savjeta u Lisabonu kreirana strategija za povećanje zaposlenosti, modernizaciju privrede i jačanje društvene usklađenosti Evrope na osnovama znanja.
-

-
- 7-8. decembar 2000.** Na sastanku Evropskog savjeta u Nici postignut dogovor u vezi sa tekstom novog ugovora kojim se mijenja sistem donošenja odluka u Evropskoj uniji kako bi Unija bila spremna za proširenje. Predsjednici Evropskog parlamenta, Evropskog savjeta i Evropske komisije svečano su objavili Povelju o osnovnim pravima Evropske unije.
- 26. februar 2001.** Potpisan ugovor u Nici, koji je stupio na snagu 1. februara 2003. godine.
- 14-15. decembar 2001.** Na sastanku Evropskog savjeta u Likeu usvojena Deklaracija o budućnosti Evropske unije. To je otvorilo put ka glavnim reformama Evropske unije i pripremi Evropskog ugovora o konstituisanju. Za predsjedavajućeg Konferencije izabran je Valeri Žiskar Desten (Valery Giscard d'Estaing).
- 1. januar 2002.** Građani u evrozoni počeli su da koriste evro novčanice i kovanice.
- 31. maj 2002.** Svih 15 država članica Evropske unije istovremeno je potpisalo *Kjoto protokol* – poznati Sporazum o smanjenju zagađenja vazduha.
- 21-22. jun 2002.** Na sastanku Evropskog savjeta u Sevilji postignut dogovor o evropskoj politici azila i emigracije.
- 13. decembar 2002.** Na sastanku Evropskog savjeta u Kopenhagenu dogovoreno da 10 država kandidata (*Kipar, Češka, Estonija, Mađarska, Litvanija, Letonija, Malta, Poljska, Slovačka i Slovenija*) mogu da se pridruže Evropskoj uniji 1. maja 2004.
-

- godine. Na bazi izvještaja i preporuka Evropske komisije odlučeno je da mogu početi razgovori sa Turskom. Evropski savjet će u decembru 2004. godine odlučiti da li je Turska ispunila sve *Kopenhagenske kriterijume*.
- 16. april 2003.** U Atini su potpisani Ugovori o pridruživanju između Evropske unije i 10 novih država članica.
- 10. jul 2003.** Konvencija o budućnosti Evrope završila aktivnosti oko Nacrta ugovora o konstituisanju Evropske unije.
- 4. oktobar 2003.** Počela međudržavna konferencija koja će donijeti novi ugovor o konstituisanju Evrope.
- 1. maj 2004.** Kipar, Češka, Estonija, Mađarska, Litvanija, Letonija, Malta, Poljska, Slovačka i Slovenija postale su članice Evropske unije.
- 10-13. jun 2004.** Održani šesti direktni izbori za Evropski parlament.
- 2005. godina** Hrvatska otpočela pregovore za članstvo u Evropsku uniju. Makedonija dobila status kandidata za članstvo.
- 2006. godina** Evropski parlament ratifikovao Evropski ustav.
- 2007. godina** Bugarska i Rumunija postaju članice Evropske unije. Slovenija postaje dio Evropske monetarne unije.
- 2009. godina** Slovačka postala dio Evropske monetarne unije. Održani sedmi direktni izbori za Evropski parlament.
-

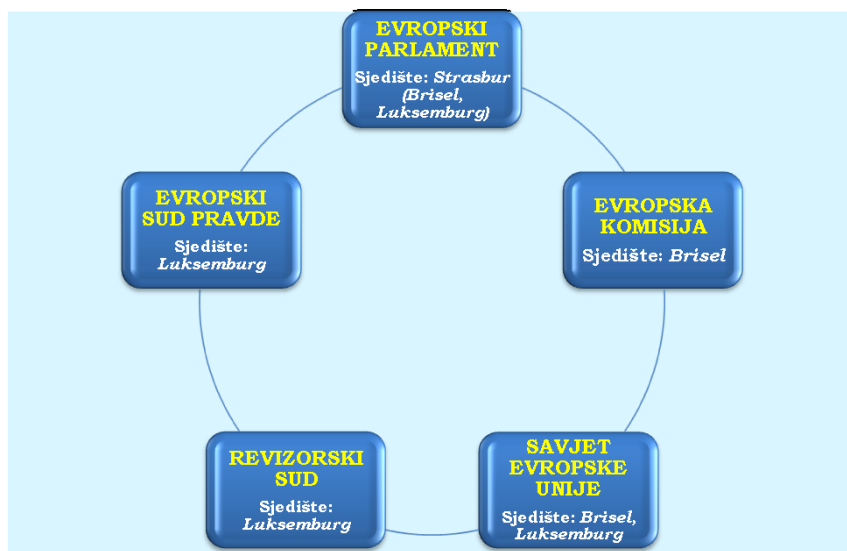
III

INSTITUCIONALNO UREĐENJE EVROPSKE UNIJE

1. INSTITUCIJE EVROPSKE UNIJE

Najvažnije institucije Evropske unije su:

- Evropski parlament (*European Parliament*);
- Savjet Evropske unije (*Council of the European Union*);
- Evropska komisija (*European Commission*);
- Evropski sud pravde (*European Court of Justice*);
- Evropski revizorski sud (*European Court of Auditors*).

Šema 1. Institucije Evropske unije

1.1. Evropski parlament (*European Parliament*)

Evropski parlament je institucionalno tijelo koje direktno biraju građani Evropske unije. Članovi Parlamenta predstavljaju i zastupaju interese građana Evropske unije, čiji su

predstavnicima i od kojih su dobili glas.

Zadatak Evropskog parlamenta je da dijeli zakonodavnu vlast sa Savjetom Evropske unije i Evropskom komisijom, kao i da provodi postupak nadgledanja rada svih ostalih institucija Evropske unije, a posebno Evropske komisije.

Prvi neposredni parlamentarni izbori održani su 1979. godine. Mandat parlamenta traje pet godina, odnosno svakih pet godina održavaju se izbori. Svaki državljanin Evropske unije ima pravo da glasa na izborima, tamo gdje on živi. Posljednji izbori su održani u junu 2009. godine. Na taj način Parlament izražava demokratsku volju građana Unije (više od 490 miliona stanovnika) i predstavlja i zastupa njihove interese u razgovorima sa drugim institucijama Evropske unije. Parlament danas broji 754 člana iz 27 država članica Evropske unije.

Tabela 3. *Struktura Evropskog parlamenta*

Politička grupa	Skraćenica	Broj članova
Grupa Evropske narodne partije (hrišćanske demokrate)	EPP	271
Progresivni savez socijalista i demokrata u Evropskom parlamentu	S&D	190
Alijansa liberala i demokrata za Evropu	ALDE	85
Grupa zelenih/Evropska slobodna alijansa	Zeleni/EFA	58
Evropski konzervativci i grupa reformista	Kasa	52
Konfederalna grupa Sjedinjene evropske ljevice – Zelene nordijske	GUE/NGL	34

Ijevice		
Grupa za evropsku slobodu i demokratiju	EFD	34
Ostali	NA	30
UKUPNO		754

Članovi Evropskog parlamenta ne sjede podijeljeni u nacionalne blokove, nego su grupisani u političke grupe.

Tabela 4. Broj mjesta u parlamentu po zemljama (2009-2014)

Država	Broj mjesta	Država	Broj mjesta
Austrija	19	Italija	73
Belgija	22	Letonija	6
Bugarska	18	Luksemburg	6
Kipar	6	Malta	6
Češka Republika	22	Holandija	26
Danska	13	Poljska	51
Estonija	6	Portugal	22
Finska	13	Rumunija	33
Francuska	74	Slovačka	13
Njemačka	99	Slovenija	8
Grčka	22	Španija	54
Mađarska	22	Švedska	20
Irska	12	Velika Britanija	73
Litvanija	12	UKUPNO	754

Predsjednik Evropskog parlamenta je bio Jirži Busek, koji je izabran 14. jula 2009. godine i funkciju predsjednika Evropskog parlamenta je obavljao dvije i po godine. Predsjednik Evropskog parlamenta od 17. januara 2012. godine je Martin Šulc (Martin Schulz).

1.1.1. Gdje Parlament zasjeda

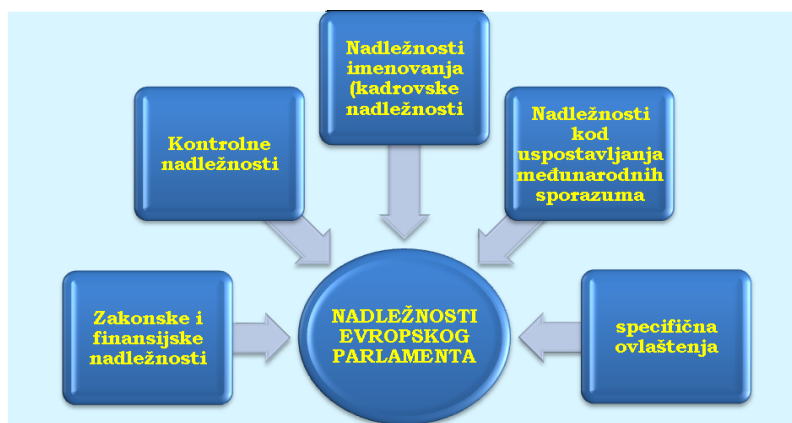
Evropski parlament ima tri radna mjesta:

- Brisel (*sastanci Komiteta*);
- Luksemburg (*dom administrativne službe – Generalni sekretarijat*);
- Strazbur (*sjednice Parlamenta*).

1.1.2. Šta radi Parlament

Osnovne uloge parlamenta su:

- Donošenje evropskih zakona. Činjenica da članove Evropskog parlamenta direktno biraju građani Evropske unije garantuje demokratsku legitimnost evropskih zakona.
- Parlament vrši demokratski nadzor i kontrolu nad drugim institucijama Evropske unije, posebno Evropske komisije, kojoj daje mandat.
- Usvaja budžet Evropske unije.

Šema 2. Nadležnosti Evropskog parlamenta

1.1.3. Kako je organizovan rad Parlamenta

Rad Parlamenta je podijeljen u dvije faze:

- *Priprema za plenarna zasjedanja.* Članovi Parlamenta su podijeljeni u više komisija, koje su specijalizovane za određene oblasti djelovanja Evropske unije.
- *Plenarna zasjedanja.* Plenarna zasjedanja se obično održavaju u Strazburu, ponekada i u Briselu.

Komisije Evropskog parlamenta ekonomskog i subekonomskog karaktera:

- *Komisija za ekonomsku, monetarnu i industrijsku politiku;*
- *Budžetska komisija;*
- *Komisija za budžetsku kontrolu;*
- *Komisija za spoljne ekonomske odnose;*
- *Komisija za regionalnu politiku;*
- *Komisija za poljoprivredu i razvoj sela;*
- *Komisija za ribarstvo;*
- *Komisija za istraživanje, tehnološki razvoj i energetiku;*
- *Komisija za razvoj i saradnju;*

- *Komisija za saobraćaj i veze;*
- *Komisija za ekologiju, zdravstvo i zaštitu potrošača.*

Komisije Evropskog parlamenta neekonomskog karaktera:

- *Komisija za spoljna pitanja, bezbjednosnu i odbrambenu politiku;*
- *Komisija za ustavna pitanja;*
- *Komisija za slobode, prava građana i unutrašnje poslove;*
- *Komisija za kulturu, omladinu, obrazovanje i medije,*
- *Komisija za prava građana;*
- *Komisija za radna i socijalna pitanja;*
- *Komisija za prava žena;*
- *Komisija za određivanje, verifikaciju i imenovanja i pitanja imuniteta;*
- *Komisija za žalbe.*

1.2. Savjet Evropske unije (Council of the European Union)

Savjet Evropske unije je glavno tijelo za donošenje odluka. Kao i Evropski parlament, Savjet je uspostavljen osnivačkim Ugovorom iz 1950. godine.

Savjet Evropske unije predstavlja države članice, a sastancima prisustvuje po jedan ministar iz svake nacionalne vlade države članice Evropske unije. U zavisnosti od teme dnevnog reda, sastancima prisustvuju resorni ministri. Na primjer, ako je tema dnevnog reda problematika u oblasti poljoprivrede, sastanku prisustvuju ministri poljoprivrede u okviru nacionalnih vlada država članica Evropske unije. Savjet djeluje na svim poljima gdje vlade država članica imaju direktan uticaj. Vlade država članica Evropske unije biraju se demokratskim putem, što Savjetu Evropske unije daje snagu vrhovnog tijela demokratske

CONSILIUM

kontrole nad aktivnostima Evropske unije. Sveukupno, postoji devet različitih savjeta, i to:

- Savjet za opšte poslove i spoljne odnose;
- Savjet za ekonomske i finansijske poslove;
- Savjet za pitanja pravde i unutrašnjih poslova;
- Savjet za zapošljavanje, socijalnu politiku, zdravstvo i potrošačka pitanja;
- Savjet za konkurentnost;
- Savjet za transport, telekomunikacije i energiju;
- Savjet za poljoprivredu i ribarstvo;
- Savjet za zaštitu životne sredine i okoliša;
- Savjet za pitanja obrazovanja, kulture i omladinske politike.

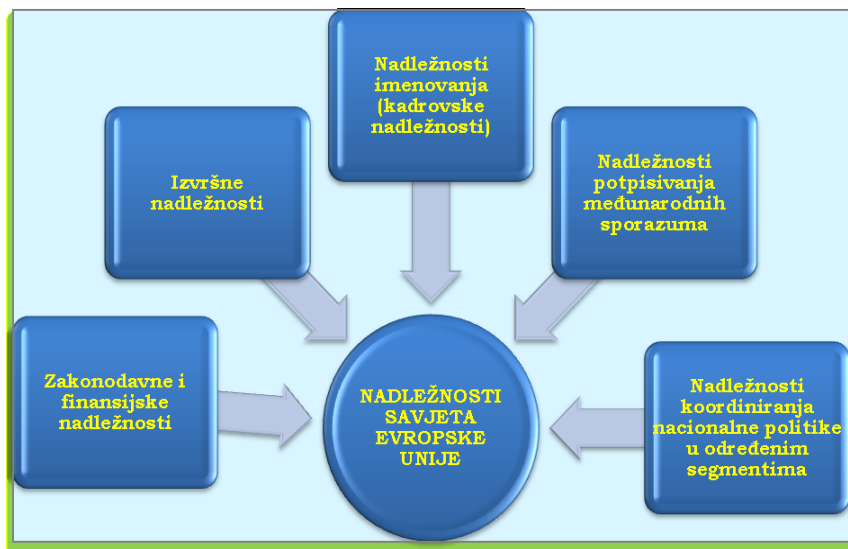
Svaki ministar koji učestvuje u radu Savjeta, predstavlja i zastupa interese svoje vlade odnosno države. Njegov potpis na odluku je potpis njegove vlade odnosno države.

1.2.1. Odgovornost Savjeta Evropske unije:

Savjet Evropske unije ima sljedeće odgovornosti:

- usvaja evropske zakone – zajedno sa Evropskim parlamentom, u mnogim oblastima;
- koordinira široke ekonomske politike država članica;
- zaključuje međunarodne ugovore između Evropske unije i drugih zemalja, ili sa međunarodnim organizacijama;
- daje odobrenje za budžet Evropske unije zajedno sa Evropskim parlamentom;
- razvija zajedničku spoljnu i bezbjednosnu politiku Evropske unije, na osnovu smjernica koje je postavio Evropski savjet;

- koordinira saradnju između nacionalnih sudova i policijskih snaga u krivičnim stvarima.

Šema 3. Nadležnosti Savjeta Evropske unije

Većina pomenutih odgovornosti se odnosi na oblast djelovanja u kojima su zemlje članice Evropske unije odlučile da ujedine svoj suverenitet i delegiraju ovlaštenja donošenja odluka institucijama Evropske unije. Ovaj domen je prvi stub Evropske unije. Međutim, posljednje dvije obaveze se uglavnom odnose na oblasti u kojima države članice nisu delegirale svoja ovlaštenja, ali jednostavno rade zajedno. Ovo se naziva međudržavna saradnja i obuhvata drugi i treći stub Evropske unije.

Osim prethodno pomenutih zadataka, koji spadaju u domen „prvog stuba“, Savjet Evropske unije donosi i odluke koje se odnose na Zajedničku spoljnu i bezbjednosnu politiku, kao i odluke vezane za saradnju u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova.

1.2.2. Kako je organizovan rad Savjeta Evropske unije

1.2.2.1. Odbor stalnih predstavnika (*Committee of Permanent Representatives – COREPER*)

Svaka država članica Evropske unije ima u Briselu svoj stalni tim koji je zastupa i brani njene nacionalne interese na nivou Evropske unije. Na čelu tog tima je obično ambasador. Ovi ambasadori, poznati kao stalni predstavnici, nedjeljno se sastaju u okviru Odbora stalnih predstavnika. Uloga odbora je da pripremi rad Savjeta, sa izuzetkom vođenja poljoprivrednih pitanja koja obrađuje Stalni komitet za poljoprivredu.

Rad ovog tijela pomažu radne grupe sastavljene od funkcionera iz nacionalnih uprava.

1.2.3. Predsjedništvo Savjeta Evropske unije

Predsjedništvo Savjeta se rotira svakih šest mjeseci. Drugim riječima, svaka od zemalja Evropske unije zauzvrat uzima veća zaduženja za dnevni red i predsjedava svim sastancima tokom šest mjeseci predsjedavanja, promovise zakonske i političke odluke i kompromisno posreduje između država članica.

Tabela 5. Plan predsjedavanja Evropskom unijom do 2020. godine

Period	Država	Period	Država
I/2010	Španija	I/2016	Holandija
II/2010	Belgija	II/2016	Slovačka
I/2011	Mađarska	I/2017	Malta
II/2011	Poljska	II/2017	Velika Britanija
I/2012	Danska	I/2018	Estonija
II/2012	Kipar	II/2018	Bugarska

I/2013	Irska	I/2019	Austrija
II/2013	Litvanija	II/2019	Rumunija
I/2014	Grčka	I/2020	Finska
II/2014	Italija		
I/2015	Letonija		
II/2015	Luksemburg		

1.2.4. Generalni sekretarijat Savjeta Evropske unije

Predsjedništvo uz pomoć Generalnog sekretarijata priprema i osigurava nesmetano funkcionisanje rada Savjeta Evropske unije na svim nivoima. Od 2004. godine funkciju generalnog sekretara Savjeta Evropske unije obavljao je *Havijer Solana* (Javier Solana), a od 1. oktobra 2009. godine tu funkciju obavlja *Torbjorn Jagland* (Thorbjørn Jagland)

Rad generalnog sekretara pomaže njegov zamjenik zadužen za upravljanje Generalnim sekretarijatom.

1.2.5. Donošenje odluka

Odluke u Savjetu Evropske unije se donose glasanjem. Brojnije zemlje imaju više glasova, ali brojevi su ponderisani u korist manje naseljenih zemalja.

Tabela 6. *Struktura glasova*

Država	Broj glasova za svaku državu
Njemačka, Francuska, Italija i V. Britanija	29
Španija, Poljska	27
Rumunija	14
Holandija	13

Belgija, Češka, Grčka, Mađarska, Portugal	12
Austrija, Bugarska, Švedska	10
Danska, Irska, Litvanija, Slovačka, Finska	7
Kipar, Estonija, Letonija, Luksemburg, Slovenija,	4
Malta	3
UKUPNO	345

U nekim posebno osjetljivim oblastima, kao što su zajednička spoljna i bezbjednosna politika, politika oporezivanja, azila i imigraciona politika, odluke Savjeta moraju biti jednoglasne. Drugim riječima, svaka država članica ima pravo veta.

Na većinu pitanja Savjet donosi odluke po sistemu *kvalifikovanog većinskog glasanja*. Kvalifikovana većina je postignuta:

- *ukoliko većina država članica podržava odluku* (u nekim slučajevima dvotrećinska većina);
- *ako je obezbijeđeno najmanje 255 glasova* – 73,9 odsto od ukupnog broja glasova. Pored toga, države članice mogu da traže potvrdu da glasovi predstavljaju najmanje 62 odsto ukupnog stanovništva Unije. Ako se to odbije, odluka neće biti usvojena.

1.3. Evropska komisija (*European Commission*)

Evropska komisija je centralni organ institucionalne strukture Evropske unije i predstavlja glavno pokretačko tijelo ideje horizontalnog i vertikalnog integrisanja Evrope. Evropska komisija je nezavisna od nacionalnih vlada. Njen

posao je da predstavlja i zastupa interese Evropske unije kao cjeline. Predstavlja izvršnu ruku Evropske unije. Odgovorna je za sprovođenje odluka Evropskog parlamenta i Evropskog savjeta. Sprovodi programe Evropske unije, prikazuje svoje programe i potrošnju svojih sredstava. Evropska komisija predstavlja *najevropskiju* instituciju Evropske unije, jer predstavlja odraz naddržavne institucije. Članovi Evropske komisije, iako državljani država članica Evropske unije, u svom radu ne predstavljaju pojedinačne interese država članica, već zastupaju opšte interese Evropske unije kao cjeline od 27 država članica.

Evropska komisija uspostavljena je osnivačkim aktima iz 1950. godine.

1.3.1. Šta je Evropska komisija

Izraz komisija ima dva značenja. Prvo značenje kaže da je to tim žena i muškaraca – po jedna osoba iz svake države članice Unije. Drugo značenje se odnosi na samu instituciju i njeno osoblje.

Neformalno, imenovani članovi Komisije su poznati kao komesari. Kako članovi Komisije djeluju u interesu Unije kao cjeline, ne uzimaju instrukcije od nacionalnih vlada države iz koje dolaze.

Mandat Komisije je pet godina. Imenuje se u roku od šest mjeseci od izbora za Evropski parlament. Postupak je sljedeći:

- Vlade država članica Evropske unije zajedno se dogovaraju oko novog predsjednika Evropske komisije;
- Predsjednika Evropske komisije imenuje Evropski parlament, odnosno daje mu mandat;
- Predsjednik Evropske komisije u dogovoru sa vladama država članica bira ostale članove Komisije (tzv. komesare);

- Savjet Evropske unije usvaja listu kandidata za sastav Evropske komisije kvalifikovanom većinom i daje ga na usvajanje Evropskom parlamentu;
- Evropski parlament obavlja intervju sa svakim kandidatom, i kasnije daje svoje mišljenje posredstvom glasanja o cijelom timu;
- Glasanjem Parlamenta za predložene članove Evropske komisije smatra se da je Komisija formalno imenovana.

Tabela 7. *Dosadašnji predsjednici Evropske komisije*

Period	Ime i prezime	Država	Dužnost prije Komisije
1958-1967	Walter Hallstein	Njemačka	Ministar inostranih poslova
1968-1970	Jean Rey	Belgija	Ministar ekonomije i finansija
1971-1972	Franco M. Malfatti	Italija	Ministar za javne radove
1972-1972	Sicco Mansholt	Holandija	Ministar poljoprivrede
1973-1976	Francois X. Ortoli	Francuska	Ministar ekonomije i finansija
1977-1980	Roy Jenkins	Velika Britanija	Ministar ekonomije i finansija
1981-1984	Gaston Thorn	Lulsemburg	Predsjednik Vlade
1985-1995	Jacques Delors	Francuska	Ministar ekonomije i finansija
1995-1999	Jacques	Luksemburg	Predsjednik Vlade

	Santor		
1999-2004	Romano Prodi	Italija	Predsjednik Vlade
2004-2009	Jose M. Barroso	Portugal	Predsjednik Vlade
2009-2014	Jose M. Barroso	Portugal	Predsjednik Vlade

Komisija je politički odgovorna Evropskom parlamentu, koji ima moć da smijeni cijelu Komisiju, usvajanjem prijedloga za izglasavanje nepovjerenja Komisiji.

Komisija prisustvuje svim sjednicama Evropskog parlamenta, gdje mora da razjasni i opravda svoje politike. Takođe ima obavezu da redovno odgovara pismeno ili usmeno na pitanja članova Parlamenta.

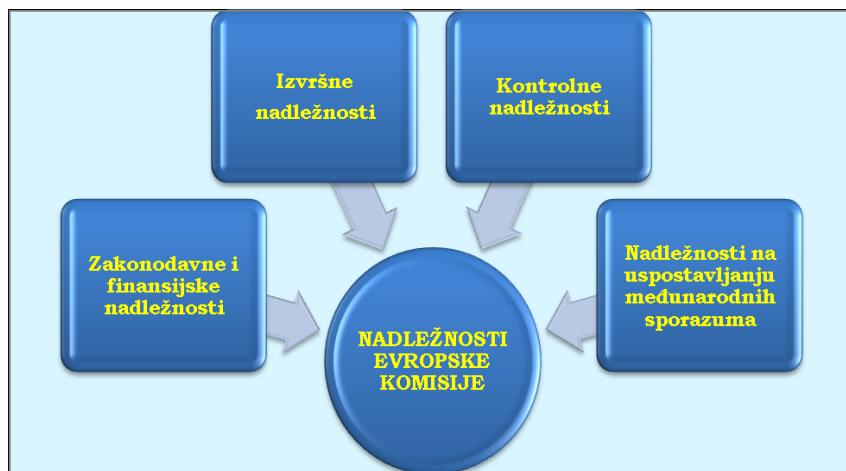
Rad Komisije pomaže oko 23.000 službenika, stručnjaka za određena pitanja, prevodilaca i sekretara. Sjedište Komisije je u Briselu. Komisija ima svoju kancelariju i u Luksemburgu, predstavništva u svim zemljama Evropske unije, i delegacije u mnogim gradovima širom svijeta.

1.3.2. Šta radi Evropska komisija

Evropska komisija ima četiri glavne uloge:

- predlaže zakone Evropskom parlamentu i Savjetu Evropske unije;
- upravlja budžetom Evropske unije i sprovodi njenu politiku;
- brine o primjeni evropskog prava, zajedno sa Evropskim sudom;

- predstavlja Evropsku uniju na međunarodnoj sceni.

Šema 4. Nadležnosti Evropske komisije

Predlaganje novog zakonodavstva

Komisija ima *pravo na inicijativu*. Drugim riječima, sama je odgovorna za izradu prijedloga za nove evropske zakone, koji se predstavljaju i usvajaju u Parlamentu i Savjetu. Ovi prijedlozi moraju da imaju za cilj da štite interese Unije i njenih građana, a ne određenih zemalja ili industrija.

Prije nego što uputi bilo kakve prijedloge, Komisija mora biti svjesna novih situacija i mogućih problema u razvoju Evrope. To je primarni razlog zašto je Evropska komisija u stalnom kontaktu sa svim interesnim grupama, i sa dva savjetodavna tijela – Ekonomskim i socijalnim odborom i Odborom regija. Ona takođe traži mišljenja nacionalnih parlamenata i vlada.

Komisija će predložiti akcije na nivou Evropske unije samo ako smatra da se nastali problem ne može rješavati efikasnije

nacionalnim, regionalnim ili lokalnim akcijama. Ovaj princip se naziva i *princip supsidijarnosti*¹.

Sprovođenje spoljne politike Evropske unije i budžetske politike

Kao izvršno tijelo Evropske unije, Evropska komisija je odgovorna za upravljanje i sprovođenje budžeta Evropske unije. Kontrola troškova je pod budnim okom Revizorskog suda. Obadvije institucije imaju za cilj da se obezbijedi efikasno finansijsko upravljanje.

Komisija sprovodi i politiku koju je usvojio Evropski parlament i Savjet Evropske unije, kao što je na primjer zajednička poljoprivredna politika. Još jedan primjer je politika konkurencije, u kojoj Evropska komisija ima moć da odobrava ili zabrani spajanja između preduzeća.

Sprovođenje evropskog prava

Komisija djeluje kao *čuvar ugovora*. To znači da je Evropska komisija, zajedno sa Sudom pravde, odgovorna za donošenje zakona i odgovorna je za pravilnu primjenu u svim državama članicama.

Ako se utvrdi da zemlje članice Evropske unije ne primjenjuju zakone Evropske unije, i samim tim ne ispunjavaju svoje zakonske obaveze, Komisija preduzima određene korake za obezbjeđenje njihove primjene.

Prvi put pokreće proces koji se zove *prekršajni postupak*. Ovo podrazumijeva slanje zvaničnog pisma vladi države članice u kojem iznosi argumente po osnovu kojih Evropska komisija

¹ *Princip supsidijarnosti* je opšte načelo Evropske unije koje podrazumijeva da Unija ne preduzima radnje u područjima za koja nema isključivu nadležnost, osim ako bi takve radnje bile efikasnije od onih koje su preduzete na nižim nivoima vlasti.

smatra da dotična zemlja krši pravo Evropske unije i u kojem joj postavlja rok za slanje detaljnog odgovora Evropskoj komisiji u vezi sa pomenutim problemom.

Ako ovaj postupak ne uspije da obezbijedi primjenu evropskog prava, Evropska komisija upućuje pitanje Sudu pravde, koji ima moć da nametne kaznene sankcije prekršiocu, odnosno državi koja odbija primjenu evropskog prava. Presuda Suda je obavezujuće za državu članicu Evropske unije, kao i za institucije Evropske unije.

Predstavljanje Evropske unije na međunarodnoj sceni

Evropska komisija je važan glasnik Evropske unije na međunarodnoj sceni. Ona omogućava državama članicama da govore *jednim glasom* u međunarodnim forumima, kao što je na primjer Svjetska trgovinska organizacija.

Komisija takođe ima odgovornost za pregovarački ishod u okviru međunarodnih sporazuma, koje vodi u ime Evropske unije. Jedan primjer je *Kotonu sporazum*², koji propisuje važne uslove pomoći i trgovinske saradnje između Evropske unije i zemalja u razvoju Afrike, Kariba i Pacifika.

1.3.3. Kako je organizovan rad Evropske komisije

Evropska komisija odlučuje koji će komesar biti zadužen za koju oblast politike, kao i o mogućnostima rekonstrukcije tih odgovornosti (ako je potrebno) tokom mandata Komisije u kancelariji.

² Sporazum iz Kotonua, ratifikovan 2000. godine u glavnom gradu Nenina, predstavlja sporazum između Evropske unije i afričkih, karipskih i pacifičkih zemalja. Predstavlja trgovinski sporazum o pružanju pomoći. Cilj Sporazuma je promocija i ubrzanje ekonomskog, kulturnog i socijalnog razvoja afričkih, karipskih i pacifičkih zemalja. Sporazumom je omogućeno da praktično bez carina mogu izvoziti bilo koju vrstu proizvoda u Evropsku uniju.

Komisija se sastaje jednom nedjeljno, obično srijedom, u Briselu. Svaku tačku dnevnog reda predstavlja evropski komesar koji je odgovoran za tu oblast politike.

Osoblje Komisije je organizovano po odjeljenjima, poznatim kao *Generalni direktorat*. Ukupnu koordinaciju obezbjeđuje Generalni sekretarijat, čijim sastancima takođe upravlja Evropska komisija.

Tabela 8. *Organizaciona struktura generalnih direktorata – Evropska komisija*

Energija i saobraćaj	Administracija i osoblje
Regionalna politika	Mediji i komunikacije
Razvojna politika	Pravosuđe i unutrašnji poslovi
Unutrašnje tržište	Politika zapošljavanja i socijalna politika
Porezi i carinska unija	Istraživanje
Trgovina	Zajednički istraživački centar
Politika konkurencije	Politika zaštite životne sredine
Budžetska politika	Zaštita zdravlja i potrošača
Finansijska kontrola	Kancelarija za humanitarnu pomoć
Ekonomski i finansijski poslovi	Informaciono društvo
Preduzetništvo	Spoljni poslovi
Poljoprivredna politika	Politika proširenja
Politika ribarstva	
Obrazovanje, kultura i mladi	

Pretpostavimo na primjer da Evropska komisija vidi potrebu za evropskim zakonom koji će spriječiti zagađenje evropskih

riječka. Generalni direktorat za životnu sredinu će sačiniti prijedlog na osnovu široke konsultacije sa evropskim komesarom za industriju i poljoprivredu, sa ministarstvima za životnu sredinu u zemljama članicama i ekološkim organizacijama. Nacrt će se diskutovati sa drugim odjeljenjima i provjeravati od Evropske komisije i Generalnog sekretarijata.

Kada je prijedlog u potpunosti spreman, on će biti stavljen na dnevni red sljedećeg sastanka Evropske komisije. Ako za njega glasa najmanje 14 od 27 komesara, Evropska komisija će ga *usvojiti*, i on će imati bezuslovnu podršku cijelog tima. Dokument će biti poslat Savjetu Evropske unije i Evropskom parlamentu na dalja razmatranja.

1.4. Evropski sud pravde (*European Court of Justice*)

Sud pravde Evropske zajednice često se naziva samo „Sud“.

Zadatak Suda je da se uvjeri da se zakoni Evropske unije tumače i primjenjuju na isti način u svim zemljama članicama Evropske unije, odnosno da je zakon jednak za sve. Sud obezbjeđuje, na primjer, da nacionalni sudovi ne daju različita rješenja o istom pitanju.

Sud osigurava da države članice Evropske unije i institucije rade ono šta zakon nalaže. Sud ima moć da rješava pravne sporove između država članica Evropske unije, institucija Evropske unije i preduzeća i pojedinaca.

Sud se sastoji od jednog sudije iz svake države članice, tako da je zastupljeno svih 27 nacionalnih pravnih sistema Evropske unije. Radi efikasnosti u radu Sud se rijetko nalazi u punom sastavu. Sud obično zasjeda kao *Vijeće* sa samo 13 sudija ili u vijećima u sastavu

od tri ili pet sudija. Evropski sud ima i osam nezavisnih advokata. Njihova uloga je da daju Evropskom sudu mišljenje o mogućnosti rješenja konkretnog predmeta, ne zastupajući pri tome interese strana u sporu. Njihovo mišljenje se sastoji u stručnoj ocjeni tumačenja i primjene prava u konkretnom slučaju.

Sudije su imenovane od Evropskog suda pravde, uz zajednički dogovor svih država članica Evropske unije. Sudije se imenuju na mandat od šest godina, koji može biti i obnovljen.

Vassilios Skouris izabran je za predsjednika Suda pravde 2003. godine. *Mark Džeger* (Marc Jaeger) trenutni je predsjednik Prvostepenog suda. *Pol J. Mahoni* (Paul J. Mahoney) predsjednik je državne službe Tribunala od 2005. godine.

1.4.1. Šta radi Evropski sud pravde

Najčešće vrste predmeta pred Sudom su:

- Reference za idejno rješenje;
- Preduzimanje akcija za neispunjenje obaveza;
- Radnje za poništenje;
- Preduzimanje akcija zbog određenih propuštanja;
- Provođenje postupka za nadoknadu šteta.

Preliminarni postupak

Nacionalni sudovi u svakoj od zemalja Evropske unije odgovorni su za obezbjeđivanje mjera za ispravnu primjenu evropskog prava u toj zemlji. Postoji i rizik da sudovi u različitim zemljama različito tumače pravo Evropske unije.

Da bi se spriječile ovakve radnje, postoji *preliminarni postupak*. To znači da ako je nacionalni sud u bilo kakvoj nedoumici o tumačenju ili valjanosti zakona Evropske unije može,

a ponekad i mora pitati Sud pravde Evropske unije za savjet. Ovaj savjet se daje u obliku *preliminarnog rješenja*.

Postupak zbog neispunjenja obaveza

Komisija može da započne taj postupak ako ima razloga da vjeruje da države članice ne uspijevaju da ispune svoje obaveze prema pravu Evropske unije. Ovaj postupak može biti pokrenut od druge zemlje članice Evropske unije.

U svakom slučaju, Sud ispituje tvrdnje i daje svoje mišljenje. Optužena država članica, ako se zaista utvrdi da je kriva, treba primijeniti naložene mjere. Ako Sud utvrdi da država članica nije postupila u skladu sa naloženim mjerama u skladu sa presudom, može da izrekne novčanu kaznu toj zemlji.

Akcija za poništenje

Ako bilo koja od država članica, Savjet Evropske unije, Evropska komisija ili (pod određenim uslovima) Evropski parlament smatra da je posebno pravo Evropske unije neosnovano, može zatražiti od Evropskog suda pravde da ga poništi. Ove akcije za poništenje mogu da koriste i privatna lica koja se žale Sudu da zakon direktno i negativno utiče na njih kao pojedince.

Ako Sud utvrdi da zakon koji je predmet rasprave i pitanja nije pravilno usvojen, ili na osnovu ugovora koji nije pravno valjan, on može da proglasi nevažećim i ništavnim zakon.

Akcije zbog propuštanja

Ugovor zahtijeva od Evropskog parlamenta, Savjeta i Komisije sprovođenje donesenih odluka. Ukoliko se to ne učini, država članica, druga institucija Zajednice i pojedinci ili firme mogu

uložiti žalbu Sudu kako bi ovo nečinjenje bilo zvanično evidentirano.

Radnje za štetu

Svako lice ili preduzeće koje je pretrpjelo štetu kao rezultat radnje ili nepostupanja Zajednice ili njenih zaposlenih može pokrenuti akciju tražeći nadoknadu pred prvostepenim sudom.

1.4.2. Kako je organizovan rad Evropskog suda pravde

Organizacija Evropskog suda pravde i sprovođenje postupka pred njim uređeni su Statutom Evropskog suda pravde i pravilnicima koji uređuju sprovođenje postupka. Procedura se odvija u dvije faze:

- pismena faza;
- usmena faza.

U prvoj fazi sve uključene strane u pisanoj formi daju izjave i upoznaju sudiju kojem je dodijeljen slučaj.

Zatim slijedi druga faza – javna rasprava. U zavisnosti od važnosti i složenosti predmeta, ovo saslušanje se može održati pred vijećem od tri, pet ili trinaest sudija, ili pred Sudom u punom sastavu. Na saslušanju, advokati stranaka iznose stavove pred sudije i generalne zastupnike u vezi sa slučajem. Generalni zastupnik daje svoje mišljenje, poslije čega sudija dostavlja presudu.

Od 2003. godine advokati treba da daju mišljenje o slučaju jedino ako Sud smatra da je ovim konkretnim slučajem postavljena nova tačka zakona.

Sud presude donosi na osnovu većine i izriče ih na javnoj raspravi.

1.5. Evropski revizorski sud (*European Court of Auditors*)

Osnovna uloga Suda je da provjerava ispravnost sprovođenja budžetske politike Evropske unije. Drugim riječima, zadatak Evropskog revizorskog suda je da obezbijedi zdravo finansijsko upravljanje. Njegov rad garantuje da sistem Unije djeluje efikasno i transparentno.

U cilju obavljanja svojih zadataka Sud ispituje administrativni posao bilo koje osobe ili organizacije koja upravlja prihodima i rashodima Unije.

Kako bi obavljao svoj rad na efikasan način, Revizorski sud mora ostati potpuno nezavisan od drugih institucija, ali u isto vrijeme mora obezbijediti stalni kontakt sa njima.

Sud svake godine dostavlja finansijski izvještaj za prethodnu godinu Evropskom parlamentu i Savjetu Evropske unije.

Revizorski sud ima oko 800 zaposlenih, uključujući prevodioce, administratore i revizore. Revizori su podijeljeni u revizorske grupe, koje pripremaju izvještaje o kojima Sud donosi konačnu odluku.

Revizori često idu u inspekcijske poslove u druge institucije Evropske unije, države članice i svaku državu koja dobija pomoć od Evropske unije.

Kada uoče određenu prevaru ili nepravilnost, oni o tome obavještavaju Evropsku kancelariju za borbu protiv prevara.

1.6. Evropski ekonomski i socijalni odbor (*European Economic and Social Committee*)

Evropski ekonomski i socijalni odbor osnovan je 1957. godine Rimskim ugovorom. Odbor je savjetodavno tijelo koje predstavlja poslodavce, sindikate, poljoprivrednike, potrošače i druge

interesne grupe koje čine *organizovano civilno društvo*. Odbor predstavlja svoje stavove i brani njihove interese u raspravama o politikama sa Evropskom komisijom, Savjetom Evropske unije i Evropskim parlamentom.

Odbor je svojevrsni most između Unije i njenih građana. Mišljenje Odbora je sastavni dio odluka Evropske unije: mora se konsultovati prije nego što se donese odluka o ekonomskoj i socijalnoj politici. Na sopstvenu inicijativu ili na zahtjev druge institucije Evropske unije, Odbor može dati svoje mišljenje i o drugim pitanjima.

Odbor ima 344 člana – broj iz svake države članice Unije grubo odražava veličinu njene populacije. Brojevi po zemlji su kao što slijedi:

Tabela 9. *Struktura privrednog i socijalnog odbora*

Država	Broj članova
Njemačka, Francuska, Italija, V. Britanija	24
Poljska, Španija	21
Rumunija	15
Belgija, Bugarska, Češka, Grčka, Mađarska, Holandija, Austrija, Portugal, Španija	12
Danska, Irska, Litvanija, Slovačka, Finska	9
Estonija, Letonija, Slovenija	7

Kipar, Luksemburg	6
Malta	5
UKUPNO:	344

Članovi Odbora rade u potpunoj političkoj nezavisnosti. Imenuju se na period od četiri godine i mogu biti ponovo imenovani.

Odbor se sastaje na plenarnoj skupštini, a njegove rasprave priprema šest pododbora poznatih kao sekcije, gdje se svaka sekcija bavi određenim političkim područjima. Odbor bira svog predsjednika i dva potpredsjednika na period od dvije godine. Italijan *Mario Sepi* bio je predsjednik Odbora od oktobra 2008. Godine, do oktobra 2010. godine kada ga je na toj funkciji zamijenio šveđanin Stefan Nilson (Staffan Nilsson).

Evropski ekonomski i socijalni odbor ima tri glavne uloge:

- savjetovati Savjet Evropske unije, Evropsku komisiju i Evropski parlament, bilo na njihov zahtjev ili na sopstvenu inicijativu Odbora;
- da podstakne civilno društvo da se više uključuje u kreiranje politika Evropske unije;
- da podrži ulogu civilnog društva u zemljama koje nisu članice Evropske unije i da pomogne osnovati savjetodavne strukture.

1.6.1. Ko su članovi Odbora

Radeći uglavnom u zemljama svoga porijekla, članovi Odbora sačinjavaju tri grupe, koje predstavljaju poslodavce, radnike i razne ekonomske i socijalne interese.

Grupa poslodavaca ima članove iz privatnog i javnog sektora industrije, malih i srednjih preduzeća, privredne komore,

veleprodaje i maloprodaje, bankarstva i osiguranja, transporta i poljoprivrede.

Grupa zaposlenih zastupa sve kategorije zaposlenih, od radnika do izvršnog osoblja. Njeni članovi dolaze iz nacionalnih sindikalnih organizacija.

Treća grupa predstavlja širok opseg interesa: nevladine organizacije, organizacije poljoprivrednika, malog biznisa, zanate i profesije, zadruge i neprofitne organizacije, potrošačke i ekološke organizacije, naučne i akademske zajednice i udruženja koja predstavljaju porodice, žene, lica sa invaliditetom itd.

1.6.2. Odbor regija (*Comite of Regions*)

Odbor regija je tijelo uspostavljeno 1994. godine na osnovu Ugovora o Evropskoj uniji. Odbor je savjetodavno tijelo sastavljeno od predstavnika regionalnih i lokalnih vlasti u

Evropi. Odbor mora biti konsultovan prije nego što Evropska unija donese odluke o pitanjima kao što su regionalna politika, politika životne sredine, obrazovanje i transport te svim politikama koje se tiču lokalne i regionalne vlasti.

Članovi Odbora su izabrani opštinski i regionalni političari, često čelnici regionalnih vlasti ili gradonačelnici. Njih imenuju vlade, ali rade u potpunoj političkoj nezavisnosti. Savjet Evropske unije ih imenuje na četiri godine i mogu biti ponovo imenovani. Oni takođe moraju imati mandat od vlasti koje zastupaju, ili moraju biti politički odgovorni za njih.

Odbor bira predsjednika iz reda svojih članova za period od dvije godine. *Luc Van den Brande* iz Belgije je biran za predsjednika u februaru 2008. godine, a aktuelna predsjednica je Mercedes Bresso.

Uloga Odbora je da iznosi lokalna i regionalna stanovišta o zakonodavstvu Evropske unije. To čini tako da daje mišljenja na prijedloge Evropske komisije.

Evropska komisija i Savjet Evropske unije moraju konsultovati Odbor o temama koje su direktno relevantne za lokalne i regionalne vlasti. Takođe mogu da konsultuju Odbor kad god imaju potrebu za tim. Sa svoje strane, Odbor može usvajati mišljenja na sopstvenu inicijativu i iznositi ih Evropskoj komisiji, Savjetu Evropske unije i Evropskom parlamentu.

1.6.3. Kako je organizovan rad Odbora regija

Svake godine, Odbor regija održi pet plenarnih zasjedanja, tokom kojih se utvrđuje opšta politika, te se usvajaju mišljenja.

Članovi Odbora dodjeljuju se *specijalizovanim komisijama* čiji je zadatak da pripreme plenarne sjednice. Postoji šest specijalizovanih komisija:

- Komisija za teritorijalnu kohezionu politiku;
- Komisija za ekonomsku i socijalnu politiku;
- Komisija za održivi razvoj;
- Komisija za kulturu i obrazovanje;
- Komisija za ustavna pitanja i evropsku upravu;
- Komisija za spoljne odnose.

1.7. Evropska investiciona banka (*European Investment Bank* – EIB)

Evropska investiciona banka je uspostavljena 1958. godine na osnovu Rimskog sporazuma. Evropska investiciona banka pozajmljuje novac javnog i privatnog sektora za projekte evropskog interesa,

kao što su:

- Kohezija i približavanje regiona Evropske unije;
- Podrška za mala i srednja preduzeća;
- Podrška za ekološke programe;
- Podrška za istraživanja, razvoj i inovacije;
- Podrška za razvoj saobraćajne infrastrukture;
- Podrška za razvoj energetskih projekata.

Evropska investiciona banka je aktivna na prostoru Evropske unije i još u oko 140 država svijeta sa kojima Evropska unija ima sporazum o saradnji.

Banka je u vlasništvu država članica Evropske unije. Daje dugoročne kredite za kapitalne investicije. Ne koristi sredstva iz budžeta Evropske unije. Predstavlja samofinansirajuću instituciju koja obezbjeđuje sredstva na finansijskom tržištu. Učešće svake države članice u Evropskoj investicionoj banci odražava njenu ekonomsku snagu. Budući da su države članice Evropske unije akcionari Evropske investicione banke, ona nosi najveći mogući kreditni rejting na tržištu novca. Banka ne može posuditi više od 50 odsto od ukupne vrijednosti pojedinačnog projekta.

Projekti u koje banka ulaže novac se pažljivo biraju na osnovu sljedećih kriterijuma:

- oni treba da pomognu u ostvarenju ciljeva Evropske unije;
- moraju biti ekonomski, finansijski, tehnički i ekološki projekti;
- oni bi trebalo da pomognu u privlačenju drugih izvora finansiranja.

1.7.1. Ciljevi Evropske investicione banke:

- Uravnotežen razvoj zajedničkog tržišta;
- Finansiranje regionalnog razvoja;

- Podsticanje i podrška razvoju preduzetničkog sektora;
- Davanje garancija za kredite koje uzima Evropska unija;
- Finansijska podrška zemljama kandidatima za članstvo u Evropskoj uniji i dr.

Evropska investiciona banka podržava održivi razvoj zemalja kandidata za članstvo u Evropskoj uniji, potencijalnih zemalja kandidata za članstvo u Evropskoj uniji, susjednih zemalja na jugu i istoku, i zemalja partnera na drugim mjestima.

Banka je većinski akcionar u Evropskom investicionom fondu.

1.7.2. Kako je organizovan rad Evropske investicione banke

Banka je autonomna institucija. Svoja pozajmljivanja i kreditiranja vrši isključivo na zaslugama svakog projekta i mogućnostima koje nudi finansijskim tržištima. Kao transparentna institucija, banka izvještava široko o svim svojim aktivnostima.

Banke svoje odluke donose kroz statutarne organe.

- *Upravni odbor.* Sastoji se od ministara (*obično ministara finansija*) iz svih zemalja članica Evropske unije. Odbor definiše opštu politiku pozajmica banke, usvaja godišnji bilans stanja i izvještaj, ovlašćuje banku za finansiranje projekata izvan Evropske unije i odlučuje o povećanju kapitala.
- Upravni odbor odobrava kreditiranje i zaduživanje poslovanja i osigurava pravilno upravljanje Evropskom investicionom bankom. Sastoji se od 28 direktora – po jednog imenuje svaka država članica Evropske unije, a 28. direktora imenuje Evropska komisija.
- *Odbor za reviziju.* Odbor je nezavisno tijelo odgovorno direktno Upravnom odboru i odgovorno je za verifikaciju poslovanja banke.

1.8. Evropski investicioni fond (*European Investment Found*)

Evropski investicioni fond je osnovan 1994. godine sa namjerom da pomogne mala i srednja preduzeća. Većinski akcionar fonda je Evropska investiciona banka.

Fond pruža preduzetnički kapital malim i srednjim preduzećima, posebno kapital namijenjen za nabavku novih tehnologija. Takođe pruža garancije finansijskim institucijama (*kao što su banke*) da bi pokrile svoje zajmove malim i srednjim preduzećima.

Fond nije institucija kreditiranja. Fond ne daje kredite i subvencije za kompanije, niti direktno investira u firme. Fond je aktivan u državama članicama Evropske unije, zatim u Hrvatskoj, Turskoj, Islandu, Lihtenštajnu i Norveškoj.

1.9. Evropska centralna banka (*European Central Bank – ECB*)

Evropska centralna banka je uspostavljena 1998. godine na osnovu Ugovora o Evropskoj uniji, sa sjedištem u Frankfurtu (Njemačka). Njen zadatak je da upravlja *evrom – jedinstvenom valutom* Evropske unije, te brine o očuvanju stabilnosti cijena za više od dvije trećine građana Evropske unije koji koriste evro. Evropska centralna banka je odgovorna za kreiranje i sprovođenje ekonomske i monetarne politike Evropske unije.

Kako bi uspješnije obavila svoju ulogu, Banka je uspostavila Evropski sistem centralnih banaka, koji pokriva svih 27 zemalja

Evropske unije. Međutim, nisu sve zemlje uvele evro kao zakonsko sredstvo plaćanja na svojoj teritoriji³.

Evropska centralna banka radi potpuno nezavisno. Banka blisko saraduje sa nacionalnim centralnim bankama, priprema i sprovodi odluke.

Žan-Klod Triše (Jean-Claude Trichet), iz Francuske, postao je predsjednik Banke u novembru 2003. godine, a od 1. novembra 2011. godine predsjednik je Italijan Mario Dragi (Draghi).

Jedan od glavnih zadataka banke je održavanje stabilnosti cijena u evrozoni, tako da kupovna moć evra nije erodirana inflacijom. Banka ima za cilj da osigura uslove u kojima će godišnji rast potrošačkih cijena biti manji od 2 odsto u srednjoročnom periodu.

To se postiže na dva načina:

- *Kontrolom ponude novca.* Ako je previše novca u odnosu na promet proizvoda i usluga, rezultat će biti rast inflacije;
- *Praćenjem kretanja cijena i procjene rizika,* tako da oni predstavljaju stabilnost cijena u evrozoni.

Kontrola ponude novca uključuje, između ostalog, i utvrđivanje kamatnih stopa širom evrozone.

1.9.1. Kako je organizovan rad Evropske centralne banke

Evropska centralna banka je svoj rad organizovala kroz rad Upravnog odbora, Izvršnog odbora i Generalnog savjeta.

³ Austrija, Belgija, Kipar, Finska, Grčka, Irska, Italija, Luksemburg, Holandija, Njemačka, Malta, Portugal, Slovenija, Španija i Slovačka.

Upravni odbor

Upravni odbor Evropske centralne banke je najviše tijelo za donošenje odluka. Sastoji se od šest članova Izvršnog odbora i guvernera centralnih banaka evrozone. Njegova osnovna misija je da definiše monetarnu politiku evrozone, a posebno da prati kamatne stope po kojim komercijalne banke mogu dobiti novac od Centralne banke.

Izvršni odbor

Izvršni odbor čine predsjednik Evropske centralne banke, potpredsjednik i četiri člana, koje se imenuje po osnovu zajedničkog dogovora predsjednika ili premijera zemalja evrozone. Članovi Izvršnog odbora se imenuju za mandat od osam godina, koji nije obnovljiv.

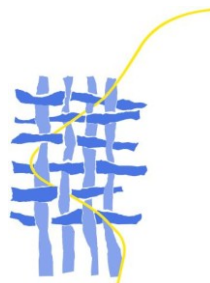
Izvršni odbor je odgovoran za sprovođenje monetarne politike, kao što je definisano od Upravnog odbora, kao i za davanje uputstava za nacionalne centralne banke. Izvršni odbor je odgovoran za svakodnevno upravljanje Evropskom centralnom bankom i pripreme sastanaka Upravnog odbora.

Generalni savjet

Generalni savjet Evropske centralne banke je treće tijelo za donošenje odluka. Sastoji se od predsjednika i potpredsjednika banke i guvernera nacionalnih centralnih banaka svih 27 država članica Evropske unije. Generalni savjet doprinosi savjetodavno radu Banke, koordinira rad i pomaže pripreme za buduće proširenje evrozone.

1.10. Evropski ombudsman (*European Ombudsman*)

Evropski ombudsman uspostavljen je Ugovorom o Evropskoj uniji (Mastriht, 1992). Ombudsman djeluje kao posrednik između građana i vlasti Evropske unije. Prima i istražuje žalbe građana, preduzeća i organizacija Evropske unije. Bira ga Evropski parlament na pet godina, koliko traje i saziv Parlamenta.

Šta Ombudsman radi

Primarni zadatak je da otkrije loše upravljanje u Evropskoj uniji i njenim institucijama. Primjeri lošeg upravljanja su:

- Nepravičnost;
- Diskriminacija;
- Zloupotreba položaja;
- Nedostatak ili odbijanje davanja informacija i sl.

U obavljanju svojih svakodnevnih aktivnosti djeluje nezavisno i nepristrasno. Ne zahtijeva, niti prima uputstva od bilo koje vlade ili organizacije.

1.11. Evropski supervizor za zaštitu podataka

Evropski supervizor za zaštitu podataka osnovan je 2001. godine. Odgovornost Evropskog supervizora je da se uvjeri da sve institucije i organi Evropske unije poštuju prava svojih građana na privatnost prilikom obrade ličnih podataka.

Kako izgleda proces zaštite podataka

Kada institucija ili neki od organa Evropske unije obrađuju lične podatke nekog lica, od njih se očekuje da poštuju pravo tog lica na privatnost. Evropski supervizor osigurava takav proces.

Njegov zadatak je i da savjetuje građane o svim aspektima obrade ličnih podataka. *Obrada podataka* uključuje aktivnosti kao što su prikupljanje informacija, njihovo snimanje i ponovno pronalaženje radi konsultacija, slanje ili stavljanje na raspolaganje drugim ljudima, kao i blokiranje, brisanje ili uništavanje podataka.

Postoje pravila koja propisuju ove aktivnosti. Na primjer, institucije Evropske unije i njena tijela ne smiju obrađivati podatke koji otkrivaju rasno ili etničko porijeklo, političko mišljenje, vjerska i filozofska opredjeljenja, ili članstvo u sindikatu. Ne mogu obrađivati podatke o ličnom zdravlju ili seksualnoj orijentaciji ako podaci nisu potrebni u zdravstvene svrhe. Čak i tada podatke mora obrađivati zdravstveni radnik ili drugo lice koje je položilo zakletvu na profesionalnu tajnost.

Kao evropski supervizor za zaštitu podataka, 2009. godine je postavljen *Peter Hustinx*. Za njegovog asistenta postavljen je *Đovani Butareli* (Giovanni Buttarelli). Njihov mandat traje do 2014. godine.

1.12. Kancelarija za službene publikacije Evropskih zajednica

Kancelarija djeluje kao izdavačka kuća za institucije Evropske unije. Proizvodi i distribuira sve zvanične publikacije Evropske unije, kako u printanom tako i u digitalnom obliku.

1.13. Evropski centar za odabir osoblja

Evropski centar za odabir osoblja je postao operativan u januaru 2003. godine. Njegov zadatak je da provodi konkurentne ispite za regrutovanje kadrova za rad u svim institucijama Evropske unije. Ovo je efikasnije u odnosu na slučaj da svaka institucija organizuje svoju politiku zapošljavanja.

1.14. Evropska škola za javnu upravu

Škola je osnovana 10. februara 2005. godine. Zadatak škole je da obezbijedi obuku u specifičnim oblastima za članove Evropske unije. Kursevi su otvoreni za kadrove svih institucija Evropske unije, čime se pomaže širenje zajedničkih vrijednosti, promovišući bolje razumijevanje osoblja Evropske unije. Škola radi u saradnji sa odjeljenjima za obuku svih institucija kako bi se izbjeglo dupliranje napora.

2. IZVORI PRAVA EVROPSKE UNIJE

Izvori prava Evropske unije su pravni akti koji sadrže pravne norme na kojima se zasniva funkcionisanje Evropske unije.

Šema 5. Izvori prava Evropske unije

Najvažniji izvori su:

- *Osnivački ugovori* – predstavljaju pravni osnov konstituisanja Evropske unije. Sadrže osnivačke akte nastale na odlukama država članica, koje su svojom saglasnošću postale sporazum o formiranju Unije entiteta *sui generis* pravne strukture. Osnivačke ugovore čine tri dokumenta, i to:
 - Ugovor o Evropskoj zajednici za uglj i čelik;
 - Ugovor o Evropskoj ekonomskoj zajednici;
 - Ugovor o Evropskoj zajednici za atomsku energiju.

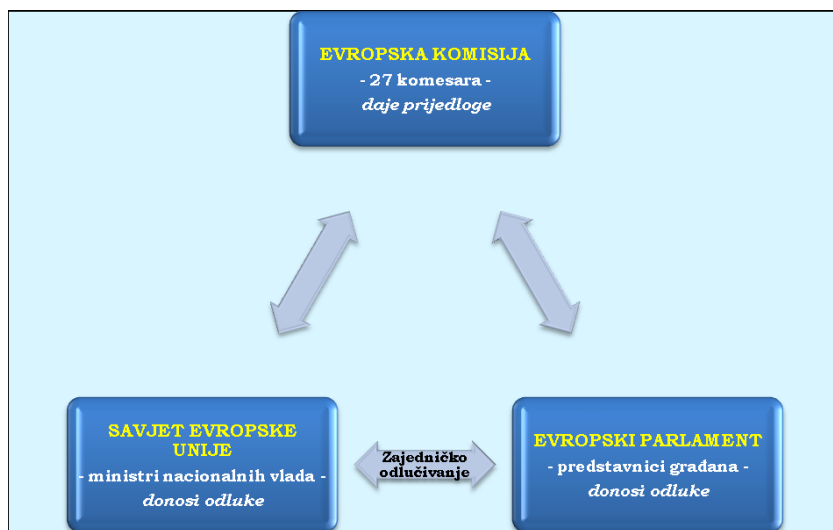
Ugovori se nadopunjuju:

- Ugovorom o spajanju (*Merger ugovor*), potpisanim 8. aprila 1965. godine, čime su tri institucije spojene u Evropsku zajednicu;
- Jedinstvenim evropskim aktima iz 1986. godine;
- Ugovorom iz Amsterdama (potpisan 2. oktobra 1997);
- Ugovorom iz Nice (potpisan 26. februara 2001),
- Ugovorom iz Lisabona (potpisan 13. decembra 2007).
- *Akti institucija Evropske unije* – U skladu sa odredbama Ugovora, a u cilju izvršavanja svojih zadataka, pod uslovima koje predviđa Ugovor, Evropski parlament sa Savjetom i Savjet sa Komisijom donose:
 - *Uredbe* – obavezuju države članice i u potpunosti se ugrađuju u nacionalno zakonodavstvo;
 - *Direktive* – postavljaju ciljeve i rezultate koji se moraju dostići, a države članice same određuju oblike i način sprovođenja;

- *Odluke* – obavezuju u svim elementima one na koje se odnose. Mogu da se odnose na sve zemlje, pojedine zemlje, preduzeća ili pojedince;
- *Mišljenja i preporuke* – ovi instrumenti nisu obavezujući za zemlje članice. Sadrže samo mišljenje sa preporukom rješenja određenog problema.

Pored ovih izvora, postoje i takozvani meki izvori (*soft law*), a to su: upute, izjave, programi, deklaracije, bijele i zelene knjige, zapisnici i drugi izvori.

- *Sporazumi sa trećim zemljama* – ove ugovore dijelimo na:
 - Ugovore koje države članice sklapaju sa trećim državama;
 - Ugovore koje Unija sklapa sa trećim državama.
- *Ugovori ekonomskog karaktera i Ugovori o pridruživanju* – Ova kategorija ugovora odnosi se na sporazume koje je Evropska unija zaključila sa zemljama Asocijacije za slobodnu evropsku trgovinu – EFTA, mediteranskim zemljama i zemljama u razvoju. Preferencijalni ugovori regulišu pitanja trgovine sa trećim zemljama. Pored toga, sadrže i odredbe o saradnji u drugim oblastima.
- *Sudska praksa* – Sud pravde Evropske unije bilježi brojne slučajeve, te kada Sud nema pravnog uporišta u osnivačkim ugovorima primjenjuje metode tumačenja prava preuzimajući zakonodavnu funkciju. Takva praksa doprinijela je razvoju komunitarnog prava i dala je poseban značaj ovakvoj vrsti sudske prakse kao njenog izvora prava.

Šema 6. Institucionalni trokut (srce) Evropske unije

Acquis communautaire predstavlja pravna akta Evropske unije, uključujući primarnu legislativu: sporazume (od Rima do Nice) i sekundarnu legislativu: uredbe, direktive, opšte i pojedinačne odluke i preporuke. Pored *acquis communautairea* postoji i Bijela knjiga⁴. Namjera Komisije je bila da ukaže državama pretendentima za članstvo u Evropskoj uniji prioritete iz *acquis communautairea* i uslove ulaska na unutrašnje tržište Evropske unije prije punopravnog članstva. Zahtjevi iz *acquis communautairea* i Bijele knjige predstavljaju osnovni tranzicioni vodič Bosne i Hercegovine na njenom evropskom putu.

Tabela 10. *Acquis communautaire*

1.	Sloboda kretanja roba	19.	Socijalna politika i zapošljavanje
----	-----------------------	-----	------------------------------------

⁴ COM (95) 163 final – White Paper – Preparation of the Associated Countries of Central and Eastern Europe for the Integration into the Internal Market of the Union.

2.	Sloboda kretanja ljudi	20.	Preduzetništvo i industrijska politika
3.	Pravo poslovnog nastanjivanja i sloboda pružanja usluga	21.	Transevropska mreža
4.	Sloboda kretanja kapitala	22.	Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata
5.	Javne nabavke	23.	Pravosuđe i osnovna ljudska prava
6.	Pravo trgovinskih preduzeća	24.	Pravda, sloboda i sigurnost
7.	Pravo intelektualnog vlasništva	25.	Nauka i istraživanje
8.	Tržišno nadmetanje	26.	Zaštita životne sredine
9.	Finansijske usluge	27.	Obrazovanje i kultura
10.	Informaciono društvo i mediji	28.	Zaštita potrošača i zdravlja
11.	Poljoprivreda i ruralni razvoj	29.	Carinska unija
12.	Sigurnost hrane, veterinarstvo i fitosanitarna kontrola	30.	Spoljni odnosi
13.	Ribarstvo	31.	Spoljna, odbrambena i bezbjednosna politika
14.	Saobraćajna politika	32.	Finansijska kontrola
15.	Energetika	33.	Finansijsko-računovodstvene odredbe
16.	Porezi	34.	Institucije

17. Ekonomska i monetarna politika	35. Ostalo
18. Statistika	

2.1. Ugovor iz Mاستrihta

Inicijativa za vertikalnu integraciju država članica Zajednice bila je sadržana u ekonomskim, ali i političkim razlozima. Jedinствeno evropsko tržište je živjelo, ali nije živjela jedinstvena evropska valuta.

Razlozi transformacije Evropske zajednice u Evropsku uniju bili su sadržani i u detaljima sa kraja 80-ih godina XX vijeka, kada se desio raspad Sovjetskog saveza, rušenje Berlinskog zida i ujedinjenje Njemačke te kraj hladnog rata između Istoka i Zapada. Pomenuti događaji inicirali su zajedničku poruku francuskog predsjednika Francois Mitterana (Francois Mitterand) i njemačkog kancelara Helmuta Kola (Kohl), u kojoj je predloženo sazivanje međunarodne konferencije čiji će cilj biti transformacija uređenja istočnoevropskih zemalja i njihovo članstvo u Evropsku uniju.

Na sastanku Evropskog savjeta u održanog u Dublinu 1990. godine dogovoreno je uspostavljanje dvije paralelne međunarodne konferencije, i to konferencija o ekonomsko-monetarnoj uniji i konferencija o političkoj uniji. Mjesto održavanja konferencija je Rim. Nacrti ugovora sa pomenutih konferencija su spojeni u jedan koji se odnosio na Evropsku uniju kao cjelinu.

Na sastanku Evropskog savjeta u Mاستrihtu (9-10. decembar 1990) definisana su i preostala pitanja koja su ostala otvorena. Dogovoreno je da Velika Britanija i Danska mogu da uživaju mogućnost odstupanja od treće faze monetarne unije, kao i da širenje nadležnosti Zajednice neće biti primijenjeno na Veliku Britaniju.

Ugovor je potpisan 7. februara 1992. godine u holandskom gradu Maastrichtu, a trebao je da stupi na snagu 1. januara 1993. godine. Zbog kašnjenja sa ratifikacijom sporazuma u Danskoj, Njemačkoj i Velikoj Britaniji Ugovor je stupio na snagu 1. novembra 1993. godine.

Ugovorom je uspostavljena struktura Evropske unije koja počiva na tri stuba:

- **I stub:** Ekonomska zajednica;
- **II stub:** Zajednička spoljna i bezbjednosna politika;
- **III stub:** Saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova.

Slika 7. *Stubovi Evropske unije*

Ugovorom iz Maastrichta uvedene su i sljedeće promjene:

- Evropska ekonomska zajednica je doživjela transformaciju u Evropsku zajednicu, kojoj su dodate nove nadležnosti u ekonomskoj i monetarnoj oblasti.

- Uvedena je novina u procesu odlučivanja, u kojem je Evropskom parlamentu pridružen i Savjet u vršenju zakonodavne vlasti.
- Zajedničkoj spoljnoj i bezbjednosnoj politici pridružena su i pitanja odbrane koja do tada nisu bila u nadležnosti evropskih integracija.
- Unija je dobila mogućnost regulisanja pitanja azila, migracije i saradnje između policijskih snaga.
- Uveden je mehanizam različitih integracionih nivoa.
- Ugovorom je uspostavljena jedinstvena procedura prijema u Evropsku uniju.

Zajednički ciljevi definisani u Ugovoru o Evropskoj uniji su:

- Promovisanje privrednog i društvenog razvoja sa visokom stopom zaposlenosti.
- Dostizanje ravnotežnog i održivog razvoja bez unutrašnjih granica na teritoriji Evropske unije.
- Stvaranje monetarne unije sa jedinstvenom valutom.
- Jačanje zaštite prava i interesa svih državljana članica država Evropske unije.
- Provođenje zajedničke spoljne i bezbjednosne politike, što će dati doprinos jačanju sopstvenog identiteta na međunarodnoj sceni.
- Razvoj Unije na principima slobode, sigurnosti i pravde.
- Nadogradnja pravne tekovine Unije.

Koje su koristi za države od članstva u Evropskoj uniji

- Aktivno i ravnopravno učestvovanje u radu tijela Evropske unije i zajedničko donošenje odluka i politika.
- Mogućnost efikasnijeg korišćenja prednosti koje sa sobom nosi unutrašnje tržište.
- Zajednička saradnja na razvojnim projektima.
- Efikasnija bezbjednosna i odbrambena politika.

2.2. Ugovor iz Amsterdama

Ugovor je potpisan u Amsterdamu 1997. godine. Odredbe Ugovora su na snagu stupile 1999. godine. Ugovor iz Amsterdama je rezultat rada međuvladine konferencije započete u Torinu 1996. godine.

Najvažnije odredbe Amsterdamskog ugovora su:

- Jačanje uloge Evropskog parlamenta;
- Uvođenje mogućnosti suspenzije države članice iz postupka donošenja odluka.
- Prenosjenje dijela odredbi koje se odnose na saradnju u području pravosuđa i unutrašnjih poslova iz trećeg stuba u prvi stub.
- Uvrštavanje Šengenskog sporazuma u Ugovor.
- Izmjene odredbi o Zajedničkoj spoljnoj i bezbjednosnoj politici.
- Uključivanje socijalnog protokola u tekst Ugovora.
- Naglasak na većoj zaposlenosti.

Odredbe Ugovora predstavljale su značajan napredak na polju saradnje u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova. Odredbama Ugovora pitanja azila, prelaska spoljnih granica, imigraciona pitanja i saradnja u oblasti pravosuđa prebačeni su iz trećeg stuba u prvi stub, odnosno nadležnost Evropske zajednice. Ugovor je definisao Evropsku uniju kao područje slobode, sigurnosti i pravde.

2.3. Ugovor iz Nice

Ugovor je potpisan u Nici 26. februara 2001. godine, a stupio na snagu 1. februara 2003. godine. Cilj Ugovora je reformisanje institucionalnog uređenja Evropske unije radi bolje spremnosti

Unije za proširenje na novih deset zemalja. Glavni ciljevi iz Ugovora su:

- Nova raspodjela broja predstavnika država članica u institucijama i organima Evropske unije.
- Povećanje ovlaštenja predsjednika Evropske komisije. Dodijeljena mu je odgovornost rukovođenja Komisijom, koja mu omogućuje da donosi odluke o unutrašnjoj strukturi, nominovanju predsjednika i odlučivanje o ostavkama pojedinih članova Komisije.
- Uveden je i proces prethodnog obavještenja, koji se primjenjuje u slučaju da su utvrđena kršenja osnovnih prava u nekoj državi članici. U takvim slučajevima Savjet konsultuje državu članicu i samo nakon što joj je prenesena određena poruka može, ako je potrebno, donijeti i druge odluke.
- Predviđeno je da se odluke Savjeta donose kvalifikovanom većinom, a ne jednoglasno.

2.4. Ugovor iz Lisabona

Lisabonski ugovor predviđa ukidanje trostubne strukture Evropske unije, stvarajući jedinstveno područje slobode, pravde i sigurnosti. Predviđeno je da se odluke za ova pitanja donose kvalifikovanom većinom uz suodlučivanje sa Evropskim parlamentom.

Lisabonski ugovor sadrži i klauzulu o mogućnosti da država članica legalno i formalno završi članstvo u Evropskoj uniji. Time je data jača uloga nacionalnom parlamentu kada su u pitanju evropska pitanja. Posljednja zemlja koja je ratifikovala Lisabonski ugovor je Češka (3. novembar 2009. godine). Ugovor je stupio na snagu 1. decembra 2009. godine.

Ključne odredbe Lisabonskog ugovora su:

- Povećan nivo demokratije i otvorenosti;
- Brže i efikasnije donošenje odluka;
- Modernizacija institucija Evropske unije;
- Razvoj jedinstvene ekonomske politike;
- Promocija vrijednosti Evropske unije na međunarodnoj sceni;
- Preciznije definisanje zajedničke bezbjednosne i odbrambene politike;
- Efikasnija borba u suzbijanju kriminala i veća transparentnost;
- Podizanje socijalne politike na viši nivo.

Lisabonski ugovor donio je određene promjene u radu institucija Evropske unije. Najvažnije novine koje sa sobom donosi Lisabonski ugovor odnose se na uspostavljanje sistema donošenja odluka kvalifikovanom većinom, uvođenje funkcije predsjednika Evropskog savjeta i funkcije visokog predstavnika Evropske unije za spoljnu politiku. Za prvog predsjednika Evropskog savjeta izabran je Belgijanac Herman van Rompuj (Rompuj), a za prvog visokog predstavnika za spoljnu politiku Britanka Ketrin Ešton (Catherine Ashton).

Novina u radu Evropske komisije ogleda se u tome što se predviđa da Evropska komisija poslije 2014. godine smanji svoj broj članova. Novi saziv Evropske komisije bi trebao da ima samo dvije trećine od sadašnjeg broja komesara, sa ravnopravnom rotacijom mjesta bez obzira na veličinu zemlje članice. U tom slučaju, svaka zemlja članica će biti bez komesara tokom pet od svakih petnaest godina.

Izmjene u radu Savjeta Evropske unije odnose se na pravilo glasanja kvalifikovanom većinom. Aktuelna praksa biće

primjenjiva do 2014. godine, poslije čega će se primjenjivati *dvostruka većina*, odnosno minimalno 55 odsto članica koje predstavljaju minimalno 65 odsto stanovništva Evropske unije. Tokom prelaznog perioda (2014-2017) bilo koja država članica može da zatraži primjenu aktuelnog pravila kvalifikovane većina u skladu sa Ugovorom iz Nice, umjesto novog pravila *dvostruke većine*. Biće nastavljena praksa rotacije predsjedništva, izuzev savjeta za spoljne poslove kojima će predsjedavati *visoki predstavnik Evropske unije za spoljne i bezbjednosne poslove*.

U rad Evropskog savjeta uvodi se institucija *predsjednika Evropskog savjeta*. Predsjednika Evropskog savjeta bira sam Evropski savjet, kvalifikovanom većinom, sa mandatom od dvije i po godine, uz mogućnost obnove mandata. Zadatak predsjednika Evropskog savjeta je da pomaže u postizanju jednoglasnih odluka Evropskog savjeta i da predstavlja Uniju na međunarodnim konferencijama i samitima. Šef diplomatije, koji je ujedno i potpredsjednik Evropske komisije, zadužen je za međunarodno djelovanje unije, predsjedava sastancima ministara spoljnih poslova, učestvuje u radu Savjeta. Predsjednik Evropskog savjeta u dogovoru sa liderima zemalja članica utvrđuje glavne pravce djelovanja spoljne politike Unije, a visoki predstavnik ih sprovodi.

Lisabonski ugovor proširio je nadležnosti i Evropskog parlamenta. Proširenja se odnose na oblast budžeta i potrošnje. Dalje, u cilju održavanja efikasnosti rada Evropskog parlamenta u uslovima novih proširenja, predviđeno je da Parlament i sa većim brojem država članica broji 750 mjesta.

IV

KAKO POSTATI ČLAN EVROPSKE UNIJE

1. KAKO SE POSTAJE ČLAN EVROPSKE UNIJE

Prijemu u članstvo Evropske unije prethodi podnošenje molbe za članstvo u Evropskoj uniji. Uz to je potrebno je podnijeti i zahtjev za ocjenu usklađenosti pravnog i ekonomskog sistema te države u odnosu na kriterijume iz Kopenhagena.

Kriterijume iz Kopenhagena definisao je Evropski savjet 1993. godine, a oni su utvrđeni članovima 6 i 49 Ugovora o Evropskoj uniji. Ti kriterijumi se ogledaju u sljedećem:

- usmjerenje ekonomskog, političkog i institucionalnog razvoja ka vrijednostima i modelima na kojima se temelji Evropska unija;
- saradnja sa Međunarodnim tribunalom u Hagu (*za zemlje zapadnog Balkana*);
- obezbjeđenje uslova za povratak izbjeglog i raseljenog stanovništva (*za zemlje zapadnog Balkana*).

Molbi za članstvo prethodi zaključivanje i sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju kao pripremna faza. Poslije toga slijedi traženje mišljenja Komisije od strane Savjeta Evropske unije, koje može biti pozitivno ili negativno. Ovo mišljenje nije obavezujuće. Savjet Evropske unije u slučaju pozitivnog mišljenja daje preporuke Evropskoj komisiji da započne pregovore o članstvu sa tom državom. Istovremeno, Evropska komisija kreira pregovarački okvir, koji nakon analize u državama članicama usvaja Savjet Evropske unije. Prije otvaranja postupka pregovaranja sprovodi se postupak ocjene usaglašenosti zakonodavstva države kandidata sa zakonodavstvom Evropske

unije. Postupak se provodi zajedno između države kandidata i Evropske komisije.

Savjet Evropske unije donosi odluku o početku pregovora prostom većinom na konferenciji vlada država članica Evropske unije.

Pregovore vodi predsjedništvo Evropske unije (*mijenja se svakih šest mjeseci*) u ime svih država članica, a u saradnji sa Evropskom komisijom. Nakon završetka procesa pregovora kreira se nacrt pregovora o pristupanju između Evropske unije i države kandidata, koji odobravaju Savjet Evropske unije i Evropski parlament. Poslije toga slijedi potpisivanje ugovora. Stupanju na snagu ugovora prethodi postupak ratifikacije Ugovora o pristupanju države kandidata i država članica. Ako je ustavom predviđeno, provodi se i referendum, kao instrument ratifikacije. Kada se završi postupak ratifikacije Ugovora o pristupanju, država kandidat postaje članica Evropske unije.

2. ŠTA OBUHVATAJU KRITERIJUMI IZ KOPENHAGENA

Kriterijumi iz Kopenhagena (*Kopenhagenski samit iz 1993. godine*) definišu opredijeljenost Evropske unije horizontalnom proširenju, a kao uslovi za takav proces navode se:

- Politički, ekonomski i socijalni institucionalni razvoj;
- Razvoj demokratije, poštovanje ljudskih prava i tržišno ekonomsko uređenje.

Kasnije su ovim kriterijumima, po osnovu zaključaka Savjeta Evropske unije za opšte poslove iz 1997. godine i saopštenjem Evropske komisije iz 1999. godine, dodati i zahtjevi u smislu obavezne saradnje sa Međunarodnim tribunalom u Hagu i

obezbjeđenje uslova za povratak izbjeglih i raseljenih lica. Time je potvrđena opredijeljenost Evropske unije za horizontalno širenje i na balkanski prostor.

Po osnovu toga, uslovi za ulazak u Evropsku uniju su:

- Stabilan institucionalni sistem unutar države, obezbjeđujući demokratski sistem vladavine uz poštovanje prava i uvažavanje ljudskih i manjinskih prava;
- Postojanje funkcionalnog tržišnog sistema privređivanja.

3. SPORAZUM O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU IZMEĐU BOSNE I HERCEGOVINE I EVROPSKE UNIJE

Evropska komisija je 26. maja 1999. godine predložila uspostavljanje Procesa stabilizacije i pridruživanja za Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Republiku Makedoniju i SRJ (*Srbija i Crna Gora*).

Proces stabilizacije i pridruživanja uključuje:

- sklapanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju;
- asimetrične trgovinske povlastice i druge ekonomske i trgovinske odnose;
- ekonomsku i finansijsku pomoć;
- humanitarnu pomoć izbjeglicama;
- saradnju na području pravosuđa i unutrašnjih poslova i razvoja političkog dijaloga.

Bosna i Hercegovina trenutno ne pregovara sa Evropskom unijom o punopravnom članstvu, već o stabilizaciji i pridruživanju. Evropska unija od Bosne i Hercegovine očekuje

postepenu liberalizaciju tržišta prema evropskim proizvođačima. Pregovara se o dužini prelaznog perioda za stvaranje međusobne zone slobodne trgovine kroz uspostavljanje Sporazuma o slobodnoj trgovini sa svim zemljama zapadnog Balkana.

Prelazni period nije uvijek bio jednak za sve. Tako je na primjer u Makedoniji taj proces trajao 10 godina, u Hrvatskoj šest godina, a za to vrijeme je realizovano postepeno otvaranje tržišta prema evropskim proizvodima. Potrebno je naglasiti da su svi pregovori koji slijede poslije potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju prije svega pregovori o vremenskom periodu za ispunjenje zahtjeva i standarda Evropske unije, ali ne i pregovori o uslovima ulaska u Uniju.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju na direktan način doprinosi ekonomskoj i političkoj stabilizaciji zemlje i regiona. Sporazum se uspostavlja na neodređeno vrijeme, uključujući odredbe koje se tiču njegovog stupanja na snagu, roka za njegov otkaz i vjerodostojnosti raznih jezičkih verzija. Sporazum obuhvata odredbe koje se grupišu na sljedeći način:

- politički dijalog i regionalna saradnja;
- trgovinski odnosi: poglavlje koje govori o režimu trgovine industrijskim i poljoprivrednim proizvodima između Bosne i Hercegovine i Evropske unije;
- usklađivanje zakonodavstva u pojedinim oblastima;
- određivanje područja saradnje i pomoći;
- institucionalni aranžman za sprovođenje Sporazuma.

Od Sporazuma se očekuje da:

- doprinese bržem restrukturiranju domaćih preduzeća;
- doprinese tehnološkom prilivu iz inostranstva;
- stvori veći priliv stranih direktnih ulaganja;

- stvori preduslove za brži privredni razvoj i smanjenje nezaposlenosti;
- koristi značajne finansijske pomoći iz programa Evropske unije;
- unaprijedi konkurentnost bosanskohercegovačke privrede.

Pregovori o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju zvanično su otvoreni sa Bosnom i Hercegovinom u novembru 2005. godine. Pregovori su dobro napredovali sa tehničkog stajališta, i dogovoren je znatan dio teksta budućeg Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. *Bosna i Hercegovina je 16. juna 2008. godine, zaključenjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, ušla u prve ugovorne odnose sa evropskim zajednicama i njihovim državama članicama.*

3.1. Šta je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju predstavlja novu generaciju evropskih sporazuma i namijenjen je isključivo za zemlje zapadnog Balkana, u sklopu Procesa stabilizacije i pridruživanja. Sporazum se potpisuje na neodređeno vrijeme. Cilj sporazuma je da dâ doprinos ekonomskoj i političkoj stabilnosti Bosne i Hercegovine, odnosno ostalih zemalja kojima je namijenjen. Države koje su postale članice petim krugom proširenja Evropske unije potpisale su Sporazume o pridruživanju (tzv. Evropske sporazume). Osnovna razlika između dva spomenuta sporazuma je u sadržaju *evolutivne klauzule* u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju i naglašavanju regionalne saradnje na Zapadnom Balkanu.

Potpisivanjem Sporazuma, Bosna i Hercegovina je zahvaljujući *evolutivnoj klauzuli* potvrdila status zemlje

potencijalnog kandidata. To je mnogo više nego što su zemlje potpisnice Evropskog sporazuma dobile u pogledu daljeg pristupanja Evropskoj uniji. Druga razlika se ogleda u regionalnoj saradnji, gdje se zemlja potpisnica Sporazuma obavezuje da će potpisati bilateralne ugovore/sporazume sa zemljama Procesu stabilizacije i pridruživanja i zemljama kandidatima.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju je *mješovitog* karaktera, što znači da su za područja saradnje dijelom odgovorne zemlje članice, a dijelom Evropska unija. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju na odgovarajući način uređuje odnose Bosne i Hercegovine s Evropskom unijom u sva tri stuba Unije (*Evropska zajednica: ekonomske politike i unutrašnje tržište, Zajednička spoljna i bezbjednosna politika i Pravosuđe i unutrašnji poslovi*).

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sastoji se od deset glava:

- Opšti principi;
- Politički dijalog;
- Regionalna saradnja;
- Slobodno kretanje robe;
- Kretanje radnika, poslovno nastanjivanje, pružanje usluga, kretanje kapitala;
- Usklađivanje prava, provođenje prava i pravila konkurencije;
- Pravda, sloboda i sigurnost;
- Politike saradnje;
- Finansijska saradnja;
- Institucionalne, opšte i završne odredbe.

3.1.1. Pitanje slobodne trgovine sa Evropskom unijom

Po značaju odredaba koje se bave pitanjem trgovine mnogi smatraju Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i trgovinskim sporazumom. Tokom tehničkih rundi pregovora najviše vremena i napora je uloženo upravo u trgovinske odredbe i liste proizvoda za koje će Bosna i Hercegovina, postepeno u periodu od pet godina, davati carinske ustupke do potpune liberalizacije trgovine sa Evropskom unijom.

Potpisivanjem Sporazuma, Bosna i Hercegovina počinje da otvara svoje tržište, odnosno da smanjuje i ukida carine na dogovorene grupe proizvoda. Ukidanje carina u najbržem vremenskom roku je predviđeno za sirovine iz Evropske unije za kojima postoji potreba u Bosni i Hercegovini i druge proizvode gdje Bosna i Hercegovina nema mogućnost daljeg razvoja.

Najveći stepen zaštite će zadržati određeni poljoprivredni proizvodi, a neki će čak biti zaštićeni i nakon isteka prelaznog perioda od pet godina.

S obzirom na to da je Sporazum mješovitog karaktera, da bi stupio na snagu mora biti potvrđen odnosno ratifikovan u parlamentima svih država članica, Evropskom parlamentu i Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine. Do završetka procesa ratifikacije na snazi je Privremeni sporazum (*Interim Agreement*), koji je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i koji najvećim dijelom reguliše pitanja trgovine i transporta između Bosne i Hercegovine i Evropske unije.

3.2. Naredni koraci

Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Bosna i Hercegovina je stupila u prvi ugovorni odnos sa Evropskom unijom.

Zadatak Bosne i Hercegovine je da sprovede odredbe Sporazuma i da nastavi sa svojim aktivnostima i ispunjavanjem kriterijuma za punopravno članstvo.

Nakon potpisivanja Sporazuma, sljedeći korak je podnošenje zahtjeva za članstvo u Evropskoj uniji i sticanje statusa kandidata.

3.3. Odnosi Bosne i Hercegovine i Evropske unije – ključni događaji

Ključni događaji u odnosima Bosne i Hercegovine i Evropske unije su:

- Jun 1998: stvoreno zajedničko konsultativno radno tijelo između Bosne i Hercegovine i Evropske unije;
- Mart 1999: Savjet ministara Bosne i Hercegovine donosi odluku o pokretanju inicijative za pristupanje Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji;¹
- Mart 2000: usaglašene smjernice za Bosnu i Hercegovinu: dokument koji sadrži 18 koraka koje državni organi Bosne i Hercegovine moraju preći da bi se Bosna i Hercegovina mogla kvalifikovati za studiju izvodljivosti za započinjanje pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju;
- Novembar 2002: održan Zagrebački samit, na kome je potvrđena predanost Bosne i Hercegovine evropskim integracijama;
- Septembar 2002: ispunjeni uslovi iz Mape puta. U svojoj posjeti Bosni i Hercegovini, 29. septembra 2002. godine, komesar za spoljne odnose Evropske unije *Kristofer Paten*

¹ Izvor: Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 12/1999, 8. avgust 1999. godine.

(Christopher Patten) izjavio je „da je Mapa puta suštinski ispunjena i najavio da se evropske institucije pripremaju za najavu daljih koraka u Bosni i Hercegovini“;

- Slijedi Studija o izvodljivosti;
- Pregovori o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju;
- Januar 2007: Uspostavljen instrument pretpristupne pomoći (*Instrument for Pre-accession Assistance – IPA*), namijenjen za sve pretpristupne aktivnosti koje finansira Evropska komisija;
- Novembar 2007: Okončani tehnički pregovori o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju, a parafiranje i potpisivanje zavisi od ispunjenja političkih uslova;
- Decembar 2007: 4. decembra parafiran Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju;
- Februar 2008: 20. februara potpisan Okvirni sporazum o pravilima saradnje za provođenje finansijske podrške Evropske komisije Bosni i Hercegovini u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć;
- April 2008: Stekli se politički uslovi za potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju;
- Juni 2008: 16. juna potpisan Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju;
- Juli 2008: 1. jula stupa na snagu Privremeni sporazum.
- Novembar 2008: 6. novembra Predsjedništvo Bosne i Hercegovine ratifikovalo Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.

- Hronologija ratifikacije Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju od država članica Evropske unije:
 - 11. septembar 2008: Estonija
 - 22. oktobar 2008: Mađarska
 - 10. mart 2009: Slovenija
 - 13. mart 2009: Bugarska
 - 17. mart 2009: Slovačka
 - 7. april 2009: Finska
 - 4. maj 2009: Litvanija
 - 15. maj 2009: Danska
 - 4. jun 2009: Irska
 - 29. jun 2009: Portugal
 - 2. jul 2009: Kipar
 - 23. jul 2009: Češka Republika
 - 14. avgust 2009: Njemačka
 - 4. septembar 2009: Austrija
 - 14. septembar 2009: Švedska
 - 30. septembar 2009: Holandija
 - 12. novembar 2009: Letonija
 - 7. januar 2010. Malta
 - 8. januar 2010: Rumunija
 - 29. mart 2010: Belgija
 - 7. april 2010: Poljska
 - 20. april 2010: Velika Britanija
 - 15. juni 2010: Španija
 - 8. septembar 2010: Italija
 - 20. septembar 2010: Grčka
 - 22. decembar 2010: Luksemburg
 - 10. februar 2011: Francuska
- 15. decembar 2010: za stanovništvo Bosne i Hercegovine odobreno bezvizno putovanje u zemlje Šengena.

V

***POLITIKE EVROPSKE
UNIJE***

1. ZAJEDNIČKA TRGOVINSKA POLITIKA EVROPSKE UNIJE

Jedan od primarnih zadataka stvaranja Evropske ekonomske zajednice bio je formiranje i uspostavljanje carinske unije između država potpisnica Ugovora o osnivanju Evropske ekonomske zajednice.

Carinska unija je formirana 1. jula 1968. godine. Ciljevi trgovinske politike definisani su članovima 131-134. Ugovora o osnivanju zajednice. Zajednička trgovinska politika postala je jedna od najvažnijih politika Zajednice kojom se uređuju bilateralni odnosi Zajednice sa trećim zemljama i multilateralnim organizacijama.

Osnovni instrumenti trgovinske politike su:

- *Carinska unija.* Uređuje carinska pitanja u međusobnoj trgovini i carinske stope prema trećim zemljama;
- *Protivdampinški mehanizmi.* Sprečavanje uvoznih dampinga proizvođačima iz Evropske unije. To su uredbe protiv subvencionisanog uvoza;
- *Kontrola trećih država.* Evropska komisija sprovodi aktivnosti prema trećim državama u cilju zaštite domaće proizvodnje.

Trgovinske sporazume Evropske unije možemo podijeliti u četiri grupe:

- Preferencijalni i nepreferencijalni trgovinski sporazumi koji uređuju trgovinsku saradnju sa trećim zemljama;
- Sporazumi koji se, osim na trgovinu, odnose na finansije, transport i socijalne aspekte;
- Sporazume o pridruživanju sa uspostavljanjem saradnje za zemlje koje žele da postanu dio Evropske unije;
- Sporazum o pristupu, koji predstavlja pravni instrument za članstvo u Evropskoj uniji.

Mjere usmjerene na suzbijanje dampainga namijenjene su zaštiti proizvođača iz Evropske unije od subvencionisanog uvoza. Za pokretanje ovog mehanizma moraju biti ispunjeni sljedeći uslovi:

- da subvencionisana sredstva nanose štetu evropskom društvu industrije;
- da je takvim postupkom nanesena šteta industriji Evropske unije, a šteta se ogleda u gubitku tržišnog udjela, smanjenju cijena koje je posljedica pritiska na proizvodnju, prodaju i dobit;
- da su takve mjere protivne interesima Zajednice.

Zaštitne mjere se primjenjuju kao privremena ograničenja uvoza u slučajevima kada je domaća industrija ozbiljno oštećena ili je ugrožena zbog narastajućeg uvoza.

Iniciranje novih trgovinskih mjera u cilju unapređenja trgovinske politike je na Evropskoj komisiji, koja mjere predlaže Savjetu Evropske unije, koji ih usvaja ili ne usvaja. Savjet Evropske unije odluke donosi kvalifikovanim većinom ili jednoglasno, u zavisnosti od područja.

Ključnu ulogu u sprovođenju jedinstvene trgovinske politike Evropske unije imaju:

- Evropska komisija (*Opšta uprava za trgovinu*);
- Evropski parlament (*Odbor za industriju, spoljnu trgovinu, istraživanje i energetiku*);
- Savjet Evropske unije (*Savjet za opšte poslove i spoljne odnose*).

2. ZAJEDNIČKA SPOLJNA I BEZBJEDNOSNA POLITIKA (*COMMON FOREIGN AND SECURITY POLICY – CFSP*)

Zajednička spoljna i bezbjednosna politika Evropske unije uspostavljena je 1. decembra 1993. godine stupanjem na snagu

Ugovora iz Maastrichta (1992). Ugovorom o stvaranju Evropske unije (*Maastricht, 1992*) predviđeno je stvaranje političkog mehanizma za uspostavljanje i provođenje jedinstvene politike država članica Evropske unije. Cilj ovog mehanizma je rješavanje ključnih spoljnopolitičkih i bezbjednosnih pitanja. Ugovorom je definisan koncept zajedničke spoljne i bezbjednosne politike Evropske unije. U članu 11. Poglavlja V Ugovora stoji kako *Unija definiše i sprovodi zajedničku spoljnu i sigurnosnu politiku, pokriva sva područja spoljne i sigurnosne politike*. Kao temeljni ciljevi, naglašavaju se:

- očuvanje zajedničke vrijednosti, temeljnih interesa, nezavisnosti i integriteta Unije u skladu sa načelima Povelje Ujedinjenih nacija;
- jačanje svih aspekata bezbjednosti Unije;
- obezbjeđenje mira i jačanje međunarodne bezbjednosti u skladu sa načelima Povelje Ujedinjenih nacija;
- unapređenje međunarodne saradnje;
- razvoj demokratije i vladavine prava i temeljnih sloboda.

Sigurnost Evrope je bila jedan od glavnih razloga stvaranja Evropske zajednice za uglj i čelik, Evropske ekonomske zajednice i Evropske zajednice za atomsku energiju. Prvi pomak na ovom polju je učinjen oktobra 1970. godine, kada je uspostavljena Evropska politička saradnja (*European Political Cooperation – EPC*) između tadašnjih država članica Zajednice. Ova saradnja je bila prethodnica sadašnje Zajedničke spoljne i bezbjednosne politike. Aktivnosti saradnje su se odvijale kroz redovne sastanke ministara spoljnih poslova država članica. Evropska politička saradnja uvrštena je u Jedinstvene evropske akte. Time je i pojam zajednička spoljna i bezbjednosna politika dobio pravni okvir u aktima Evropske zajednice.

Strateške smjernice za sprovođenje Zajedničke spoljne i bezbjednosne politike određuje Evropski savjet (*European*

Council). Na osnovu strateških smjernica, Savjet za opšte poslove i spoljne odnose (*General affairs and External Relations Council*) dalje definiše i sprovodi aktivnosti, odnosno na nivou ministara spoljnih poslova država članica usvajaju se detaljniji instrumenti djelovanja Zajedničke spoljne i bezbjednosne politike. Savjet za opšte poslove i spoljne odnose ima mogućnost predlaganja zajedničke strategije, koja se kasnije usvaja na nivou Evropskog savjeta. Savjet se sastaje jednom mjesečno. Sastancima prisustvuju ministri inostranih poslova ili ministri odbrane država članica.

Na osnovu Ugovora o Evropskoj uniji, odluke se donose jednoglasno. Kako je postojala mogućnost blokiranja donošenja odluka i jedinstvenog spoljnopolitičkog nastupa, Ugovorom iz Amsterdama (*stupio na snagu maja 1999. godine*) uvedena je mogućnost konstruktivne suzdržanosti. Država ima mogućnost prilikom glasanja biti suzdržana, što za nju znači da nije u obavezi primijeniti je, ali istovremeno prihvata da sporna odluka bude obavezujuća za Evropsku uniju. U vezi s tim, suzdržana država ima obavezu da se suzdrži od bilo kakvog postupanja koje bi bilo u suprotnosti sa aktivnostima Evropske unije koje se temelje na spornoj odluci.

Ugovor iz Amsterdama uveo je mjesto visokog predstavnika za zajedničku spoljnu i odbrambenu politiku.

3. EVROPSKA BEZBJEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA (*EUROPEAN SECURITY AND DEFENCE POLICY*)

Evropska bezbjednosna i odbrambena politika predstavlja integrativni dio zajedničke spoljne i bezbjednosne politike. Cilj zajedničke bezbjednosne i odbrambene politike je da države članice Evropske unije imaju zajednički stav prema bezbjednosnim izazovima savremenog društva.

Pravni osnov Evropske bezbjednosne i odbrambene politike ugrađen je u Ugovor iz Mاستrihta (1992), koji je ugradio u svoje odrednice Zajedničku spoljnu i bezbjednosnu politiku, kao i odredbe koje se odnose na odgovornost Evropske unije za pitanja obezbjeđenja njene sigurnosti.

Ugovor iz Amsterdama obuhvatio je sljedeća pitanja:

- humanitarne operacije i operacije spašavanja;
- operacije čuvanja ili uspostavljanja mira;
- operacije rješavanja kriznih situacija.

Rađanjem Evropske bezbjednosne i odbrambene politike smatra se francusko-britanski samit održan 1998. godine, na kojem je naglašeno opredjeljenje stvaranja vlastitih kapaciteta Evropske unije za autonomne akcije, uključujući i vojnu snagu. Opredjeljenje samita potvrđeno je na sastanku Evropskog savjeta održanom u Kelnu juna 1999. godine. Dalje, na sastanku Evropskog savjeta održanom u decembru 1999. godine u Helsinkiju donesena je odluka da do 2003. godine države članice Evropske unije moraju stvoriti mogućnosti obezbjeđenja vojne snage od 50 do 60 hiljada vojnika u roku od 60 dana, a koje mogu funkcionisati tokom godinu dana, sa naglaskom vojnih sposobnosti. Ovi ciljevi su poznati kao *Vodeći ciljevi iz Helsinkija (Helsinki Headline Goal 2010)*.

Evropska unija kreirala je i dokumenat poznat kao *Evropska bezbjednosna strategija*, koju je odobrio Evropski savjet u decembru 2003. godine. Strategija naglašava ulogu i odgovornost Evropske unije za međunarodnu bezbjednost.

Strategija kao prijetnje evropskoj bezbjednosti naglašava: terorizam, razvoj naoružanja masovnog uništenja, regionalne sukobe, organizovani kriminal, informatičku zaštitu i slabe države.

4. ZAJEDNIČKA POLJOPRIVREDNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE (*COMMON AGRICULTURAL POLICY*)

Zajednička poljoprivredna politika ima za cilj da poljoprivrednim proizvođačima omogući unapređenje njihovog standarda, a potrošačima kvalitetnu i zdravu hranu po pristupačnim cijenama.

Osnovni elementi zajedničke poljoprivredne politike su:

- Jedinstveno tržište za poljoprivredne proizvode;
- Povlašćen režim za domaće proizvode (*uspostavljanje zajedničkih barijera na uvoz poljoprivrednih proizvoda izvan Evropske unije*);
- Zajednička finansijska odgovornost (*subvencioniranje poljoprivredne proizvodnje iz zajedničkog budžeta u koji sve članice uplaćuju doprinos*).

Zajednička poljoprivredna politika je utemeljena 1958. godine stvaranjem Evropske ekonomske zajednice. Članom 39. Ugovora o Evropskoj ekonomskoj zajednici postavljeni su osnovni ciljevi Zajedničke poljoprivredne politike:

- povećanje produktivnosti poljoprivredne proizvodnje;
- unapređenje standarda poljoprivrednog stanovništva;
- stabilizacija tržišta poljoprivrednih proizvoda;
- obezbjeđenje poljoprivrednih proizvoda po cijenama prihvatljivim za potrošače.

Tokom 1960. godine osnovan je Evropski fond za upravljanje i garancije u poljoprivrednoj proizvodnji (*European Agriculture Guidance and Guarantee Fund*). Zadatak Fonda je bio subvencioniranje poljoprivredne proizvodnje i unapređenje strukture evropske poljoprivrede.

5. ZAJEDNIČKA RIBARSKA POLITIKA (COMMON FISHERIES POLICY)

Zajednička ribarska politika uspostavljena je 25. januara 1983. godine na području proglašenom privrednim pojasom od 200 milja od obala država članica (pojas od 12 milja od obala bio je rezervisan samo za lokalne ribare). Pregovori oko uspostavljanja Zajedničke ribarske politike trajali su oko šest godina. Smatralo se da je riblji fond u morima pod kontrolom Evropske unije ugrožen, te je bilo neophodno preduzeti radnje u cilju njegove zaštite. Cilj je bio spriječiti prekomjeran izlov i sačuvati pojedine riblje vrste. Na osnovu toga uvedeni su sistem kvota i kontrola ribarskih aktivnosti.

Zajednička ribarska politika pretrpjela je određene izmjene, tzv. svojevrsnu reviziju 1992. godine. Uvedena su strožija pravila ribarenja. Početkom XXI vijeka, preciznije 20. marta 2001. godine, objavljena je *Zelena knjiga* o budućnosti zajedničke ribarske politike. Savjet Evropske unije donio je niz pravila i postupaka za primjenu strukturne pomoći iz zajedničkih sredstava Evropske unije u sektor ribarstva.

Decembra 2002. godine u Briselu je predstavljen akcioni plan za očuvanje i održivo iskorišćavanje resursa u Sredozemnom moru, kojim je Evropska unija izrazila spremnost za unapređenje saradnje Evropske unije i država koje nisu članice Unije u području ribolova u Sredozemnom moru.

6. REGIONALNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE

Regionalna politika Evropske unije ima za cilj smanjenje ekonomskih i socijalnih razlika između država članica Evropske unije. Taj zadatak se ostvaruje pomaganjem regionalnog razvoja.

Regionalna politika predstavlja najvažniji instrument za smanjenje razlika u stepenu razvoja članica Evropske unije kroz podršku infrastrukturnog razvoja, smanjenje stope nezaposlenosti i podsticanje industrijskog razvoja u manje razvijenim zemljama. Mjere imaju za cilj unapređenje nacionalne ekonomske konkurentnosti i smanjenje nejednakosti u stepenu razvoja država članica Unije.

Regionalni razvoj ispituje Evropska komisija na bazi bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika i stope nezaposlenosti, koje su neravnomjerno raspoređene. Razlike u standardu su postale vidljive odmah poslije pristupanja Grčke (1981), Španije i Portugala (1986) u Evropsku ekonomsku zajednicu. Ujedinjenjem Njemačke (1989) te razlike su postale još vidljivije.

Kako bi preduprijedila ove probleme sa ulaskom novih članica, Evropska unija je uvela nekoliko pretpristupnih programa čiji je cilj pristupno prilagođavanje država koje žele postati dio Evropske unije. Najvažniji programi su:

- PHARE program (*program nastao 1989. godine kao pretpristupni instrument namijenjen zemljama kandidatima srednje i istočne Evrope kao program pomoći u pripremanju za članstvo u Evropsku uniju*);
- ISPA projekti (*predstavljaju pretpristupni instrument finansiranja Evropske komisije za pomoć zemljama kandidatima u njihovom pripremanju za pristup Evropskoj uniji. Finansiranje se odnosi na infrastrukturne projekte u području zaštite životne sredine i transporta. Program je uspostavljen 1999. godine.*);
- SAPARD program (*program namijenjen za razvoj poljoprivredne proizvodnje i ruralnog područja*);
- IPA program (*od 1. januara 2007. godine zamijenio SAPARD. IPA program je instrument pretpristupne pomoći ustanovljen 17. jula 2006. godine. Pomoć se ogleda kroz*

samu strukturu pomoći koja je objedinjena kroz pet komponenti, tako da pruža ciljanu i efikasnu pomoć svakoj zemlji u zavisnosti od njenih razvojnih potreba i statusa na putu evropskih integracija. Komponente IPA programa za period 2007-2013. godine su: pomoć u tranziciji i izgradnji institucija, prekogranična saradnja, regionalni razvoj, razvoj ljudskih resursa i ruralni razvoj.).

Regionalni programi se finansiraju iz tri fonda, zavisno od prirode pomoći i vrste korisnika:

- Evropski fond za regionalni razvoj (*European Regional Development Fund – ERDF*) finansira programe razvoja infrastrukture, inovacija i ulaganja u najsiromašnijim regijama država članica.
- Evropski socijalni fond (*European Social Fund – ESP*) finansira projekte stručnog osposobljavanja i zapošljavanja nezaposlenih radnika.
- Kohezioni fond (*Cohesion Fund*) finansira projekte zaštite životne sredine i projekata za razvoj obnovljive energije. Za ovaj fond u periodu 2007-2013. godine predviđeno je 69,5 milijardi evra. Sredstva iz ovog programa se isključivo dodjeljuju državama članicama, a ne regijama. Kriterijum za dodjelu ovih sredstava je bruto nacionalni proizvod po glavi stanovnika (*mora biti manji od 90 odsto od prosjeka Evropske unije*).

7. POLITIKA ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Cilj ove politike je zaštita životne sredine, kako za sadašnje generacije tako i za buduća pokoljenja. Zakonodavna regulativa je zasnovana na oko 200 propisa koji obuhvataju kvalitet vode i zraka, klimatske promjene, upravljanje otpadom, kontrolu

industrijske proizvodnje, hemikalija, genetski modificiranih organizama i zaštitu šuma.

Politika zaštite životne sredine Evropske unije definiše se akcijskim programima. U toku je Šesti akcijski program. Prioritetna područja ovog programa su:

- klimatske promjene;
- priroda i bioraznolikost;
- životna sredina i zdravlje;
- upravljanje otpadom i prirodnim resursima.

8. CARINSKA POLITIKA

Pitanja carinske politike i stvaranja Carinske unije su prvi uspješni koraci koje je napravila Evropska zajednica. Carinska unija je stvorena 1968. godine, a zvanično granični prelazi između zemalja članica su uklonjeni 1993. godine.

Carinska unija predstavlja jedinstven trgovinski prostor zasnovan na slobodi kretanja dobara, bez obzira na to da li su ona proizvedena unutar Evropske unije ili dolaze spolja. Odredbe na kojima počiva Carinska unija u skladu su sa međunarodnim sporazumima kao što je Svjetska trgovinska organizacija. Odredbe se odnose na dobra koja se uvoze kroz smanjenje ili ukidanje carina za protok dobara iz susjednih država, država koje su u skorije vrijeme nastale ili država koje su u razvoju.

Odredbama Carinske unije obezbjeđuje se sigurnost i zaštita zdravlja potrošača i životnog prostora. Ovi zadaci se realizuju ranim otkrivanjem neispravnih i/ili zaraženih proizvoda i njihovim vraćanjem u zemlju porijekla.

VI

***EVROPSKA MONETARNA
UNIJA***

1. ŠTA JE EVROPSKA MONETARNA UNIJA

Prvog januara 1999. godine 12 zemalja Evropske unije ušlo je u monetarnu uniju. Evropska monetarna unija predstavlja jedno od najvećih dostignuća evropskih integracionih procesa. Ona takođe predstavlja pozni proizvod povezivanja evropskih država i privreda, i nastala je tek poslije niza usklađivanja drugih zajedničkih politika.

Ideja stvaranja Evropske monetarne unije je pravi pokazatelj da su zemlje članice Unije spremne da prevaziđu uske državne interese i neslaganja oko budućih tokova integracija. Jedinstveno unutrašnje tržište predstavljalo je glavnu podršku za daljnju integraciju ka Evropskoj uniji sa jednom centralnom bankom i jedinstvenom valutom.

Već u preambuli Ugovora o Evropskoj uniji navode se ekonomski ciljevi njenog osnivanja. Tako se među ključnim ciljevima u Ugovoru ističu:¹

- uspostavljanje zajedničkog tržišta, kao i ekonomske i monetarne unije;
- sprovođenje zajedničkih politika ili aktivnosti u cilju unapređenja skladnog, uravnoteženog i trajnog privrednog razvoja;
- visok stepen zaposlenosti i socijalne zaštite;
- trajan i neinflatoran rast, visok nivo konkurentnosti i usklađenosti ekonomskih rezultata;
- podizanje nivoa i kvaliteta života;
- privredna i društvena povezanost i solidarnost između država članica.

¹ Vladimir Grbić, *Ekonomija Evropske unije*, 2005, Beograd: Megatrend – Univerzitet primenjenih nauka, str. 17.

Ekonomska saradnja pretpostavlja, prije svega, uklanjanje svih oblika diskriminacije. Zato su u Ugovoru predviđeni:²

- Zabrana između država članica carinskih dažbina i količinskih ograničenja na uvoz i izvoz roba, kao i svih drugih mjera koje imaju slično dejstvo;
- Unutrašnje tržište koje karakteriše ukidanje prepreka za slobodno kretanje lica i protok roba, usluga i kapitala između država članica.

Ekonomska saradnja pretpostavlja takođe zajedničke politike i aktivnosti u cilju ostvarenja postavljenih ciljeva. Stoga je u Ugovoru predviđeno sljedeće:³

- Zajednička trgovinska politika;
- Zajednička politika u oblasti poljoprivredne proizvodnje;
- Zajednička politika u oblasti saobraćaja;

kao i sljedeće mjere:

- Sistem koji obezbjeđuje da se ne krše pravila konkurencije na unutrašnjem tržištu;
- Usklađivanje nacionalnih zakonodavstava u mjeri u kojoj je to neophodno za djelovanje zajedničkog tržišta;
- Podsticanje koordinacije zapošljavanja država članica, sa ciljem jačanja njihove efikasnosti putem razvoja koordinisane strategije zapošljavanja;
- Politika u socijalnoj oblasti koja obuhvata i Evropski socijalni fond;
- Učvršćivanje ekonomske i socijalne kohezije;
- Politika u oblasti zaštite životne sredine;
- Jačanje konkurentnosti industrije;

² Ibid.

³ Ibid.

- Unapređenje naučnoistraživačkog rada i tehnološkog razvoja;
- Podsticaj stvaranju i razvoju transevropske mreže;
- Doprinos ostvarivanju visokog nivoa zdravstvene zaštite;
- Doprinos kvalitetnom vaspitanju i obrazovanju, kao i razvoju kulture država članica;
- Politika u oblasti saradnje za razvoj;
- Pridruživanje prekomorskih zemalja i teritorija u cilju povećanja razmjene i da bi se zajedničkim naporima unaprijedio privredni i društveni razvoj;
- Doprinos poboljšanju zaštite potrošača;
- Mjere u oblasti energetike, civilne zaštite i turizma.

Stvaranje evropske monetarne unije nije bilo predviđeno Ugovorom o stvaranju Evropske ekonomske zajednice. Inicijativa stvaranja Evropske monetarne unije je prvi put pokrenuta *Marjolin memorandumom* Evropske komisije iz oktobra 1962. godine, za vrijeme postojanja sistema međusobno fiksiranih kurseva, koji je uspostavljen u *Breton Vudsu*. Inicijativa nije prihvaćena upravo zbog postojanja sistema međusobno fiksiranih kurseva.

Kada je postalo izvjesno da bretonvudski sistem više ne funkcioniše, ideja iz 1962. godine je obnovljena na samitu u Hagu, koji je održan 1969. godine. Na inicijativu pomenutog samita kreiran je 1970. godine *Vernerov izvještaj*, koji je predviđao uvođenje zajedničke valute do 1980. godine. Ovaj izvještaj je bio jedan od tri važna dokumenta koji su na kraju doveli do stvaranja monetarne unije. Druga dva dokumenta su *Delorov izvještaj* i *Ugovor iz Mاستrihta*.

Na osnovu odrednica *Vernerovog izvještaja* članice Evropske ekonomske zajednice u martu 1971. godine započinju proces stvaranja monetarne unije. Već 1972. godine uvedena je zona

međusobne fluktuacije šest valuta od $\pm 2,25$ odsto. Ovaj mehanizam je nazvan *monetarna zmija*. Centralne banke su imale obavezu da intervenišu kada bi kurs neke valute dostigao odstupanje od 75 odsto dopuštene fluktuacije. U sistem *monetarne zmije* ušle su Njemačka, Belgija, Holandija, Luksemburg, Francuska. Od aprila do juna u sistemu su učestvovalе i Velika Britanija i Irska, a od aprila 1972. do februara 1973. godine dio sistema je bila i Italija. Francuska se povukla februara 1974, zatim se vratila jula 1975. godine, da bi potom ponovo izašla 1976. godine. Sa ciljem održavanja pomenutog sistema osnovan je i Evropski fond za saradnju.

Kako sistem *monetarne zmije* nije dobro funkcionisao, na Savjetu ministara u Briselu 13. marta 1979. godine donesena je odluka o stvaranju *Evropskog monetarnog sistema* (EMS). Najvažniji mehanizam Evropskog monetarnog sistema bilo je uvođenje 1979. godine ograničenja za međusobne fluktuacije valuta zemalja članica Evropske unije pod nazivom ERM (*Exchange Rate Mechanism*). Novinu je predstavljalo postojanje sistema fiksnih deviznih kurseva koji bi se privremeno prilagođavali tržišnim kretanjima. Istovremeno je uveden i *eki* (*European Currency Unit – ECU*) – monetarna jedinica koja je predstavljala različite fiksirane količine svake od valute Evropskog monetarnog sistema.

Ideja uvođenja Evropskog monetarnog sistema je imala za cilj da se poslije Evropskog monetarnog sistema pređe na Evropsku monetarnu uniju, za koju se predviđalo da treba da bude uvedena tokom 90-ih godina XX vijeka.

I ova ideja nije zaživjela jer je sistem praktično napušten, poslije nemogućnosti opstanka nekolicine nacionalnih valuta u sistemu.

Sljedeći pokušaj uspostavljanja monetarne integracije započeo je odlukom Evropskog savjeta iz juna 1988. godine da obnovi program monetarne integracije i zadužio je Komitet na čelu sa *Žakom Delorom*, koji je u ranijem periodu bio ministar finansija francuske vlade, a tadašnjim predsjednikom Evropske komisije.

Izvještaj je predstavljen 17. aprila 1989. godine, čime je predloženo uvođenje monetarne unije u tri koraka. Predloženo je zakonsko uređenje monetarne integracije, što je ugrađeno u Ugovor iz Maastrichta 1992. godine.

Stvaranje Evropske monetarne unije je predviđeno u tri koraka:

- ***Prvi korak (1. jul 1990 – 31. decembar 1998):***
 - U ovoj fazi je izvršena koordinacija monetarnih i fiksnih kurseva. Monetarna saradnja se u ovom periodu obavljala putem Komiteta guvernera centralnih banaka Evropske unije.
- ***Drugi korak (1. januar 1994 – 31. decembar 1998):***
 - U ovoj fazi je osnovan Evropski monetarni institut, koji je smješten u Frankfurt. Evropski monetarni institut je imao zadatak da unaprijedi saradnju zemalja članica i da spremi teren za osnivanje Evropskog sistema centralnih banaka i same Evropske centralne banke.
- ***Treći korak (od 1. januara 1999. godine):***
 - U ovoj fazi je formirana monetarna unija od 11 država članica. Grčka, jedina od tadašnjih članica Evropske unije, nije ispunila zahtjeve za ulazak, dok su Velika Britanija, Švedska i Danska na sopstveni zahtjev ostale vani. Poslije toga je ukinut Evropski monetarni institut i uspostavljen Evropski sistem centralnih banaka i

Evropska centralna banka sa sjedištem u Frankfurtu. Od 1. januara 2002. godine evro je uveden kao zakonsko sredstvo plaćanja. Kod riječi *euro* ili *evro* često se postavlja pitanje koji oblik je pravilan. Oba oblika su pravilna: i euro i evro, u zavisnosti od govornog područja i da li kažemo *Europa* ili *Evropa*.

Uslovi ulaska u „evropsku monetarnu uniju su definisani posredstvom pet uslova ili kriterijuma konvergencije, kako ih neku nazivaju. Ti uslovi su:

- **Cjenovna stabilnost (visina inflacije).** Stopa inflacije ne smije da iznosi više od 1,5 odsto od prosjeka tri zemlje članice Evropske unije sa najnižom stopom inflacije. Stopa inflacije se mjeri sa indeksom potrošačkih cijena u godini prije utvrđivanja ispunjenosti uslova za ulazak u Evropsku monetarnu uniju.
- **Budžetski deficit.** Dozvoljeni deficit državnog budžeta u odnosu na društveni bruto proizvod ne smije da iznosi više od 3 odsto.
- **Javni dug.** Ukupan iznos javnog duga ne smije da iznosi više od 60 odsto od iznosa društvenog bruto proizvoda.
- **Valutna fluktuacija.** Nacionalna valuta ne smije da devalvira u posljednje dvije godine, i da je njeno fluktuiranje bilo u okviru fluktuiranja deviza u evropskom monetarnom sistemu.
- **Dugoročna kamatna stopa.** Dugoročna kamatna stopa na državne obveznice ne smije biti viša od 2 odsto iznad prosjeka tri zemlje članice Evropske unije sa najnižom kamatnom stopom.

2. JEDINSTVENA VALUTA – EVRO

Evro je službeno uveden kao zakonsko sredstvo plaćanja 01. januara 2002. god. u jedanaest zemalja tadašnjih i sadašnjih članica Evropske unije.

Koristi koje zemlje članice evrozone očekuju od jedinstvene valute su:⁴

- cijene su stabilne i uporedive, što doprinosi jačanju konkurencije i povećanju obima trgovine;
- stabilna valuta doprinosi stabilnim kamatnim stopama i većim investicijama;
- smanjenje neizvjesnosti doprinosi i boljoj alokaciji resursa, većoj specijalizaciji i većoj integraciji;
- smanjuju se troškovi nastali zbog potrebe držanja većih novčanih rezervi u uslovima neizvjesnosti.

Nedostaci koji se očekuju od jedinstvene valute su izraženi kroz:

- gubljenje monetarnog suvereniteta;
- gubljenje vođenja samostalne ekonomske politike.

3. ZEMLJE ČLANICE EVROZONE

Tabela 11. *Zemlje članice Evropske monetarne unije*

Država	Datum ulaska u Evropsku monetarnu uniju
Austrija	1. januar 1999. god.
Belgija	1. januar 1999. god.

⁴ Ibid., 53.

Finska	1. januar 1999. god.
Francuska	1. januar 1999. god.
Njemačka	1. januar 1999. god.
Irska	1. januar 1999. god.
Italija	1. januar 1999. god.
Luksemburg	1. januar 1999. god.
Holandija	1. januar 1999. god.
Portugal	1. januar 1999. god.
Španija	1. januar 1999. god.
Grčka	1. januar 2001. god.
Slovenija	1. januar 2007. god.
Malta	1. januar 2008. god.
Kipar	1. januar 2008. god.
Slovačka	1. januar 2009. god.
Estonija	1. januar 2011. god.

Osim u ovim državama, evro se koristi od samog svog uvođenja i u zemljama koje su van Evropske unije, i to u Monaku, San Marinu, Vatikanu, Crnoj Gori i na Kosovu.

Za kraj, citiraćemo Milтона Fridmana (Friedman), koji je bio izričito skeptičan u pogledu uvođenja evra, navodeći svoje sumnje u njegov uspjeh. *Vjerujem da će u početku biti sve divno i inovativno, no kada dionice na berzama počnu padati i evro počne gubiti na svojoj vrijednosti, članice Unije će se vratiti svojoj nacionalnoj valuti*, prognozirao je Fridman. Ali nije bio u pravu. Da zaista nije bio u pravu, pokazuje i zadnja finansijska i ekonomska kriza koja je potresla evro, ali nije uticala da se napusti ideja o zajedničkoj valuti. Naprotiv, mogli smo primijetiti odlučnost u očuvanju zajedničke valute.

VII

POSLOVNI OBIČAJI U IZABRANIM EVROPSKIM ZEMLJAMA

POSLOVNI OBIČAJI U IZABRANIM ZEMLJAMA¹¹²

1. FRANCUSKA

Poslovanje sa Francuzima je pod velikim uticajem francuske kulture. Francuzi naglašavaju značaj statusa i društvene klase kojoj pripadaju.

Veliku pažnju poklanjaju opštem obrazovanju i ukusu. Od poslovnih partnera koji dolaze iz inostranstva očekuju njihovo široko poznavanje kulture i visoko obrazovanje.

Kada se rukujete sa Francuzima, činite to brzo uz stisak ruke. Duže rukovanje, koje je karakteristično za pojedine države, smatra se nekulturnim. Francuzi vole da procjenjuju svoje partnere.

Na sastanak obavezno dolazite u zakazano vrijeme. Kašnjenje se ne odobrava. Upravljačka struktura je centralizovana. Većina francuskih kompanija ima visok stepen centralizacije sa krutom organizacionom strukturom. Zbog toga poslovni razgovori i pregovori mogu da traju dugo.

Za vrijeme ručka ili večere prihvatljivo je da se upustite u zanimljiv razgovor. Nemojte nikada prvi da pokrećete pitanje o novcu ili ličnim problemima tokom ručka ili večere.

2. VELIKA BRITANIJA

Tačnost je suštinska karakteristika britanskog poslovnog protokola i predstavlja značajnu odliku poslovnih susreta ili društvenih događaja. Poslovni sastanci se zakazuju nekoliko dana unaprijed sa tačno utvrđenim terminom susreta. Karakteristika

¹¹² Više vidjeti: Džombić Ilija, *Ekonomska diplomatija Bosne i Hercegovine*, 2008, Banja Luka, Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment, str. 223-266.

Britanaca je da slijede ustanovljena pravila i praksu. Zbog toga je donošenje odluka često spor i sistematizovan proces.

U današnje vrijeme poslovne strukture imaju relativno mali broj hijerarhijskih stepenika. Osnovna podjela je između menadžera i ostalih nivoa. Odbor direktora donosi najvažnije odluke. Primarne, strateške odluke, donose se u samom vrhu organizacije.

Britanski menadžeri preferiraju uspostavljanje dobrih poslovnih odnosa sa saradnicima. Šef često preuzima ulogu vodiča, stvarajući pri tome atmosferu podrške i ohrabivanja.

Timski rad je veoma značajan. Prisutno je snažno osjećanje individualne odgovornosti za rezultate i greške. Poslovni sastanci u Britaniji su često strukturirani, ali nisu previše formalni. Počinju i završavaju se razgovorom na opšte teme.

Često se upotrebljava oslovljavanje po imenu sa svim kolegama. Izuzetak je u slučaju top-menadžera. Međutim, uvijek je potrebno sačekati da budete pozvani da koristite oslovljavanje po imenu.

Vizit karte su neophodne i često se razmjenjuju. Pregovori i odluke su po pravilu otvoreni i fleksibilni. Vaši britanski sagovornici preferiraju *win/win* pristup.

Uvijek imajte na umu da ne zaboravite da se rukujete na prvom susretu. U Britaniji se rukovanje smatra činom kulturnog vaspitanja. Izbjegavajte postavljanje ličnih pitanja u vezi sa porijeklom, zanimanjem i primanjima britanskog sagovornika.

3. NJEMAČKA

Njemačku naciju karakteriše izuzetno visok stepen radne discipline. Nijemci su veoma precizni i svaka aktivnost je unaprijed planirana. Krase ih izrazita ambicioznost i takmičarski duh. Polažu pažnju na obrazovanje, vještine i sposobnosti u radu.

U međusobnim odnosima su formalni. Od ovog pravila odstupaju samo ako im se eksplicitno naglasi da je dozvoljena neformalnost. Kada im se obraćate, obratite se sa *Frau ili Herr*, nakon čega slijedi prezime.

Persiranje je obavezno, sem ako domaćin traži drugačije. Samo jako mladi i bliski prijatelji se oslovljavaju imenom i imaju pristup u dom domaćina (*poslovnog partnera*). Ovo ne umanjuje njihovu gostoljubivost, jer će vas sigurno pozvati na ručak ili na večeru ukoliko ostajete više dana. Istovremeno, ne očekujte da ćete svake večeri biti pozvani na druženje, prosto zato što Nijemci smatraju da vam je potrebno vrijeme *samo za sebe*. Bez obzira na ovu ljubaznost, izbjegavajte privatne teme i obavezno uzvratite gostoljubivost prvom prilikom.

Nemojte biti bučni. Nijemci ne prihvataju bučne ljude, posebno u poslovnoj komunikaciji, i takvo ponašanje tumače kao loše. Ljudi koji mnogo odskaču od društvenih normi nisu na dobrom glasu.

Karakteristika Nijemaca je da su veoma pouzdani i da drže riječ. Rukovanje je često i dobrodošlo. Rukujte se prvo sa najstarijim članom u grupi, a zatim sa ostalim članovima. Ovo činite i prilikom dolaska i odlaska. Nikako ne dozvolite sebi da mašete rukom u širokom zamahu kao pozdrav. Ovaj gest bi vam ozbiljno poljuljao ugled. Obratite pažnju i na sve ostale lijepe manire.

Prije susreta sa ljudima iz drugih sredina veoma dobro proučite istoriju, kulturu i običaje tog naroda. Izbjegavajte gestikulaciju dok pričaju. Istovremeno, očekujte da će pomno pratiti vaše pokrete. U poslovnoj komunikaciji koriste se književnim jezikom i izbjegavaju dijalekte. U komunikaciji sa strancima koriste se najčešće engleskim jezikom.

3.1. Kako poslovati sa Nijemcima

Ukoliko želite uspješnu poslovnu saradnju sa Nijemcima, obavezno budite veoma tačni i precizni. Nikada nemojte potcijeniti ili olako shvatiti tačnost u njemačkoj kulturi. Ukoliko na sastanak kasnite 5-10 minuta od zakazanog vremena, smatraće vas nekulturnim, a ukoliko kasnite 15 minuta nanosite uvredu domaćinu i ugrožavate izgled za dobar posao. Ako iz nekog razloga kasnite, obavezno odmah telefonom obavijestite drugu stranu o tome. Zakažite sastanak sa unaprijed skiciranim temama. Ne očekujte da ćete obradovati poslovnog partnera ako se pojavite nenajavljeni u njegovoj kancelariji.

Poželjno vrijeme za zakazivanje sastanaka tokom radnog dana je period između 10 i 13 časova ili period između 15 i 17 časova. Zakazivanje sastanaka petkom u popodnevним časovima izbjegavajte. Mnoge firme petkom rade samo do 14 ili 15 časova. Na otkazivanje ili pomjeranje sastanaka ne gledaju blagonaklono. Uvijek ponudite novi rok, uz razumno i ozbiljno objašnjenje. Ovo morate da uradite najmanje 24 časa prije prvog dogovorenog termina.

Imajte u vidu periode godišnjih odmora i festivala. Nijemci imaju šest nedjelja plaćenog odmora, koje često koriste tokom školskih ljetnjih raspusta.

Nijemci brižno njeguju porodični život. Često možete sresti starijeg menadžera koji će jednostavno dobrovoljno objaviti da mu je potrebno više vremena sa porodicom i na taj način ustupiti mjesto mlađem kolegi, za koga će nova pozicija predstavljati izazov.

3.2. Protokol

Odijela u poslovnom i bankarskom svijetu su izrazito klasična i konzervativna. Ovo važi za oba pola. U marketing i IT sektoru oblačenje je opuštenije. Ipak, patike i trenerke se koriste isključivo u teretanama i prilikom vježbanja. Žene treba da izbjegavaju šljašteći nakit, posebno u istočnom dijelu Njemačke, gdje će se ovakav manir protumačiti kao provokacija.

Izbjegavajte usputne i male razgovore prilikom sastanaka. Nijemci nemaju potrebu za spontanom razgovorom sa strancima. Zajednice se baziraju na zajedničkim interesima i potrebama, za razliku od familijarnih kultura, kao što su npr. *mediteranska, slovenska, ili južnoamerička*.

3.3. O čemu razgovarati

Prilikom sastanka običaj je da se nekoliko rečenica razmijeni kao uvod. To nikako neće biti detaljno, jer Nijemci preferiraju direktno prelaženje na tačke sastanka. No, ipak u svim ostalim prilikama vole da pričaju o:

- sportu, posebno fudbalu;
- putovanjima i godišnjim odmorima;
- aktuelnim događajima i politici;
- radu i profesiji;
- vašim prethodnim iskustvima sa Nijemcima;
- pivu.

3.4. Menadžment

U njemačkim firmama izražen je centralizam. Međusobno se poštuju i vole autoritativne vođe. Potčinjeni se rijetko

suprotstavljaju menadžeru. Odnosi između zaposlenih i pretpostavljenih su rezervisani i na distanci. Komunikacija ide od vrha ka dole. Naredbe su obično jasne, precizne i često u pisanom obliku.

Zaposleni imaju jasan odnos prema poslu. Ne vole prekovremeni rad. Ne nose posao kući. Van radnog vremena ne žele biti angažovani zbog posla. Neformalni kontakti se mogu sresti češće kod kolega istog ranga. Zanima ih privatnost drugih kolega. Veoma su konzervativni po ženskom pitanju. Od njih ne očekuju da stignu do vrha u poslu. Odgovorne funkcije u većini slučajeva rezervisane su za muškarce.

Njemački menadžment preferira konkurenciju, i to više u podjeli tržišta (*slučaj BMW i Daimler-Benz*) nego u dominaciji. Za veći udio na tržištu boriće se kvalitetnom uslugom i kvalitetnim proizvodom. Trka obaranja cijena nije popularna i primjenjuje se samo u krajnjoj nuždi.

4. AUSTRIJA

Za pregovore u Austriji potrebna je izuzetno dobra priprema, koju će pratiti kvalitetna prezentacija. Na pitanja koja dobijamo od druge strane potrebno je odgovarati kratko, jasno i sa čvrstim argumentima. Austrijsku stranu po pravilu predstavlja ovlašteno lice za sklapanje konačnog dogovora. Isto se očekuje i od druge strane, partnera u pregovorima.

Evropske poslovne običaje i menadžersku kulturu nešto je teže odrediti u odnosu na neke druge sredine, npr. *japansku i američku kulturu*. Evropski menadžeri i uopšte Evropljani imaju smisla za realnost i veoma su strpljivi u pregovorima. Izuzetno mnogo cijene tradiciju i korporativnu istoriju.

Evropski menadžerski stil sastoji se od sljedećeg:

- Ciničkog realizma;
- Ubjeđenja da je pojedinac središte društvenog i poslovnog sastava;
- Društvene i korporativne odgovornosti;
- Česte sumnje u formalni autoritet;
- Izrazite želje za sigurnošću;
- Ubjeđenja da maksimalni profit nije glavni cilj poslovanja.

Navedene karakteristike su zajedničke većem broju evropskih zemalja, ali među njima postoje znatne razlike koje su posljedica historijskog nasljeđa. Svaka zemlja izgradila je sopstveni sistem vrijednosti i običaja koji se jednim dijelom razlikuju u odnosu na takve sastave u drugim državama.

Kao i sve evropske države, i Austrija u tom pogledu ima određene posebnosti koje ćemo ukratko navesti. Na sastanke treba dolaziti tačno na vrijeme. Kada se prolazi između redova stolica na sastanku, treba se truditi da se okrene licem ka poslovnim partnerima i poslovnim ljudima.

Tokom razgovora (*formalnog ili neformalnog*) sa Austrijancima ruke ne držite u džepovima. Nemojte biti prefamilijarni sa austrijskim partnerima dok posao ne postane dobro uhodan. U slučaju da vas je kolega pozvao na ručak/večeru u svoju kuću, domaćici ne smijete nositi crvene ruže jer one asociraju na ljubavna osjećanja. Kada se nađete u austrijskoj kući, ne pratite domaćina u kuhinju jer se taj gest smatra neprikladnim za gosta.

Austrijski menadžeri tokom pregovora često koriste neformalan govor i škrta su na riječima, pri čemu stavljaju akcenat na procjene aktuelne ekonomske situacije. Očekuju razmjenu vizit karata, koje je poželjno da budu crno-bijele, bez ikakvih drugih

boja, sa navedenom funkcijom u poslovnoj organizaciji i stečenim obrazovnim zvanjem. Austrijanci se ponose svojim geografskim karakteristikama i svojim doprinosom razvoju umjetnosti i nauke, pri čemu posebno mjesto zauzimaju muzički geniji kao što su Štraus, Mocart i Šubert. Zbog toga je potrebno izvršiti dodatnu pripremu poslovnih ljudi koji će pregovarati sa Austrijancima. Njihovo poznavanje austrijske geografije i nacionalne kulture doprinijeće opuštenijoj atmosferi.

Austrijanci mnogo cijene titule. Ako ne pomenete titulu austrijskog kolege, moguće je da će se uvrijediti. Austrijski menadžeri vole da kombinuju posao i zabavu, bolje reći užitak, pa se brojni pregovori događaju u restoranu. Popularna su druženja u klubovima i restoranima nakon radnog vremena i od vas se očekuje da slijedite svog kolegu.

Plemićke titule se ne koriste u poslovnom i javnom životu, ali se pominju u privatnim razgovorima. Rukovanje je uobičajeno u Austriji, a pri susretu sa ženom očekuje se da ona inicira rukovanje. Starija osoba pruža ruku mlađoj. Predaja poklona nije standardna poslovna praksa, ali ako se već daju pokloni birajte jeftin i prikladan poklon. Kada se dolazi u kuću, preporučljivo je donijeti cvijeće, bombonijeru ili dobar konjak. Upotreba engleskog jezika vrlo je rasprostranjena u državnoj administraciji i poslovnom svijetu.

Kada poslušete sa austrijskim kupcem, važno je znati kako sastaviti ponudu. Ponuda mora da sadrži sljedeće informacije:

- detaljan opis robe sa opisom pakovanja; konkretne mjere i količina;
- informacije u vezi sa kvalitetom, ukoliko je potrebno dodati i tehničke karakteristike robe;
- cijene se izražavaju u evrima ili američkim dolarima;

- sastavni dio poslovnih ugovora su INCOTERMS pravila Međunarodne tržišne komore;
- preporučuje se upotreba ilustrovanog propagandnog materijala;
- ukoliko je predmet ponude potrošačka roba, uobičajeno je da se šalju i uzorci;
- potrebno je da ponuda sadrži: uslove dostave, maksimalnu količinu koja može biti dostavljena u jednoj isporuci i vremenski period za koji važi ponuda;
- ponude se pišu na engleskom ili njemačkom jeziku.

Poslije izvršene narudžbe po osnovu prethodne ponude, austrijski uvoznik očekuje potvrdu porudžbine od snabdjevača. Ako se ponuda prihvati bez određenih izmjena, generalna potvrda je dovoljna. Međutim, ako dođe do izmjena u odnosu na ponudu, takve izmjene prodavac mora posebno da potvrdi.

